

ISSN 2413-3531

ELMİ ƏSƏRLƏR

ELMİ ƏSƏRLƏR

Buraxılış 11 ||

11

Buraxılış

Bakı
2022

ELMİ ƏSƏRLƏR

Buraxılış 11

Bakı – 2022

**Azərbaycan Milli Kitabxanasının Elmi Şurasının
15.07.2015-ci il tarixli (protokol №4) qərarı ilə çap olunur**

Baş redaktor: **Kərim Tahirov,**
Milli Kitabxananın direktoru, professor, Əməkdar mədəniyyət işçisi

Məsul katib: **Aygün Koçak,**
Elmi-tədqiqat və metodik təminat şöbəsinin müdiri

Redaksiya heyəti:

Ədibə İsmayılova,

Elmi işlər və kitabxana-informasiya xidməti üzrə direktor müavini, tarix üzrə fəlsəfə doktoru, Əməkdar mədəniyyət işçisi

Xəlil İsmayılov,

Tarix elmləri doktoru, professor, Əməkdar mədəniyyət işçisi

Nadir İsmayılov,

BDU-nun Bibliografiyaşünaslıq kafedrasının müdiri, pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Ələmdar Cəbbarlı,

BDU-nun Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin dekani, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Elçin Əhmədov,

BDU-nun Kitabxanaşünaslıq kafedrasının müdiri, pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Knyaz Aslan,

BDU-nun Kitabşünaslıq və nəşriyyat işi kafedrasının müdiri, pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Sevda Xələfova,

BDU-nun Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri kafedrasının müdiri, tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Vadim Valeryeviç Duda,

Rusiya Milli Kitabxanasının baş direktoru

Oksana Yuryevna Knijnikova,

Belarus Milli Kitabxanasının baş direktoru

Nurjan Rakimovna İmankulova,

Qırğızıstan Milli Kitabxanasının direktoru

Lyubov Andreevna Dubrovina,

V.I.Vernadski adına Ukrayna Milli Kitabxanasının baş direktoru

Janne Andresoo,

Estoniya Milli Kitabxanasının direktoru

Ali Odabaş,

Türkiyə Milli Kitabxanasının direktoru vəzifəsini icra edən

Elmi əsərlər =Научные труды=Scientific works /Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi, M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası.- Bakı, 2022.- Buraxılış 11.- 128 s.

Məqalələrdən istifadə edərəkən “Azərbaycan MK-nın Elmi Əsərləri”nə istinad etmək mütləqdir.

“Azərbaycan MK-nın Elmi Əsərləri” dövrü elmi nəşri Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyində qeydə alınıb. Şəhadətnamə №4001, 19.08.2015.© Azərbaycan Milli Kitabxanası, 2022

Ministry of Culture
of the Republic of Azerbaijan

AZERBAIJAN NATIONAL LIBRARY

SCIENTIFIC WORKS

Issue 11

Baku – 2022

“SCIENTIFIC WORKS”
Azerbaijan National Library

**Published by the decision of the Scientific Council of the
Azerbaijan National Library dated 15.07.2015 (protocol №4)**

Editor-in-chief: **Karim Tahirov,**
Director of the Azerbaijan National Library, professor,
Honored cultural worker

Executive secretary: **Aygun Kochak,**
Head of the Scientific Research and Methodological Support Department

Editorial board:

Adiba Ismailova,

Deputy director, doctor of philosophy in history, Honored cultural worker

Halil Ismailov,

Doctor of historical sciences, professor, Honored cultural worker

Nadir İsmailov,

Head of the Bibliography chair at the BSU, doctor of philosophy in pedagogy, associate professor

Alamdar Jabbarli,

Dean of BSU Library and Information Faculty, doctor of philosophy in philology, associate professor

Elchin Ahmadov,

Head of the Department of Library Science of BSU, doctor of philosophy in pedagogy, associate professor

Knyaz Aslan,

Head of the Department of Bibliography and Publishing of BSU, doctor of philosophy in pedagogy, associate professor

Sevda Khalafova,

Head of the Department of Library Resources and Information Search Systems of BSU, doctor of philosophy in history, associate professor

Vadim Valeryevich Duda,

General director of the Russian National Library

Aksana Yurievna Knizhnikava,

General director of the National Library of Belarus

Nurzhana Rakimovna Imankulova,

Director of the National Library of the Kyrgyz Republic

Lyubov Andreevna Dubrovina,

General director of the National Library of Ukraine named after V.I. Vernadsky

Janne Andresoo,

Director of the National Library of Estonia

Ali Odabash,

Acting Director of the National Library of Turkey

*Scientific works=Elmi əsərlər=Научные труды /Ministry of Culture of the Republic of Azerbaijan,
Azerbaijan National Library named after M.F.Akhundov.- Baku, 2022.- Issue 11.- 128 p.*

While using articles it is required to give a reference for “Scientific Works of the Azerbaijan NL”.
A periodical scientific journal “Scientific Works of the Azerbaijan NL” was registered in the Ministry of Justice of the Republic of Azerbaijan. A certificate №4001, 19.08.2015.

Министерство Культуры
Азербайджанской Республики

НАЦИОНАЛЬНАЯ БИБЛИОТЕКА
АЗЕРБАЙДЖАНА

НАУЧНЫЕ ТРУДЫ

Выпуск 11

Баку – 2022

“НАУЧНЫЕ ТРУДЫ”

Национальная Библиотека Азербайджана

**Печатаются по решению от 15.07.2015 (протокол №4)
Научного Совета Азербайджанской Национальной Библиотеки**

Главный редактор:

Керим Тахиров,

Директор Национальной Библиотеки, профессор,
Заслуженный работник культуры

Ответственный секретарь:

Айгюн Коджак,

Заведующая отделом научных исследований и методического
обеспечения

Редакционная коллегия:

Адиба Исмаилова,

Заместитель директора по научной работе и библиотечно-информационному обслуживанию,
доктор философии по истории, Заслуженный работник культуры

Халил Исмаилов,

Доктор исторических наук, профессор, Заслуженный работник культуры

Надир Исмаилов,

Заведующий кафедрой библиографоведения БГУ, доктор философии по педагогике, доцент

Аламдар Джаббарлы,

Декан библиотечно-информационного факультета БГУ, доктор философии по филологии, доцент

Эльчин Ахмедов,

Заведующий кафедрой библиотековедения БГУ, доктор философии по педагогике, доцент

Князь Аслан,

Заведующий кафедрой книговедения и издательского дела БГУ, доктор философии по педагогике,
доцент

Севда Халафова,

Заведующий кафедрой библиотечных ресурсов и информационно-поисковых систем БГУ, доктор
философии по истории, доцент

Вадим Валерьевич Дуда,

Генеральный директор Российской Национальной Библиотеки

Оксана Юрьевна Книжникова,

Генеральный директор Национальной библиотеки Беларуси

Нуржан Рахимовна Иманкулова,

Директор Национальной библиотеки Кыргызской Республики

Любовь Андреевна Дубровина,

Генеральный директор Национальной библиотек и Украины им. В.И.Вернадского

Жанне Андресоо,

Директор Национальной библиотеки Эстонии

Али Одабаш,

И.О. Директора Национальной библиотеки Турции

*Научные труды=Elmi əsərlər=Scientific works /Министерство Культуры Азербайджанской
Республики, Азербайджанская Национальная Библиотека имени М.Ф.Ахундова.- Баку, 2022.-
Вып.11.- 128 с.*

При использовании статей обязательна ссылка на “Научные Труды Азербайджанской НБ”.

Периодическое научное издание “Научные Труды Азербайджанской НБ” учтено Министерством
Юстиции Азербайджанской Республики. Свидетельство №4001, 19.08.2015.

Baş redaktordan

Əziz oxucular! Respublikanın ən böyük ümumi kitabxanası, mötəbər elm ocağı, zəngin kitab fonduna malik əsas milli dövlət kitab saxlayıcısı hesab edilən Azərbaycan Milli Kitabxanasının rəsmi nəşri olan “Elmi Əsərlər” jurnalı elmi ixtisas nəşrləri sistemində mühüm yer tutur. Jurnal 1980-ci ildən 1992-ci ilə kimi 6 buraxılışda (I buraxılış-1980, II-1983, III-1986, IV-1988, V-1990, VI-1992) çap olunmuşdur. I buraxılış “M.F.Axundov adına Azərbaycan Respublika Dövlət Kitabxanasının Əsərləri”, digər beş buraxılış isə “M.F.Axundov adına Azərbaycan Dövlət Kitabxanasının Elmi Əsərləri” adı altında nəşr edilmişdir.

Jurnalın nəşri 23 illik fasilədən sonra 2015-ci ildə bərpa edilmişdir. Jurnal “Azərbaycan Milli Kitabxanasının Elmi Əsərləri” adı ilə kitabxana Elmi Şurasının 15.07.2015-ci il tarixli (protokol №4) qərarı ilə çap olunur. Redaksiya heyətinin üzvləri həm ölkədə tanınmış mütəxəssislər, həm də xarici milli kitabxanaların direktorlarıdır.

2015-ci ildə 7, 2016-cı ildə 8, 2017-ci ildə 9, 2018-ci ildə isə 10-cu buraxılış çap olunmuşdur. Sonuncu buraxılış 2017-ci ilin sentyabr ayında təşkil edilmiş V Bakı Beynəlxalq Kitab Sərgi-Yarmarkası çərçivəsində Azərbaycan Milli Kitabxanasında baş tutmuş “Kitabxanalar üçün yeni çağırışlar, yeni ideyalar, yeni tələblər: kitab, mütaliə, innovasiyalar” adlı Beynəlxalq Elmi-praktik Konfransın materialları əsasında hazırlanmışdır.

Müəyyən səbəblərdən və pandemiya ilə əlaqədar olaraq jurnalın nəşri dayandırılmış, 2022-ci ildə yenidən çapa hazırlanmışdır.

İldə 1 dəfə çapı nəzərdə tutulan dövrü nəşr respublikamızda kitabxanaşünaslıq, bibliografiyaşünaslıq və kitabşünaslıq sahəsində elmi-tədqiqat işinin genişlənməsinə, kitabxana işi proseslərini bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədə olan bir sistem kimi öyrənməyə, kitabxanaların iş təcrübəsini müasir elmi üsullarla tədqiq edib ümumiləşdirməyə səbəb olacaq, əks etdirdiyi maraqlı və aktual materialları ilə bu elmin inkişafına təkan verəcəkdir. Ümid edirik ki, Milli Kitabxananın bu təşəbbüsü bütün kitabxana ictimaiyyəti üçün arzuolunan olacaq və kitabxana işinin müasir problemlərini yeni elmi əsaslar üzərində öyrənməklə həmin problemləri araşdırmaq, həlli istiqamətlərini üzə çıxarmaqla və informasiya istifadəçilərinə çatdırmaqla ölkəmizdə bu sahənin inkişafında yeni mərhələ təşkil edəcəkdir.

Dövrü elmi nəşrdə həm kitabxananın, həm də digər respublika kitabxanalarının işçilərinin, bu sahədə elmi-tədqiqat fəaliyyəti ilə məşğul olan mütəxəssislərin, həmçinin xarici ölkə kitabxanalarının əməkdaşlarının məqalələri əhatə olunur. Bütün həmkarlarımızı bu yeni mətbuat orqanının səhifələrində öz aktual və maraqlı materialları ilə çıxış etməyə dəvət edirik.

Kərim Tahirov

Azərbaycan Milli Kitabxanasının direktoru,

Əməkdar mədəniyyət işçisi, professor

ktahirov@anl.az

UOT 06:021.2(479.24)+06:821.512.162

KBT Ч734(2А)711.13Я4+III5(2=А3)Ч-4.4Я4

**BÖYÜK AZƏRBAYCAN ŞAİRİ VƏ MÜTƏFƏKKİRİ NİZAMİ
GƏNCƏVİNİN ƏDƏBİ İRSİNİN TƏBLİĞİ SAHƏSİNDƏ
AZƏRBAYCAN MİLLİ KİTABXANASININ FƏALİYYƏTİNİN
PRİORİTETLƏRİ**

(2021-ci “Nizami Gəncəvi İli” çərçivəsində)

***Xülasə:** Bəşəriyyətin bədii fikir salnaməsində yeni səhifə açan, insanları daim əxlaqi kamilliyə çağıran və yüksək mənəvi keyfiyyətlər aşılayan dahi Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri Nizami Gəncəvinin zəngin yaradıcılığının müstəsna əhəmiyyəti nəzərə alınmaqla Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı ilə 2021-ci il Azərbaycan Respublikasında “Nizami Gəncəvi İli” elan edilmişdir.*

Dahi Nizaminin əsərləri dünyanın ən məşhur kitabxana və muzeylərini bəzəyir. Onun dünyanın bir sıra aparıcı kitabxanalarında müxtəlif dillərdə mövcud olan əsərləri və haqqında yazılmış qiymətli nəşrlər vardır.

Nizami dühası hər zaman dünya şərqşünaslığının diqqət mərkəzində olmuşdur. Ölkəmizdə Nizami sənətinin öyrənilməsi və tanınması sahəsində xeyli iş görülmüş, əsərlərinin nizamişünaslıqda yüksək qiymətləndirilən elmi-tənqidi mətni hazırlanmış, kitabları nəfis tərtibatda və kütləvi tirajla nəşr edilmişdir.

Məqalədə Azərbaycan Milli Kitabxanası tərəfindən yubiley ili ilə bağlı həyata keçirilən və Nizami irsinin öyrənilməsi, tədqiqi və təbliğinə mühüm töhfələr verə biləcək layihələrin həyata keçirilməsindən bəhs edilir.

***Açar sözlər:** Nizami, Xəmsə, Milli Kitabxana, biblioqrafiya, əlyazma, sərgi, elektron məlumat bazası*

Klassik və müasir Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrinin yubileylərinin qeyd olunması və bu məqsədlə həm respublikamızda, həm də xarici ölkələrdə irimiqyaslı tədbirlərin təşkili artıq bir ənənə halı alıb. Görkəmli şəxsiyyətlərin yubileylərinin dövlət səviyyəsində keçirilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin hər il bir neçə sərəncam imzalaması isə bu tədbirlərin daha yüksək səviyyədə reallaşmasına hərtərəfli imkanlar yaradır.

Hətta hər ilin bir görkəmli şəxsiyyətə həsr olunması ənənəsi də geniş vüsət almışdır ki, son vaxtlar Molla Pənah Vəqif, İmadəddin Nəsimi dühasına münasibətdə bunun əyani nümunələrini görürük.

Böyük Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvinin anadan olmasının 880 illik yubileyinin möhtəşəm şəkildə qeyd edilməsinin təmini məqsədilə Azərbaycan Respublikası Prezidenti cənab İlham Əliyev “Azərbaycan Respublikasında 2021-ci ilin “Nizami Gəncəvi İli” elan edilməsi haqqında” 5 yanvar 2021-ci il tarixli sərəncam imzalayıb. Həmin sənədə, habelə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin “Azərbaycan Respublikasında 2021-ci ilin “Nizami Gəncəvi İli” elan edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2021-ci il 5 yanvar tarixli 2408 nömrəli Sərəncamının icrasının təmin edilməsi barədə” 12 yanvar 2021-ci il tarixli 12s nömrəli sərəncamına müvafiq olaraq Milli Kitabxana tərəfindən ölkəmizdə və onun hüdudlarından kənarda geniş miqyaslı tədbirlər həyata keçirilmişdir.

Yanvarın 22-də Azərbaycan Milli Kitabxanasında “Nizami Gəncəvi İli”nin açılışı, Yevgeni Bertelsin “Böyük Azərbaycan şairi Nizami” və Milli Kitabxananın nəşr etdiyi və əsas hissəsi Nizami əlyazmalarından ibarət olan “Azərbaycan əlyazmaları Praqa Milli Kitabxanasında” adlı qədim əlyazmalar kitab kataloqunun təqdimatı olmuşdur. “Böyük Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri – Nizami Gəncəvi” mövzusunda geniş kitab sərgisinin təqdimatı keçirilmiş, “Nizami Gəncəvi – 880” adlı daimi guşə yaradılmışdır.

Ortaq türk mədəniyyətimiz və ədəbiyyatımızın təbliğində görkəmli mədəniyyət və ədəbiyyat xadimlərinin yubileylərinin türkdilli ölkələrdə layiqli şəkildə keçirilməsinə böyük önəm verən Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti Təşkilatı – TÜRKSOY əhəmiyyətli rol oynayır. Son illərdə Milli Kitabxana Mədəniyyət Nazirliyi və TÜRKSOY təşkilatı ilə birlikdə dahi M.F.Axundzadənin, Üzeyir Hacıbəylinin, Qara Qarayevin, İlyas Əfəndiyevin, Səməd Vurğunun, Bəxtiyar Vahabzadənin, M.P.Vəqifin, Nəsiminin və digər klassiklərimizin yubileylərini türkdilli ölkələrdə geniş qeyd etmişdir.

Ötən il də martın 2-də Mədəniyyət Nazirliyi, Milli Kitabxana və TÜRKSOY Beynəlxalq təşkilatı birgə Ankarada TÜRKSOY-un iqamətgahında, martın 3-də İstanbulun Maltəpə Bələdiyyəsinin Türkan Saylan Mədəniyyət Mərkəzində “Dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvi” mövzusunda kitab və fotosərginin açılış mərasimlərini keçirmişdir. Tədbir çərçivəsində həm Ankarada, həm də İstanbulda Azərbaycan Milli Kitabxanasının fondunda mühafizə olunan Nizami əsərlərindən və onun haqqında ədəbiyyatdan ibarət geniş kitab sərgiləri təşkil olunmuşdur.

Azərbaycan Milli Kitabxanasının “Nizami Gəncəvi İli” çərçivəsində həyata keçirdiyi ən əhəmiyyətli layihə 2019-cu ildən davam edən Mədəniyyət

Nazirliyi və Heydər Əliyev Fondu ilə birgə həyata keçirdiyi “Milli mədəni dəyərlərimizin Vətənə qayıdışı” layihəsi çərçivəsində yubiley ilə əlaqədar dünya kitabxanalarında və muzeylərində mühafizə olunan Nizami Gəncəvi əlyazmalarının rəqəmsal nüsxələrinin Azərbaycana gətirilməsinin təmin edilməsi olmuşdur. Bu tədbirlər nəticəsində indiyədək Azərbaycan elminə və alimlərinə məlum olmayan nüsxələrin də yer aldığı 156 Nizami əlyazmalarının rəqəmsal surətləri Azərbaycana gətirilmişdir. Belə ki, kitabxana Türkiyə, ABŞ, Almaniya, Fransa, Böyük Britaniya, Polşa, Çexiya, Rusiya, Qazaxıstan və digər ölkələrin kitabxana və muzeylərindən Nizami əlyazmalarının rəqəmsal nüsxələrini əldə etmişdir.

“Nizami Gəncəvi ili”nin ən uğurlu nəticəsi kimi, Tehrandan əldə olunan dahi Nizami Gəncəvinin 1312-ci ildə üzü köçürülən, hələlik bizə məlum olan ilk əlyazmasını qeyd etmək olar ki, bu günədək böyük şairin ilk əlyazmasının 1318-ci ilə aid olduğu alimlərimiz tərəfindən söylənilirdi və indiyədək çap olunan bütün kataloqlarda ilk əlyazmanın tarixi 1318-ci il göstərilirdi. Nizami Gəncəvinin həmin əlyazma nüsxəsi nəfis şəkildə çap olunaraq Milli Kitabxananın fonduna daxil edilmiş və tədqiqatçıların və oxucuların istifadəsinə təqdim edilmişdir.

Əldə olunan Nizami əlyazmalarının köçürülmə tarixi və tərtibat orijinallığı nəzərə alınaraq bəziləri orijinallığı qorunmaqla 1 nüsxə çap edilərək Milli Kitabxananın “Nadir kitablar” fonduna verilmişdir. Milli Kitabxananın fonduna daxil olan Nizami əlyazmalarının əksəriyyəti bu günədək respublika elminə məlum olmayan əlyazmalardır və onların hər biri ədəbiyyatşünas alimlərimizin tədqiqat mövzusu olacaqdır.

2021-ci ildə Bakı şəhərində oktyabrın 6-dan 10-dək Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyinin təşkilatçılığı ilə Bakı Ekspo Mərkəzində Nizami Gəncəvinin 880 illik yubileyinə həsr olunan VII Bakı Beynəlxalq Kitab Sərgi-Yarmarkası keçirilmişdir. Beynəlxalq Kitab Sərgi-Yarmarkası tədbirlərində Azərbaycan Milli Kitabxanasının dəvəti ilə gələn Rusiya, Bolqarıstan, Özbəkistan, Qırğızıstan, Gürcüstan milli kitabxanalarının əməkdaşları öz ölkələrinə dair ekspozisiya ilə təmsil olunmuşlar. Sərgi-yarmarka çərçivəsində Azərbaycan Milli Kitabxanası da Nizami ilə bağlı bir sıra tədbirləri – “Nizami Gəncəvi əlyazmaları dünya kitabxanalarında” mövzusunda sərginin açılışı və eyniadlı elektron məlumat bazasının, “Nizami Gəncəvi. Biblioqrafiya” kitabının və “Sözləri Nizaminindir” adlı CD disk albomunun təqdimatını təşkil etmişdir. Təqdimat mərasimində Baş nazirin müavini Əli Əhmədov, Mədəniyyət naziri Anar Kərimov, Təhsil naziri Emin Əmrullayev, Türkiyənin Mədəniyyət və Turizm nazirinin müavini Əhməd Misbah, Xaiq Yazıçısı Elçin, akademik İsa Həbibbəyli, professorlar Anar İsgəndərov, Qəzənfər Paşayev, Türkiyə, Rusiya,

Bolqarıstan, Özbəkistan, Qırğızıstan, Gürcüstan milli kitabxanalarının rəhbərləri və digər ziyalılar iştirak etmişdir.

Azərbaycan Milli Kitabxanasının “Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətləri” seriyasından tərtib etdiyi fundamental “Nizami Gəncəvi” bibliografiyasında Nizami Gəncəvinin həyat və yaradıcılığının əsas tarixləri, aforizmləri, görkəmli şəxsiyyətlərin Nizami Gəncəvi haqqında fikirləri, kitabları, dövrü mətbuatda, dərsliklərdə, məcmuələrdə çap olunmuş əsərləri, şairin həyat və yaradıcılığını əks etdirən ədəbiyyat, dissertasiya və avtoreferatlar öz əksini tapmışdır. Materiallar Azərbaycan, rus və başqa dillər üzrə qruplaşdırılmışdır.

Bibliografiya “Digər xarici dillərdə”, “Nizami Gəncəvi Milli Kitabxanasının “Xarici dillərdə ədəbiyyat şöbəsinin fondunda”, “Nizami Gəncəvi dünya kitabxanalarında” bölmələri də verilmişdir. Burada toplanmış ədəbiyyat vasitəsilə dəhi sənətkarın dünya kitabxanalarında saxlanılan zəngin ədəbi irsi barədə geniş infomasiya toplanmışdır. Vəsaitin “Əlavələr” bölməsində dəhi mütəfəkkirin əlyazmaları “Nizami Gəncəvinin M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasının Nadir Kitablər və Kitabxana Muzeyində qorunan dünya kitabxanalarındakı əlyazmalarının surətləri”, “AMEA M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda saxlanılan əlyazmaları”, “Kataloqlarda öz əksini tapmayan əlyazmalar”, “Dünya kitabxanalarındakı əlyazmaların M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasında olan elektron surətləri” başlıqları altında əks olunmuşdur.

Qeyd edək ki, şair haqqında ilk bibliografik göstərici Azərbaycan Dövlət Kitab Palatası tərəfindən 1947–ci ildə şairin 800 illiyi münasibətilə nəşr edilmişdir (Böyük Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvi: [anadan olmasının 800 illiyi münasibətilə: bibliografik göstərici] /Ə.H.Qəhrəmanov; red. A.Musayev; – Bakı: Azərb. Döv. Kitab Palatası nəşriyyatı, 1947.– 87s.). 1983–cü ildə nizamişünas Rüstəm Əliyev şairin anadan olmasının 840 illiyi münasibətilə Azərbaycan, rus, fars, ingilis, fransız, alman və ərəb dillərində Nizami: [qısa bibliografik məlumat] /R.M.Əliyev; red. Z.M.Bünyadov.– Bakı: Yazıçı, 1982.– 380s.) vəsait tərtib etmişdir. Milli Kitabxana isə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 2011-ci il 23 dekabr tarixli Sərəncamına əsasən şairin 870 illik yubileyi münasibətilə 2012-ci ildə 1828-ci ildən 2011-ci ilədək olan dövrü əhatə edən bibliografiyanı hazırlayaraq çap etdirmişdir. Bundan əlavə, 2012-ci ildə kitabxana tərəfindən “Poeziya dünyasının dahisi” adlı metodik vəsait də nəşr olunmuşdur.

Martın 29-da Azərbaycan Milli Kitabxanası “Nizami Gəncəvinin əlyazmaları dünya kitabxanalarında” mövzusunda videokonfrans keçirmişdir. Videokonfransda “Nizami Gəncəvi İli”nin önəmindən, böyük mütəfəkkir şairin

zəngin yaradıcılıq yolundan danışılmış, ilə töhfə olacaq layihələrdən bəhs edilmiş, Milli Kitabxana tərəfindən hələ 2012-ci ildə “Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətləri” seriyasından nəşr olunmuş “Nizami Gəncəvi” bibliografiyasının tərtib olunaraq nəşr edildiyi qeyd edilmişdir.

Daha sonra Türkiyənin Kastamonu Universitetinin professoru Vüsələ Musalı çıxış edərək öz axtarışları nəticəsində əldə etdiyi dünyanın müxtəlif kitabxanalarında saxlanılan Nizami əlyazmaları barədə məlumatları Milli Kitabxana ilə bölüşmüşdür. Əldə etdiyi Nizami əlyazmalarının Mançestr nüsxəsini də Milli Kitabxanaya elektron versiyada göndərəcəyini bildirmişdir.

Aprelin 7-də Milli Kitabxanada Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzi ilə birgə mərkəzin ingilis dilində nəşr etdiyi “The interpretation of Nizami’s cultural heritage in the contemporary period” (“Müasir dövrdə Nizami mədəni irsinin təfsiri”) adlı kitabın təqdimat mərasimi keçirilmişdir.

İyunun 11-də kitabxana “Nizami Gəncəvi – 880” adlı elektron daycesti (<http://anl.az/down/Nizami.Gencevi.pdf>) virtual rejimdə istifadəçilərə təqdim etmişdir. Daycestdə Nizami Gəncəvi haqqında 2017-2021-ci illərdə dövrü mətbuat səhifələrində dərc edilmiş 150-dən artıq məqalə seçmə yolu ilə toplanaraq istifadəçilərin diqqətinə çatdırılmışdır.

İyulun 15-də Milli Kitabxanada Türkiyə Milli Kitabxanasının rəhbər və mütəxəssislərinin iştirakı ilə “Nizami Gəncəvi və Yunus Əmrə: ortaq milli dəyərlərimiz” mövzusunda dəyirmi masa və Avtomatlaşdırılmış Kitabxana İnformasiya Sistemləri, Beynəlxalq Kitab Eyniləşdirmə standartları (İSBN, İSSN və s.) haqqında təcrübə mübadiləsi ilə əlaqədar işgüzar görüş keçirilmişdir.

Tədbirin sonunda Azərbaycan Milli Kitabxanasının Kitabxana-informasiya xidməti və beynəlxalq əlaqələr üzrə direktor müavini Ədibə İsmayılova “Dahi Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri Nizami Gəncəvi”, “Yunus Əmrə” adlı virtual sərgiləri və “Böyük Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvi” adlı elektron məlumat bazasını iştirakçılara təqdim etmişdir.

Qeyd edək ki, baza Azərbaycan və ingilis dillərində hazırlanmışdır və “Ana səhifə”, “Rəsmi sənədlər”, “Həyat və fəaliyyətinin əsas tarixləri”, “Görkəmli şəxslər Nizami Gəncəvi haqqında”, “Nizami Gəncəvi dünya kitabxanalarında”, “Nizami Gəncəvinin aforizmləri”, “Əsərləri”, “Haqqında əsərlər”, “Nizami Gəncəvi və incəsənət”, “Nizami Gəncəvinin xatirəsi”, “Qüvvət elmdədir”, “Fotoqalereya” və “Videoqalereya” bölmələrindən ibarətdir.

Tammətnli baza kitabxananın rəsmi internet səhifəsi ilə (<http://www.millikitabxana.az/>) dünya istifadəçilərinin ixtiyarına verilmişdir (<http://anl.az/el/emb/nizami/index.html>).

Ötən il noyabrın 12-də Azərbaycan Milli Kitabxanası CENL Beynəlxalq Təşkilatının Mədəni proqramlaşdırma mövzusunda təşkil etdiyi onlayn vebinarda iştirak etmişdir. Azərbaycan Milli Kitabxanasının Elmi işlər və kitabxana-informasiya xidməti üzrə direktor müavini, t.rix üzrə fəlsəfə doktoru Ədibə İsmayılova çıxış edərək, “Nizami Gəncəvi ili” ilə əlaqədar Azərbaycan Milli Kitabxanasının həyata keçirdiyi layihələrdən bəhs etmiş, “Dahi Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri Nizami Gəncəvi” adlı Elektron məlumat bazasını seminar iştirakçılarına nümayiş etdirmişdir. Həmçinin, Türkiyənin Topqapı Sarayı Muzeyində və Çexiya Milli Kitabxanasında saxlanılan qədim əlyazmalar ilə iştirakçıları tanış etmişdir. Daha sonra, Elektron məlumat bazasında olan “Nizami Gəncəvi və incəsənət” bölməsinin “Nizami və musiqi” yarım bölməsində olan Bülbülün (Murtuza Məmmədov) ifasında “Gül cəmalın” adlı musiqi parçasını və “Nizami və kino sənəti” bölməsində olan filmləri iştirakçılara nümayiş etdirmişdir.

Noyabrın 20-də Milli Kitabxanada Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi və Milli Kitabxananın birgə təşkilatçılığı ilə Nizami Gəncəvinin əsərlərinə çəkilmiş miniatürlərdən ibarət sərginin təqdimat mərasimi keçirilmişdir.

Noyabrın 22-də Beynəlxalq Muğam Mərkəzində Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi, TÜRKSOY Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti Təşkilatı və Milli Kitabxananın birgə təşkilatçılığı ilə TÜRKSOY-un nəşr etdiyi “Nizamini oxuya” (“Reading Nizami Ganjavi”), Milli Kitabxananın nəşr etdiyi “Nizami Gəncəvi. Biblioqrafiya” kitablarının və “Nizami Gəncəvi əlyazmaları dünya kitabxanalarında” adlı Elektron məlumat bazasının təqdimat mərasimi keçirilmişdir. Tədbirin davamında TÜRKSOY-un baş direktoru Düsen Kaseinov Mədəniyyət naziri Anar Kərimova, akademik İsa Həbibbəyliyə, akademik Teymur Kərimliyə və professor Kərim Tahirova TÜRKSOY tərəfindən hazırlanan “Nizami Gəncəvi” medalını təqdim etmişdir. Daha sonra Milli Kitabxananın direktor müavini, t.ü.f.d. Ədibə İsmayılova kitabxananın hazırladığı “Nizami Gəncəvi əlyazmaları dünya kitabxanalarında” mövzusunda Elektron məlumat bazasını iştirakçılara təqdim etmişdir.

Noyabrın 23-də Milli Kitabxanada Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi və Milli Kitabxananın birgə təşkilatçılığı ilə “Sözləri Nizaminindir” adlı ədəbi-bədii qiraət və musiqi kompozisiyası və kitabxananın hazırladığı eyniadlı disk albomunun təqdimatı keçirilmişdir.

Noyabrın 24-26-da Bakıda “Nizami Gəncəvi: Mədəniyyətlər arasında körpü” mövzusunda Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Forumu öz işinə başlamışdır. Forum çərçivəsində Azərbaycan Milli Kitabxanası “Nizami Gəncəvi əlyazmaları dünya kitabxanalarında”, “Böyük Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvi” və

“Nizami Gəncəvinin əsərlərinə çəkilməmiş miniatürlər”dən ibarət sərgilər ilə təmsil olunmuşdur.

Dekabrın 27-də Milli Kitabxanada Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyinin Türkiyədə nəfis şəkildə nəşr etdirdiyi Nizami Gəncəvinin “Xəmsə” kitabının təqdimat mərasimi keçirilmişdir.

Tədbirdə giriş nitqi ilə çıxış edən Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Naziri Anar Kərimov Prezident İlham Əliyevin dahi şəxsiyyətlərin yaradıcılığına və onların irsinin yaşadılmasına göstərdiyi diqqət və qayğının onların həm də beynəlxalq arenada tanınması və xatırlanması üçün çox mühüm amil olduğunu, il çərçivəsində Mədəniyyət Nazirliyi olaraq həm Azərbaycanda, həm də xarici ölkələrdə Nizami ilə bağlı çoxsaylı tədbirlər keçirildiyini, on gün müddətinə təşkil edilən Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Festivalı çərçivəsində müxtəlif sərgilər, tamaşalar, kitab təqdimatlarının təşkil edildiyini vurğulamış, proqram çərçivəsində tək Azərbaycandan deyil, dünyanın 15 ölkəsindən çoxsaylı mütəxəssislərin, dövlət adamlarının qatıldığı “Nizami Gəncəvi: Mədəniyyətlər arasında körpü” mövzusunda Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Forumunun keçirildiyini söyləmişdir. Tədbir zamanı Xalq yazıçısı Elçin Əfəndiyevə, Nəriman Həsənzadəyə, Milli Kitabxananın direktoru Kərim Tahirova və Afaq Məsuda Mədəniyyət Nazirliyinin təsis etdiyi Nizami Gəncəvi döş nişanı təqdim olunmuşdur.

Bundan başqa, Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi, Azərbaycan Milli Kitabxanası və Nizami Gəncəvi Vəqfi birgə Evangelos Venetis və Nəsim Göyüşovün həmmüəllifliyi ilə “Nizami Gəncəvinin “İsgəndərnamə” poemasının mədəniyyətlərarası dialoqda rolu” adlı yunan dilində kitabını nəşr etmişlər və Milli Kitabxana tərəfindən kitabın dünya kitabxanalarına göndərilməsi təmin olunmuşdur.

2022-ci il yanvar ayının 13-də Qətərin paytaxtı Doha şəhərində keçirilən Beynəlxalq Kitab Sərgisinin açılışı olmuşdur. Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi və Milli Kitabxananın birgə təmsil olunduğu sərgidə Azərbaycana dair ekspozisiya qurulmuşdur. Ölkəmizə dair ekspozisiyada Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 2021-ci ili “Nizami Gəncəvi ili” elan etməsi ilə bağlı sərəncamına müvafiq olaraq nəşr olunmuş dahi şairin “Xəmsə”si, prof. Y.Bertelsin “Böyük Azərbaycan şairi Nizami” kitabının ingilis və ərəb dillərindəki nəşrləri, Tərcümə Mərkəzi tərəfindən ərəb dilində nəşr olunmuş kitablar və ölkəmizin tarixinə, mədəniyyətinə, ədəbiyyatına, eləcə də 44 günlük II Qarabağ müharibəsində Azərbaycan ordusunun qəhrəmanlığına və şücaətinə həsr olunmuş kitablar nümayiş olunmuşdur. Beynəlxalq Kitab Sərgisində Y.Bertelsin “Böyük Azərbaycan şairi Nizami” kitabının və ərəb dilində və Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi,

Nizami Gəncəvi Vəqfi və Milli Kitabxananın birgə nəşri olan “Venetis Evangelos, Nəsib Göyüşov. Nizami Gəncəvinin “İsgəndərnamə” poemasının mədəniyyətlərarası dialoqda rolu” adlı kitabının təqdimatı keçirilmişdir.

Cənab Prezidentin müvafiq sərəncamında qeyd edildiyi kimi, qüdrətli söz və fikir ustasının insanları daim əxlaqi kamilliyə çağıran və yüksək mənəvi keyfiyyətlər aşıl原因an zəngin yaradıcılığının bəşər mədəniyyətinin nailiyyəti kimi müstəsna əhəmiyyəti vardır, qüdrətli söz ustasının bəşəriyyətin bədii fikir salnaməsində yeni parlaq səhifə açmış ölməz əsərləri bu gün də insanların mənəvi-əxlaqi kamilləşməsinə misilsiz xidmət göstərir və Azərbaycanda Nizami irsi həmişə diqqət mərkəzində olmuş, dövlət və hökumətimiz şairin əsərlərinin çapı, yeni əsərlərinin üzə çıxarılması və təbliği istiqamətində işlərə böyük önəm vermişdir.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasında 2021-ci ilin “Nizami Gəncəvi İli” elan edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı.

URL: <https://e-qanun.az/framework/46630>

2. Bertels, Y. Böyük Azərbaycan şairi Nizami /Yevgeni Bertels; dizayner M.Əliqızı; M.F.Axundov adına Milli Kitabxana; Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi.– Bakı: “Zərdabi-Nəşr” MMC, 2021.– 196 s.

URL: <http://web2.anl.az:81/read/page.php?bibid=vtls000784787>

3. Böyük Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvi.

URL: <http://anl.az/el/emb/nizami/index.htm>

4. “Böyük Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri – Nizami Gəncəvi”.

URL:<http://www.millikitabxana.az/news/boyuk-azerbaycan-sairi-ve-mutefekkeri-nizami-gencevi>

5. Doha sərgisində Azərbaycan kitablarının təqdimatı: [Qətərdə keçirilən 31-ci Beynəlxalq Kitab Sərgisi haqqında] //Mədəniyyət.– 2022.– 19 yanvar.– S.1-2.

URL:[http://www.anl.az/down/meqale/medeniyyet/2022/yanvar/777333\(meqale\).pdf](http://www.anl.az/down/meqale/medeniyyet/2022/yanvar/777333(meqale).pdf)

6. Dohadakı Beynəlxalq Kitab Sərgisində Azərbaycan ekspozisiyası //525-ci qəzet.-2022.- 14 yanvar.- S.16.

URL: <http://www.anl.az/down/meqale/525/2022/yanvar/777904.htm>

7. “Müasir dövrdə Nizami mədəni irsinin təfsiri”: Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin ingilis dilində nəşr etdiyi kitabın təqdimatı // Mədəniyyət. – 2021. – 9 aprel. – S.3.

URL: <http://www.anl.az/down/meqale/medeniyyet/2021/aprel/740377.htm>

8. Nizami Gəncəvi (Əbu Məhəmməd İlyas ibn Yusif): Biblioqrafiya /Tərt. ed. və elmi red. K.Tahirov; ön söz müəl. İ.Həbibbəyli; red. L.Miryaqubova.– Bakı, 2021.– 808 s.

URL: http://anl.az/down/N.Gencevi_Biblioqrafiya.pdf

9. Nizami Gəncəvi – 880: daycestd /tərt. ed. A.Məmmədova; ixtisas red. K.Tahirov.– Bakı, 2021.– 114 s.

URL: <http://anl.az/down/Nizami.Gencevi.pdf>

10. Ölkəmiz Qətərdə beynəlxalq kitab sərgisində təmsil olunur //Mədəniyyət.- 2022.– 14 yanvar.– S.1; Azərbaycan.– 2022.– 16 yanvar.– S.6.

URL:<http://www.anl.az/down/meqale/medeniyyet/2022/yanvar/776298.htm>;

<http://www.anl.az/down/meqale/azerbaycan/2022/yanvar/776932.htm>

11. Venetis, E. Nizami Gəncəvinin “İsgəndərnamə” poemasının mədəniyyətəarası dialoqda rolu /E.Venetis, N.Göyüşov; Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi; M.F.Axundzadə adına Azərbaycan Milli Kitabxanası; Nizami Gəncəvi Vəqfi.– Bakı: [s.n.], 2021.– 202, [2] s.: ill.

URL: <http://anl.az/down/Venetis.N.Gencevi-Isgendername.pdf>

Karim Tahirov

*Director of the Azerbaijan National Library,
professor, Honored cultural worker*

PRIORITIES OF THE ACTIVITIES OF THE NATIONAL LIBRARY OF AZERBAIJAN IN THE FIELD OF PROMOTING THE LITERARY HERITAGE OF THE GREAT AZERBAIJANI POET AND THINKER NIZAMI GANJAVI

(in the framework of the 2021 "Year of Nizami Ganjavi")

Abstract: *Taking into account the exceptional importance of the rich creativity of the genius Azerbaijani poet and thinker Nizami Ganjavi, who opened a new page in the annals of artistic ideas of mankind, constantly called people to moral perfection and instilled high moral qualities, 2021 was declared the "Year of Nizami Ganjavi" in the Republic of Azerbaijan by the Decree of the President of the Republic of Azerbaijan.*

The works of Dahi Nizami decorate the most famous libraries and museums of the world. His works and valuable publications written about him are available in various languages in a number of leading libraries of the world.

Nizami's genius has always been the focus of world oriental studies. In our country, a lot of work has been done in the field of studying and popularizing Nizami's art, a scientific-critical text of his works, which is highly appreciated in Nizami studies, has been prepared, and his books have been published in an elegant design and with mass circulation.

The article talks about the implementation of projects implemented by the National Library of Azerbaijan in connection with the jubilee year and which

can make important contributions to the study, research and promotion of the Nizami heritage.

Key words: *Nizami, Khamsa, National Library, bibliography, manuscript, exhibition, electronic database.*

Керим Тахиров

*Директор Национальной Библиотеки,
профессор, Заслуженный работник культуры*

**ПРИОРИТЕТЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ
БИБЛИОТЕКИ АЗЕРБАЙДЖАНА В ОБЛАСТИ ПРОПАГАНДЫ
ЛИТЕРАТУРНОГО НАСЛЕДИЯ ВЕЛИКОГО
АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО ПОЭТА И МЫСЛИТЕЛЯ
НИЗАМИ ГЯНДЖЕВИ**

(в рамках 2021 года – «Года Низами Гянджеви»)

Резюме: *Великий азербайджанский поэт и мыслитель Низами Гянджеви оставил после себя бессмертное наследие, провозглашающее идеалы добра, справедливости, морали и милосердия. Распоряжением Президента Азербайджана Ильхама Алиева 2021 год был объявлен «Годом Низами Гянджеви»*

Произведения великого поэта и мыслителя поистине являются украшением самых известных библиотек мира. Во многих ведущих библиотеках хранятся произведения Низами на различных языках, а также ценные труды о его жизни и творчестве.

Гений Низами всегда находился в центре внимания востоковедов мира. В нашей стране ведется фундаментальная работа по изучению и популяризации творчества величайшего поэта и мудреца, написаны сотни научно-исследовательских трудов, составивших гордость низамоведения, книги Низами издаются в искусном оформлении и массовыми тиражами.

В статье подробно говорится о мероприятиях, проведенных в Азербайджанской Национальной Библиотеке в связи с годом Низами, о работе по изучению, исследованию и популяризации творчества великого поэта и мыслителя, о новых проектах, направленных на увековечение имени и памяти Низами Гянджеви.

Ключевые слова: *Низами, Хамсе, Национальная Библиотека, библиография, рукописи, выставка, электронно-информационная база.*

Ədibə İsmaylova

Azərbaycan Milli Kitabxanasının Elmi işlər və kitabxana-informasiya xidməti üzrə direktor müavini, tarix üzrə fəlsəfə doktoru, Əməkdar mədəniyyət işçisi

oxucu_xidmet@anl.az

UOT 06:021.2(479.24)+06:94(479.24-21)

KBT Ч734(2А)711.13Я4+Т3(2А)0-22я4

MİLLİ KİTABXANANIN ŞUŞANIN TARİXİ-MƏDƏNİ İRSİNİN TƏBLİĞİ İSTİQAMƏTİNDƏ GÖRDÜYÜ İŞLƏR

Xülasə: *Məqalədə ölkə prezidentinin sərəncamı ilə elan edilmiş “Şuşa ili”nə töhfə olaraq milli mənəvi dəyərlərimizin təbliğində xüsusi yeri olan M.F.Axundzadə adına Azərbaycan Milli Kitabxanasının Şuşa şəhərinin tarixinin və mədəni irsinin dünyaya tanıtılması və daha geniş təbliği məqsədilə Mədəniyyət Nazirliyi ilə birgə həyata keçirdiyi “Qarabağa kitabla gedək” kitabtoptlama kampaniyası, “Şuşamızı dünyaya tanıdaq” layihəsi, Şuşa mövzusu ilə əlaqədar hazırlanan və qədim şəhərin tarixi, mədəniyyəti, görkəmli şəxsiyyətlərinin həyat və fəaliyyətinə, yaradıcılığına dair tammətnli resurslar, rəsmi sənədlər, fotolar, onların xatirəsinin əbədləşdirilməsi ilə əlaqədar materialların təqdim olunduğu elektron məlumat bazaları, Şuşa və bütövlükdə Qarabağ mədəniyyətinin müxtəlif sahələrinə həsr olunmuş, əyani-vizual görüntüləri özündə əks etdirən virtual sərgilər, tarixi sənədlər, kitab və məqalələrin yer aldığı fundamental bibliografiyalar və bir sıra layihələrdən bəhs edilir.*

Açar sözlər: *Şuşa, Milli Kitabxana, virtual sərgi, elektron məlumat bazası, Xurşidbanu Natəvan, bibliografiya.*

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin sərəncamı ilə 2022-ci il “Şuşa ili” elan edilmişdir. Təməli 1752-ci ildə Qarabağ xanı Pənahəli xan tərəfindən qoyulan və bu il 270 illiyi qeyd olunan Şuşa şəhəri zəngin inkişaf yolu keçmiş, Azərbaycanın və bütün Cənubi Qafqazın mədəni və ictimai-siyasi həyatında müstəsna rol oynamışdır.

44 günlük Vətən müharibəsində qazandığımız və Azərbaycan tarixinin şanlı səhifəsini təşkil edən tarixi qələbənin “son nöqtəsi”nin qədim Şuşa şəhərinin erməni işğalından azad olunması ilə qoyulması böyük əhəmiyyət kəsb edirdi. Cənab Ali Baş Komandanın tarixi qələbəmizi məhz Şuşanın azad olunması günü elan etməsi də böyük məna daşıyırdı, bu qədim şəhərin ölkəmiz və xalqımız üçün daşdığı mənəvi dəyərin ifadəsi idi. Şuşa şəhərinin

Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı elan edilməsi, Şuşanın əsasının qoyulmasının 270 illiyinin qeyd olunması və 2022-ci ilin “Şuşa ili” elan edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamları Şuşa şəhərinin tariximiz, mədəniyyətimiz üçün vacib rol oynayan bir şəhər olduğuna dəlalət edən mühüm addımdır. Ölkə başçımızın imzaladığı bu tarixi qərarların icrasını təmin etmək məqsədilə Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi tərəfindən həyata keçirilən tədbirlərdə fəal iştirak etmək üçün milli mənəvi dəyərlərimizin təbliğində xüsusi yeri olan M.F.Axundzadə adına Azərbaycan Milli Kitabxanası Şuşa şəhərinin tarixinin və mədəni irsinin dünyaya tanıtılması və daha geniş təbliği məqsədilə Mədəniyyət Nazirliyi ilə birgə bir sıra layihələr həyata keçirməyə başlamışdır.

Milli Kitabxananın həyata keçirdiyi ilk layihə “Şuşamızı dünyaya tanıdaq” layihəsi olmuşdur. Bu layihə çərçivəsində Şuşanın zəngin mədəniyyətini, tarixini, mənəvi dəyərlərini, görkəmli şəxsiyyətlərini dünyaya tanıtmaq yönündə Azərbaycan mədəniyyətinin paytaxtı olan bu qədim şəhərimiz haqqında tarixi və ədəbi-bədii materialların təbliği xüsusi diqqət kəsb edir. Azərbaycan Milli Kitabxanasının “Nadir kitablar” kolleksiyasında Qarabağın və Şuşa şəhərinin tarixinə dair çox qiymətli sənədlər və materiallar mühafizə olunur və “Şuşa ili” ilə əlaqədar həyata keçirdiyimiz “Şuşamızı dünyaya tanıdaq” layihəsi çərçivəsində qarşımızda duran əsas vəzifələrdən biri də bu materialların kitabxananın saytı vasitəsilə dünya oxucularının diqqətinə çatdırmaqdan ibarətdir. Ağa Məhəmməd şah Qacarın Azərbaycan və Gürcüstana yürüşü, Şuşanın Pənahabadın mühasirəsi tarixi hadisələrinin yer aldığı və 1853-cü ildə nəşr olunmuş İran tarixçisi Rzaqulu xan Hidayətin “Rövzət əs-səfa” əsərinin 9-cu cildi, Şuşanın coğrafi mövqeyi, Qarabağ xanı Pənahəli xan tərəfindən Şuşa qalasının əsasının qoyulması haqqında V.M.Sısoyevin 1930-cu ildə Bakıda nəşr olunan “Краткий путеводитель по наиболее известным памятникам древности и природы в Азербайджане”, Yelizavetpol quberniyası Şuşa qəzasının Daşaltı kəndinin ərazisi, təbiəti, əhalisi, adət-ənənəsi, əhalinin məşğuliyyəti və s. haqqında məlumatların əhatə olunduğu 1898-ci ildə Tiflisdə nəşr olunmuş “Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа” məcmuəsinin 25-ci buraxılışı, Azərbaycan adlanan ərazilərin coğrafi sərhədləri, siyasi mövqeyi və əhəmiyyəti, hökmdarları və onların təsir qüvvəsi haqqında S.D.Burnaşevin 1793-cü ildə Kurskda nəşr olunan “Описание областей Адребижанских в Персии и их политического состояния”, Qarabağ sözünün etimologiyası, ərazisi, Türkmənçay müqaviləsi nəticəsində Rusiya imperiyasına ilhaqı haqqında məlumatların öz əksini tapdığı fransız müəllifi M.L.Dibönin 1841-ci ildə Parisdə nəşr olunmuş “Iran”, 1897-1898-ci illərdə müəllifi Mir Möhsün Nəvvab olan, Şuşada şəxsi litoqrafiya mətbəəsində nəşr olunmuş “Divani-farsi”, “Kitabi-kəşfül-həqiqeyi-məsnəvi min mövzuat və mənzumati-cənabi Nəvvab”, Şuşanın memarlıq abidələrinin, Şuşa qalasının

şimal qapılarının, İbrahim xan, Xan qızı Natəvan, Mehmandarov, Nəsim bəy və digər görkəmli şəxsiyyətlərin evlərinin şəkillərinin təsviri olan 1950-ci ildə Bakıda nəşr olunmuş “Памятники архитектуры Азербайджана” və digər qiymətli sənədlər seçilərək kitabxananın saytı vasitəsilə dünya oxucularına təqdim olunmuşdur.

Kitabxananın dövrü mətbuat arxivində 1919-cu ildə rus dilində nəşr olunmuş “Azərbaycan” qəzetinin 31-ci sayında A.Şepotyevin “Kapaбax” adlı məqaləsi diqqəti çəkir. Məqalədə Ermənistan hökumətinin Qarabağla bağlı iddialarının nə tarixi, nə iqtisadi nə də epigrafiik məlumatlarla əsaslandırılmadığı fikri yer almışdır. Qarabağla bağlı bu oçerk, Qarabağdan xəbəri olmayan və erməni mənbələrindən birtərəfli şəkildə məlumatlandırılan hər kəsə ermənilərin iddialarının tamamilə əsassız olduğunu göstərir.

Şuşa ilə bağlı təqdim olunan materialların Milli Kitabxana tərəfindən hazırlanan elektron məlumat bazalarında və virtual sərgilərdə əksi də çox mühümdür. Kitabxanada Şuşa mövzusu ilə əlaqədar hazırlanan elektron məlumat bazalarında qədim şəhərin tarixi, mədəniyyəti, görkəmli şəxsiyyətlərinin həyat və fəaliyyətinə, yaradıcılığına dair tammətnli resurslar, rəsmi sənədlər, fotolar, onların xatirəsinin əbədiləşdirilməsi ilə əlaqədar materiallar təqdim olunur. İl ərzində kitabxanada “Şuşa – Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı”, “Biz səni dirçəldəcəyik, Əziz Şuşa!”, “Üzeyir Hacıbəyli”, “Əbədiyaşar sənətkar Bülbül”, “Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev”, “Əhməd bəy Ağaoğlu”, “Molla Pənah Vəqif”, “Xurşidbanu Natəvan” adlı elektron məlumat bazaları hazırlanaraq ictimaiyyətə təqdim olunub. 2022-ci ilin I yarısında Şuşa mədəniyyətinin dünyada tanınması məqsədilə Milli Kitabxananın əməkdaşları tərəfindən Azərbaycan və ingilis dillərində Qarabağ bölgəsinin qədim yaşayış məskənlərini, xəritələr, fotolar, tarixi-memarlıq abidələri və onlar haqqında məlumatlar təqdim olunmaqla “Qarabağ abidələri”, Azərbaycanın mədəniyyət mərkəzi olan Şuşa şəhəri əhalisinin geyim mədəniyyətini əks etdirən “Şuşa milli geyimləri”, Şuşa şəhərinin sənətkarlarının hazırladığı zərgərlik nümunələrini, onların təsnifatı, haqqında məlumatları, əyani-vizual görüntülərini özündə əks etdirən “Şuşa zərgərlik məmulatları”, Şuşa şəhərinin XIX əsr tikmə nümunələrini əks etdirən “Şuşa əl işləri”, “Şuşa məişət əşyaları” adlı Azərbaycan və ingilis dillərində virtual sərgilər hazırlanaraq yayımlanmışdır.

“Şuşanın inciləri” layihəsi çərçivəsində həyata keçirilən ilk tədbir Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Şuşa şəhərini Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı elan edilməsi barədə imzaladığı sərəncamdan dərhal sonra bu mövzuda materialların, tarixi sənədlərin, kitab və məqalələrin yer aldığı fundamental bibliografiyaların tərtibi istiqamətində işlərin başlanması olmuşdur. Qısa bir zamanda mövzuya dair tarixi mənbələr və arxiv materialları araşdırılaraq Şuşanın tarixi, “Ermənilərin Şuşa şəhərində həyata keçirdikləri soyqırımlar tarixi mənbələrdə (1905-1989)”, “Şuşanın erməni silahlı birləşmələri tərəfindən

işğal edilməsi (1990-2020)”, “Şuşa, Sən Azadsan!”, “Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Şuşaya səfərləri, Şuşanın mədəniyyəti, tarixi və memarlıq abidələri, ictimai-siyasi həyatı, ədəbiyyatı, görkəmli şəxsiyyətləri haqqında kitablarda, dövrü mətbuatda, dərsliklərdə, məcmuələrdə çap olunmuş zəngin materialları əks etdirən Şuşaya həsr olunmuş “Şuşa Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı”, Azərbaycan Milli Kitabxanasının 2006-cı ildən nəşrinə başladığı “Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətləri” seriyasından hazırladığı “Xan Şuşinski”, “Xurşidbanu Natəvan” və Şuşanın 270 illiyi münasibətilə “Şuşa tarixi mənbələrdə” adlı fundamental bibliografiyalar çap edilmişdir.

Nəşr olunan vəsaitlərdə müvafiq mövzuya dair tarixi materiallar Azərbaycan, ingilis və rus dillərində olmaqla, bütün dünya oxucularının ixtiyarına verilmişdir ki, bu da cənab Prezidentimizin çağırışına müvafiq olaraq Azərbaycanın dünyaya tanınması istiqamətində Milli Kitabxananın həyata keçirdiyi layihələrin davamı hesab oluna bilər. Həyata keçirilən layihələr arasında “Azərbaycanı dünyaya tanıdaq” layihəsini xüsusilə qeyd etmək lazımdır və həmin layihə üzrə Milli Kitabxana ölkəmizin tarixinə, mədəniyyətinə, bugünkü uğurlarına dair ədəbiyyatın dünya kitabxanalarına göndərilməsini təmin edir ki, belə kitabxanaların sırasına dünyanın 70-dən artıq milli və universitet kitabxanaları daxildir. Son günlərdə bu layihə çərçivəsində Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin dəstəyi ilə nəşr olunan 44-günlük Vətən müharibəsində Azərbaycan xalqının tarixi qələbəsinin qazanılmasında Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin danılmaz roluna həsr olunmuş “Vətən müharibəsinin tarixi: Şəxsiyyət faktoru” (rus dilində), alman alimi doktor Mixail Həssin “Şuşanın irsi” (alman dilində), Peter Tibor Veresin “Qafqaz Albaniyası: Əsrlərin dərinliklərindən gələn bir ölkədir” (ingilis dilində), Çingiz Qacarın “Köhnə Şuşa” (ingilis və rus dillərində), professor Kərim Şükürovun “Azərbaycan millətlərarası münasibətlər sistemində 1648-1991” (rus dilində), Z.Göyüşovun “Nizami Gəncəvinin “İskəndərnamə” poemasının mədəniyyətlərarası dialoqda rolu” (yunan dilində) “İrəvan xanlığı” (ingilis dilində), “Mustafa Topçubaşovun Paris arxivi:1919-1921”(rus dilində) və digər kitabların dünya kitabxanalarına göndərilməsi təmin olunmuşdur.

Milli Kitabxananın əməkdaşları tərəfindən “Şuşa ABŞ və Böyük Britaniya mətbuatında (1827-1915)” adlı kitab nəşr olunmuş və bu kitabda Şuşanın tarixinə dair qərb mətbuatında – xüsusilə də 1827-1915-ci illərdə ABŞ və İngiltərə qəzetlərində maraqlı və dəyərli məlumatlar əhatə olunmuşdur. Bu materiallar ilk dəfə olaraq tədqiqata cəlb olunub və geniş oxucu kütləsinə bir nəşr formasında təqdim olunmuşdur. Materiallarda Şuşanın, Qarabağın tarixi adı təhrif olunmadan düzgün formada qeyd olunmuşdur. Kitaba daxil edilən materiallar Şuşada keçirilən məhərrəmlik məclislərindən, Şuşada 1905-1906-cı illərdə ermənilərin türk-müsəlman əhaliyə qarşı törətdiyi soyqırımlardan, aclıq

çəkən əhaliyə göndərilən humanitar yardımları əngəlləmək üçün törətdikləri vəhişiliklərdən, çar hökumətinin Şuşanın türk-müsəlman əhalisini ermənilərlə qarşı-qarşıya qoymaq üçün həyata keçirdiyi təxribatçı siyasətindən, 1892-ci ildə Şuşada yayılan vəba xəstəliyi və onun fəsadlarından, Şuşa şəhərinin memarlıq quruluşuna, əhalinin geyiminə görə tarixi Azərbaycan şəhəri olmasını təsdiq edən məlumatlardan, rus rəssam Vasili Vereşşagin 1865-ci ildə Şuşada çekdiyi fotolardan (“Şuşa məscidi”, “Şuşada məhərrəmlik”, “Müsəlman məktəbi”, “Şuşada varlı tatar (Azərbaycan türkünün) evinin zalı” və s., Qarabağın Kür və Araz çayları arasındakı ərazini əhatə etməsi, əsas şəhərinin Şuşa olmasından, 1813-cü il Gülüstən müqaviləsindən, çar Rusiyanın Qafqazda ruslaşdırma siyasəti və bu tədbirini pərdələmək üçün atdığı addımlardan, Şuşadan XX əsrin əvvəllərində yerli əhalinin köçə məcbur edilməsi, bu təşəbbüsə səbəb olanların həbs edilərək sürgün edilməsi və başqa maraqlı məlumatlardan ibarətdir.

Eyni zamanda Milli Kitabxanada hazırlanan “Mədəniyyət, incəsənət, bədii ədəbiyyat və ədəbiyyatşünaslıq haqqında yeni ədəbiyyat” adlı cari biblioqrafik informasiya göstəricisində də “Şuşa Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtıdır” mövzusunda ayrıca rubrika ayrılmışdır və burada il ərzində müvafiq mövzuda dərc olunan bütün dövrü mətbuat materialları ayrıca olaraq tammətnli resusların linkləri ilə verilir. Bu elektron resusların tammətnləri də kitabxanamızın saytı vasitəsilə bütün dünya oxucularının istifadəsinə verilir. Bunlardan “Xan Şuşinski – 120”, “Qarabağın görkəmli simaları”, “Dünya Azərbaycanlılarının V qurultayı”, “Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyevanın Şuşa şəhərinə səfərləri”, “Şuşa I Beynəlxalq Kulinariya Festivalı”, “Şuşa mədəniyyətinin inciləri” layihəsi, “Xarıbülbül” Beynəlxalq Folklor Festivalı”, “Münaqişədən sonrakı humanitar gündəliyin inkişafı: mədəni mühitin canlandırılması yolu ilə davamlı inkişaf” mövzusunda beynəlxalq konfrans”, “İNCOSOS-Qarabağ” 7-ci Beynəlxalq Sosial Elmlər Konqresi”, “Şuşada Vəqif Poeziya Günləri” və digər bu kimi mühüm əhəmiyyətli mövzulara həsr olunmuş məqalələr müvafiq rublikalarda toplanaraq tammətnli linklərlə verilmişdir. Eyni zamanda biblioqrafik informasiya göstəricisində materialların tam elektron mətnini Milli Kitabxananın saytı və elektron kataloqu vasitəsilə açıb oxumaq mümkündür.

Son on beş ildə ölkə başçısı cənab İlham Əliyevin sərəncamları ilə təşkil edilən yubiley tədbirlərinin keçirilməsində Milli Kitabxanada görkəmli şəxsiyyətlərə və əlamətdar tarixi hadisələrə dair 70-dən artıq fundamental biblioqrafik vəsaitlər tərtib edilərək çap olunmuşdur.

2021-ci ilin yanvar ayından Milli Kitabxanada Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi ilə Milli Kitabxananın “Qarabağa kitabla gedək” adlı birgə layihəsinə start verilmişdir. Bu layihənin əsas məqsədi 30 il ərzində Ermənistanın işğalı altında qaldığı dövrdə erməni vandalları tərəfindən

tamamilə dağıdılmış 275 kitabxananın vəhşicəsinə yandırılmış 4 milyon 600 min nüsxə kitab fondlarının bərpa olunmasında yaxından iştirak etməkdən ibrətdir. Hörmətli cənab Prezidentimiz İlham Əliyevin 2021-ci ilin yanvarında ilk dəfə olaraq işğaldan azad olunmuş ərazilərimizə səfəri zamanı ermənilərin dağıtdıqları binaları göstərərək bütün dünyaya səslənərək *“Baxın ermənilərin törətdiyi bu vəhşiliklərə, onlar bunu bacarırlar, biz isə bunları bərpa edəcəyik və bütün dünyaya sübut edəcəyik ki, biz isə qurub yaradan xalqıq”* çağırışından sonra Milli Kitabxana Mədəniyyət Nazirliyi ilə birgə belə bir layihəyə start vermişdir. Kütləvi informasiya vasitələri ilə bütün ziyalılara, yazıçılara, alimlərə, nəşirlərə, gənclərə müracət edərək bu kompaniyaya qoşulmağa çağırmışıq və bizim səsimizə səs verən Azərbaycan vətəndaşlarının, ayrı-ayrı təşkilatların bu layihədə fəal iştirakı sayəsində bugünədək 100 min nüsxəyədək qiymətli kitab toplanmışdır. Bu kitablar hörmətli cənab Prezidentimizin rəhbərliyi altında işğaldan azad olunan ərazilərimizdə bərpa olunacaq kitabxanalarımızın kitab fondlarının formalaşdırılması zamanı istifadə olunacaqdır.

2022-ci ilin “Şuşa İli” elan olunması barədə Sərəncamın imzalanması həm Şuşamızın, həm də bütünlükdə Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafına misilsiz töhfələr verəcəkdir. “Şuşa İli” ilə bağlı tədbirlər planına uyğun olaraq Milli Kitabxanada bu istiqamətdə işlər davam edir.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan bədii fikrinin görkəmli siması: [Natəvanın 190 illiyi münasibətilə elektron məlumat bazası, kitab sərgisi və yeni nəşrlərin təqdimatı] //Mədəniyyət.- 2022.- 17 avqust. - S.3.
2. “Azərbaycanı dünyaya tanıdaq”: [Şuşa və Qafqaz Albaniyası haqqında nəşrlər 30-dək ölkənin kitabxanalarına göndərilib: Azərbaycan Milli Kitabxanasının Mədəniyyət Nazirliyi ilə birgə həyata keçirdiyi eyniadlı layihəsi çərçivəsində] //Mədəniyyət.- 2022.- 22 iyul.- S.3.
3. Azəri, L. Şuşaya həsr olunmuş fundamental biblioqrafiya: [Mədəniyyət Nazirliyinin dəstəyi ilə Milli Kitabxana tərəfindən hazırlanan “Şuşa – Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı. Biblioqrafiya” kitabının çapdan çıxması haqqında] //Mədəniyyət.- 2022.- 16 fevral.- S.7; 525-ci qəzet.- 2022.- 8 fevral.- S.9.
4. Azəri, L. “Şuşa İli”nin açılışı – ilin ilk kitabları [“Məqsədimiz Şuşanın əvvəlki görkəmini və ruhunu özünə qaytarmaqdır”: Tədbirdə Mədəniyyət Nazirliyinin Milli Kitabxana ilə birgə çap etdirdiyi “Şuşa – Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı” və “Xan Şuşinski. Biblioqrafiya” nəşrləri təqdim olunması haqqında] //Mədəniyyət.- 2022.- 9 fevral.- S.1; 3.
5. İsmayılova, Ə. Milli Kitabxana Şuşanın tarixi-mədəni irsini təbliğ edir /Ə.İsmayılova //Azərbaycan.- 2022.- 2 sentyabr.- S.8.

6. Milli Kitabxana “Şuşa məişət əşyaları” adlı virtual sərgi hazırlayıb //525-ci qəzet.- 2022.- 30 iyun.- S.8.
7. Milli Kitabxana “Şuşa zərgərlik məmulatları”nı sərgiləyib //525-ci qəzet.- 2022.- 14 iyun.- S.15.
8. Milli Kitabxanada “Şuşa” virtual sərgisi: “Şuşa ili”nə həsr edilmiş sərginin təqdimatı haqqında //525-ci qəzet.- 2022.- 15 yanvar.- S.12.
9. Milli Kitabxananın silsilə təqdimatları olacaq: [“Şuşa tarixi sənədlərdə (Milli Kitabxananın fondundan)” və “Xurşidbanu Natəvan – 190” mövzusunda nadir kitabların və “Biz sənə dirçəldəcəyik, əziz Şuşa!” adlı elektron məlumat bazasının, həmçinin “Şuşa tarixi mənbələrdə” adlı bibliografiya kitabının təqdimatı keçiriləcək] //Mədəniyyət.- 2022.- 5 oktyabr.- S.2.
10. Mükərrəmoğlu, M. “Şuşa ili”nə həsr olunmuş tədbir: Mədəniyyət Nazirliyinin Milli Kitabxana ilə birgə nəşr etdiyi “Şuşa – Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı. Bibliografiya” və “Xan Şuşinski. Bibliografiya” kitablarının təqdimat mərasimi keçirilib //Xalq qəzeti.- 2022.- 8 fevral.- S.7.
11. Nəciyev, E.R. Şuşa ABŞ və Böyük Britaniya mətbuatında: 1827-1915-ci illərə aid qəzet materialları əsasında /Layihə rəhbəri və ön sözün müəllifi: K.M.Tahirov; tərc. və şərhlərin müəllifləri: E.R.Nəciyev, Ə.İ.İsmayılova; red. G.E.Nəciyeva.- Bakı, 2022.- 84 s.
12. VIII Beynəlxalq Kitab Sərgisi maraqlı tədbirlərlə davam edir: [Sərgi çərçivəsində Mədəniyyət Nazirliyi və Milli Kitabxananın birgə təşkilatçılığı ilə “Xurşidbanu Natəvan” bibliografiya kitabının, eləcə də “Xurşidbanu Natəvan” adlı Elektron məlumat bazasının təqdimat mərasimi keçirilib] //525-ci qəzet. – 2022. – 8 oktyabr. – S.9.
13. “Şuşa” adlı virtual sərgi istifadəçilərə təqdim olunub: [Prezident İlham Əliyevin sərəncamı ilə 2022-ci ilin “Şuşa ili” elan edilməsi ilə əlaqədar Milli Kitabxananın əməkdaşları tərəfindən “Şuşa” adlı virtual sərgi hazırlanıb] //Azərbaycan.- 2022.- 16 yanvar.- S.6.
14. “Şuşa – Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı” və “Xan Şuşunski” kitablarının təqdimatı olub: [Azərbaycan Milli Kitabxanasında keçirilən təqdimat mərasimində mədəniyyət naziri Anar Kərimov çıxış etmişdir] //Ədəbiyyat qəzeti.- 2022.- 12 fevral.- S.21.
15. В Карабах с книгой: В рамках «Года города Шуша» прошла презентация новых изданий: [«Шуша - культурная столица Азербайджана. Библиография» и «Хан Шушинский. Библиография» в Национальной библиотеке] //Бакинский рабочий.- 2022.- 8 февраля.- С.6.
16. Книги о культурном наследии Шуши и Кавказской Албании переданы в библиотеки разных стран: [в рамках проекта «Познакомим мир с Азербайджаном», реализуемого Национальной библиотекой имени М.Ф.Ахундзаде] //Ежедневные новости.- 2022.- 29 июля.- С.10.
17. Краткий путеводитель по наиболее известным памятникам древности

и природы в Азербайджане /сост. В.М.Сысоев; Наркомпрос АССР. Азкомстарис.- Баку: [б. и.], 1930.- 46 с.

18. Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа /издание Управления Кавказского Учебного Округа Вып. 25.- Тифлис: 1898.- [749] с.: ил., карта.

19. Шуша покоряет виртуальность: Национальной библиотекой подготовлена выставка: [официальные документы, цитаты выдающихся личностей, книги об истории, культуре, географии города] //Бакинский рабочий.- 2022.- 6 января.- С.4.

Adiba Ismailova

*Deputy Director for Scientific Affairs and Library-Information
Service of the National Library of Azerbaijan, doctor of
philosophy in history, Honored cultural worker*

NATIONAL LIBRARY'S WORKS IN THE DIRECTION OF PROMOTION OF SHUSHA'S HISTORICAL - CULTURAL HERITAGE

Abstract: In the article, as a contribution to the "Year of Shusha" announced by the President of the country, "Let's go to Karabagh with a book" which was carried out by the Ministry of Culture in order to promote the history and cultural heritage of the city of Shusha to the world by the M.F. Akhundzade National Library of Azerbaijan, which has a special place in promoting our national moral values. "book collection campaign, "Let's introduce our Shusha to the world" project, electronic databases that are prepared in connection with the Shusha theme and present full-text resources, official documents, photos, materials related to the history, culture, life and activities, creativity of the famous personalities of the ancient city , Shusha and as a whole, virtual exhibitions featuring visual images, fundamental bibliographies containing books and articles, and a number of projects are discussed.

Key words: Shusha, National Library, virtual exhibition, electronic database, Khurshidbanu Natavan, bibliography.

*Адиба Исмаилова,
заместитель директора Азербайджанской Национальной
Библиотеки по научной работе и библиотечно-
информационному обслуживанию, доктор философии по
истории, Заслуженный работник культуры*

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ БИБЛИОТЕКИ ПО ПОПУЛЯРИЗАЦИИ ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ ШУШИ

Резюме: 2022 год был объявлен Президентом Азербайджана Ильхамом Алиевым «Годом Шуши». Древний азербайджанский город Шуша является колыбелью азербайджанской культуры и был провозглашен культурной столицей страны. В статье подробно говорится о мероприятиях, проведенных в Азербайджанской Национальной Библиотеке им. М.Ф.Ахундзаде в связи с этим знаменательным событием. Повествуется о бережном сохранении и популяризации материалов об истории, этнографии, экономике, культуре, искусству и литературе Шуши, о многочисленных культурных проектах, реализуемых Азербайджанской Национальной Библиотекой совместно с Министерством Культуры Азербайджана (например, таких как: «В Карабах с книгой!» «Расскажем о нашей Шуше всему миру!» и проч. В статье также говорится о создании полнотекстовых ресурсов, электронно-информационных баз о великих уроженцах Шуши (У.Гаджибейли, Хушиудбану Натаван и др.), о памятных и знаменательных датах в истории культурной столицы. Представлены данные об официальных документах, фотографиях, выставках, фундаментальных библиографиях и ряде прочих культурных проектах.

Ключевые слова: Шуша, Национальная Библиотека, виртуальная выставка, электронно-информационная база, Хушиудбану Натаван, библиография.

Ismet Ovčina
Director National and University
Library of Bosnia and Herzegovina,
Sarajevo
ismet@nub.ba

UDC 06:025.52(479.24)
LBC Ч738.2(2A) я4

IMPLEMENTATION OF MOBILE INFORMATION SERVICES THROUGH COBISS.BH

Abstract: *The article presents the services and applications of the Virtual Library of Bosnia and Herzegovina under the COBISS (Cooperative Online Bibliographic System and Services) system, which represents an organizational model, linking the libraries into national library information system with cooperative cataloguing, union bibliographic catalogue database COBIB and local databases of member libraries.*

Key words: *National and University Library of Bosnia and Herzegovina, information technology, mobile applications, COBISS.BH, COBISS/OPAC, mCOBISS, E-CRIS.BH*

The 21st century, known as the age of Information and communications technology (ICT), or the age of revolution, due to the rapid changes in technology, brings transformation in every field of life, and these changes are increasingly affecting the routine tasks of libraries and librarians.

The establishment of the COBISS system in Bosnia and Herzegovina started in 1998 with the aim of: establishing a unique library-information system in B&H; establishing cooperative cataloguing (COBISS.BH) with library databases available to wide range of users and to share data with libraries from around the world; inclusion of public, faculty, special and school libraries in the system, thereby enriching the union database; educating the library staff; the continuation of the automation of library processes; enabling all library users to have online access, both to BH databases and to international; creating a union database for the purpose of coordinated acquisition of publications and collections development; creating databases (databases of scientists, as well as authority file); aligning cataloguing rules; creating unique rules for subject heading.

Library information system COBISS

COBISS represents the organizational model of library linking to the

national library information system with cooperative cataloguing, union bibliographic catalogue database COBIB and local databases of involved libraries, COLIB libraries database, CONOR authority file database, as well as many other functions. Establishing the COBIDD system potentially provides today's users and librarians with universal access to the library, its e-resources, OPAC, library overview, news and multi-channel materials for learning with more channels for interaction, and much more.

Professional basics and technological postulation for the functioning of the system are:

- standardized and cooperative cataloguing of library materials and consistent catalogue managing and bibliography,
- appropriate training of professional staff for cooperative cataloguing,
- computer and communication connection of the libraries.

More than ever before, in the world of global information, the ability to effectively handle information has become a vital issue. The academic environment, with accompanying professional services, represents an environment with a superior level of communication, information and technology literacy. The introduction of this kind of library system has now resulted with the integration of technology in all aspects of education, through the national COBISS centre and the university libraries as its members. That way, academic libraries are trying to be at the forefront of technological advancement, and the process continues through the competence of the library and information profession in the implementation of mobile technologies and the resulting provided service to maintain relevance in fast-changing technological environment. Through regular improvements in systems and innovations, COBISS strives to maximize the potential of mobile technologies and points to the crucial importance of accepting and using technology by the academic library profession, thereby indirectly ensuring the provision of uniform quality education. Information literacy, with the development of digital libraries, gains another dimension. Hence, the digital library requires elevating the skill of finding and using information at a higher degree of competence.

COBISS centre of Bosnia and Herzegovina besides main tasks propose new local information services which reflect information users' needs, provides functions that facilitate specialized services for local library information and contributes to increased use of local information services and promotes a positive perception of libraries to public through easy-to-use applications.

Its main tasks are:

- planning and aligning activities related to connection of the libraries in the COBISS system,

- providing computer capacity for the operation of systems and central services,
- providing COBISS program equipment and user documentation for cooperation cataloguing, for local library operations and other services,
- union database management COBIB,
- organizing education and professional assistance to libraries and other users of COBISS program equipment and services,
- determining the skills of professional library staff for work in cooperative cataloguing (in cooperation with the national library),
- expert assistance to libraries in converting and transferring data from other systems.

Within the COBISS.BH system, each library, member of the system, has its own local database. Local databases of individual libraries form a union database (COBISS / OPAC). COBISS / OPAC BH contains nearly 490,000 units of various materials (over 2000 links to e-sources, about 480,000 books, over 20,000 articles, about 8,000 journals, CDs / DVDs). COBISS / OPAC is a web application that provides librarians and end users access to:

- bibliographic catalogue databases in the COBISS (COBIB and local databases of the libraries),
- other COBISS databases (COLIB, CORES, CONOR, ELINKS, SGC),
- other specialized databases (domestic or foreign manufacturers),
- databases on remote servers Z39.50.

In addition to local applications designed to equalize the input and display of local data intended for end users, COBISS also offers apps that directly facilitate the user's access to library materials, including mobile apps that are supported on Android and iOS systems.

Customers and mobile appliances are also provided with customized versions of COBISS / OPAC, mCOBISS. The app uses the benefits of modern phones that function on Android systems (e.g. Samsung Galaxy, Sony Xperia, HTC One) or iOS (iPhone, iPad, and iPod Touch). The free Android app is available in Google Play web-store and iOS in iTunes. If the mobile device does not support the application or the user does not want to install it, he or she can choose the web version of mCOBISS. mCOBISS enables:

- library material search,
- review of borrowed materials and extension of loan time,
- reservation of materials, review and cancellation of reservations,
- an overview of the borrowing history,
- overview of debts and restrictions,
- receiving e-notifications,
- search / view library information,

- library location display on the map and directions for the way to the selected library *,
- the most-read books review,
- creation of your own favourite book list *,
- bar codes scanning (ISBN i ISSN) *,
- keeping user profiles (favourite libraries and enrolment data) *,
- material data mediation*.

Since most libraries mobile applications uses in a subjective way, it is important to emphasize the continuous identification of the most important components of their use in order to work on their development and to establish the right model for their integration into the library.

A large number of libraries, develop their own, or adopt application software with a unique goal of disseminating information to all users. Thanks to such applications, library users have access to information in the moment, and they believe that mobile applications can improve their access to specific information.

E-CRIS.BH is integral part of the COBISS.BH system. It is information system on research activity in Bosnia and Herzegovina with web address www.ecris.ba. ECRIS.BH provides data on researchers, research organizations, departments and projects in Bosnia and Herzegovina. In Europe, information systems with the generic name CRIS (Current Research Information Systems) are being developed for decades. It is very important to disseminate CRIS content in the areas of financial resources for research, evaluation of research work, links to other (bibliographic) and multimedia databases. Information System on Research in Bosnia and Herzegovina E-CRIS.BH contains data on 85 research organizations and 2,156 researchers. A great interest for E-CRIS.BH has been demonstrated by scientists and institutions. Unfortunately, the system does not have a regular source of funding, and the updating of data is largely due to the work of the staff of the National and University Library of BiH and librarians of the faculty libraries of the COBISS.BH system.

Other applications

The bibliographies of the researchers is web application that allows the creation of personal bibliographies of the researchers, if the bibliographic records in the COBIB database, apart from the usual bibliographic data, also contain a unique identifier of the author (the researcher code) and a label for the type of bibliographic unit according to the valid typology of documents / works for creation of bibliography in the COBISS system.

The most-read books is web application that allows the creation of list with the most borrowed materials in specific period (based on loan data in libraries that have an automated loan).

Library reimbursement is web application that allows the creation of list – library material borrowing statistics by authors who are candidates for financial library reimbursement, based on the number of their book borrowings in libraries (in accordance with the criteria set by the competent state body).

Server Z39.50 i server SRW/SRU enable users to access bibliographic databases in the COBISS system on the basis of a special agreement with the national COBISS center (for access to the union database COBIB) or with a particular library (for access to its local database).

Server LDAP enables libraries to authenticate library users when using their IT services.

Server SIP2 enables connection of auxiliary equipment for library material loan such as book self-checkout station, telephone machines, and other devices that support the SIP2 protocol.

Today, knowledge is considered as a strategic resource. It is inevitable that we create, store, share and convey information and knowledge in a continuous way and for the advancement of society. In the information society, libraries are the inevitable centres of knowledge, and their task is to record the results of "intellectual production". Recognizing that technology is a catalyst for change, librarians can and will work to help libraries to use the power of technology to move through the changing reading and information needs of their communities. The accelerated development of information-communication technologies has made traditionally discrete academic libraries to adapt their activity to new demands and, often, by the dictate of global networking, followed by a multitude of still unclear procedures and protocols, which on one hand, initiated increased customer needs for instructional information service, so that users can use the information service realized with the help of newly developed tools. With COBISS.BH, the National and University Library of Bosnia and Herzegovina, in every sense contributes to the development and affirmation of library operations in Bosnia and Herzegovina, investing great efforts in further developing it in line with the development of information and communication technologies.

Literature

1. Ajay Shanker Mishra, MOBILE APP AND THE LIBRARY SERVICES.
URL: https://www.researchgate.net/publication/320016540_MOBILE_APP_AND_THE_LIBRARY_SERVICES. Date accessed: 16. 07. 2019.
2. COBISS Platform – Co-operative Online Bibliographic System and Services
URL: <https://www.cobiss.net/bh/platforma-cobiss.htm#c7>. Date accessed: 16. 07. 2019.

3. Gerc, Ana. Biblioteka u digitalnomokruženju: priručnik za predmet Informatizacija bibliotečke djelatnosti. Sarajevo. Nacionalnai univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, 2009. 316 str. (Edicija Stručna biblioteka literatura).

4. Hajdarović, Nevenka. Virtualna biblioteka Bosne i Hercegovine (VIBBIH); Kooperativni online bibliografski sistemi servisi Bosne i Hercegovine (COBISS.BH) 1988–1998–2018. BOSNIACA, [S.l.], n. 23, p. 105-109, dec. 2018. ISSN 2303-8888.

URL:<http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/441>>.Date accessed: 15 july 2019.

5. Kodrić, Lejla. 2010. Model digitalnih informacij skihusluga u baštinski mustanovama (Doktorska disertacija). Filozofski fakultet, Zagreb.

6. Little, Geoffrey. Keeping Moving: Smart Phone and Mobile Technologies in the Academic Library. JOURNAL OF ACADEMIC LIBRARIANSHIP. Volume 37, Issue 3, May 2011, Pages 267-269. Visited: 17.07.2019. doi: <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2011.03.004>

7. Priti, Jain. 2011. New trends and future applications/directions of institutional repositories in academic institutions. Library Review 60(2): 125141.

URL:https://www.researchgate.net/publication/244022665_New_trends_and_future_applicationsdirections_of_institutional_repositories_in_academic_institutions. Date accessed: 16. 07. 2019.

İsmət Ovçina

*Bosniya və Herseqovina Milli və Universitet
Kitabxanasının direktoru, Sarayevo*

COBISS.BH VASİTƏSİNDƏ MOBİL İNFORMASIYA XİDMƏTLƏRİNİN TƏTBİQ EDİLMƏSİ

Xülasə: *Məqalədə Bosniya və Herseqovina Virtual Kitabxanasının COBISS (Kooperativ Onlayn Bibliografiya Sistemi və Xidmətləri) sistemi üzrə xidmətləri və tətbiqləri təqdim olunur ki, bu da təşkilat modelini təmsil edən, kitabxanaları milli kitabxana informasiya sisteminə kooperativ kataloqlaşdırma, birlik bibliografik COBIB kataloq verilənlər bazası və üzv kitabxanaların yerli verilənlər bazası.*

Açar sözlər: *Bosniya və Herseqovina Milli və Universitet Kitabxanası, informasiya texnologiyaları, mobil proqramlar, COBISS.BH, COBISS/OPAC, mCOBISS, E-CRIS.BH*

Исмет Овчина
Директор Национальной и университетской
библиотеки Боснии и Герцеговины, Сараево

ВНЕДРЕНИЕ МОБИЛЬНЫХ ИНФОРМАЦИОННЫХ УСЛУГ ЧЕРЕЗ COBISS.BH

Резюме: В статье представлены услуги и приложения Виртуальной библиотеки Боснии и Герцеговины в рамках системы COBISS (Cooperative Online Bibliographic System and Services), которая представляет собой организационную модель, связывающую библиотеки в национальную библиотечно-информационную систему с совместной каталогизацией, объединением библиографических баз данных каталога COBIB и локальными базами данных библиотек-членов.

Ключевые слова: Национальная и университетская библиотека Боснии и Герцеговины, информационные технологии, мобильные приложения, COBISS.BH, COBISS/OPAC, mCOBISS, E-CRIS.BH

Alena Aissing
*Librarian/Curator for Slavic, Eastern European
and Central Asian Studies University of
California*
Charles Young Research Library
aaissing@library.ucla.edu

UDC 06:021.6(479.24)
LBC Ч734(2А) ж.я4

DIGITAL LIBRARY PARTNERSHIPS AT THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA IN LOS ANGELES (UCLA) LIBRARY

Abstract: *UCLA Libraries' International Digital Ephemera Project (IDEP) is introduced, along with its mission and goals. Today, it is said that there is a serious need to archive ephemera. The nuances supported by it are noted. Information is also provided without archiving, digitization.*

Key words: *UCLA, IDEP (International Digital Ephemera Project), MEAP (The Modern Endangered Archives Program), library, application system*

The UCLA Library's International Digital Ephemera Project (IDEP) built a network of institutions across the globe to archive both physical and "digital-born" materials of everyday life. IDEP aligns with and directly supports UCLA's mission to 'educate global citizens for a global world.'

UCLA is a global university in terms of its faculty, student body, educational reach and the scope and impact of its research. It is also a public university with one of the country's finest libraries and a mission to serve the public. A wonderful illustration of these two realities can be seen in the UCLA Library's International Digital Ephemera Project (IDEP), which just concluded a seventh-year collaboration with partners around the world.

The archival term, "ephemera," refers to impermanent primary-source materials of everyday life such as newspapers, posters, postcards, photographs, audiovisual materials and documents. "Digital ephemera" refers to materials that are created digitally, such as websites, social media and videos captured by cameras and cell phones. Both types of materials can offer valuable insight into an historical era or movement or event as it is occurring.

There is a compelling need to archive ephemera today because in many regions, such as the Middle East, day-to-day events and social movements are increasingly documented more fully in Facebook postings, tweets, smartphone photos and other informal media than in formal documents and records.

Gathering these diverse electronic and print materials is itself an enormous task for which partners are essential, but creating a system to archive them is an art — one in which our UCLA librarians are masters. The end-result allows researchers to easily search a web-based archive.

With a generous grant from Arcadia, a charitable fund of Peter Baldwin and Lisbet Rausing, a team of UCLA librarians and staff, assisted by numerous faculty, built a collaborative network of several institutions in several countries, for example, Cuba, Egypt, Iraq, Israel and South Africa. The goal was to collect, digitize, preserve and ensure broad public access to print, images and multimedia held by each partner:

- Biblioteca Nacional de Cuba José Martí
- Instituto de Historia de Cuba
- Cinemateca de Cuba
- American Resource Center in Egypt
- American University of Iraq at Sulaimani
- Kashkul
- National Library of Israel
- Freedom Park, South Africa

One of the outcomes of IDEP is the development of a model for international collaborative digitization programs. The teams at UCLA and our partner institutions forged enduring relationships that will continue to support our collective efforts to capture, preserve and make documentation from everyday life accessible to a global audience.

In addition, the project encompassed valuable materials that are not housed in institutions but rather have been collected and preserved by individuals, sometimes at great personal risk. Examples include ephemera instrumental to the planning, promotion and reporting of Green Movement protests following the 2009 elections in Iran, and the Tahrir Documents. The latter collection contains flyers, newspapers and other ephemera obtained from and around this major public space in downtown Cairo, the epicenter of demonstrations during 2011.

Much of the IDEP project focused on digitizing physical historical materials from the late 19th century to the present. Partners selected materials for digitization because of their unique value and/or risk of being lost due to weather conditions, the obsolescence of the media on which they were stored or initially published or even changing political conditions (e.g., a change in regime that would result in their destruction).

Content digitized by UCLA's partners in the seven-year project cover a wide-ranging mix of media and time periods, including Cuban posters,

newspapers and oral histories; Kurdish photos; photos and other materials on historical sites across Egypt; and posters and photos of South Africa's Freedom Park Pan African Archives.

Together with digitizing print materials, IDEP encompasses fascinating collections of born-digital materials. These web-based digital collections — identified by UCLA Library as “The Ephemeral Web” — include materials culled from formal and informal news websites, nonprofit organization websites and other social media sources related to cultural, political and social events and issues in Egypt, Iraq, Kurdistan, Syria and Turkey.

The UCLA Library built customized software for the above materials so that they can be easily searched in English and in the language in which they were created, with the web interface easily switching between left-to-right and right-to-left languages.

IDEP aligns with and directly supports UCLA's mission to ‘educate global citizens for a global world. The materials being made available through this project increase worldwide understanding of different cultures, communities and time periods, and they support teaching and research at all educational levels.”

At present, UCLA Library is seeking additional grants to continue the digitization of ephemera. Future projects will prioritize partnerships that support the preservation of documentation related to marginalized communities, social justice, human rights and activist art and culture worldwide. The wide-ranging geographic span will include, but not be limited to, Latin America and the Caribbean, Southeast Asia, Africa and the Middle East.

The Modern Endangered Archives Program (MEAP) is a UCLA Library granting program funded by the Arcadia fund.

The Library aims to digitize and make accessible endangered archival materials from the 20th and 21st Centuries, including print, photographic, film, audio, ephemeral, and born digital objects.

MEAP is dedicated to:

- Providing open access to cultural and historical materials from around the world as a challenge to politicized and nationalized historical narratives that minimize or silence multiple voices and perspectives.
- Enabling digital preservation of at-risk cultural heritage from parts of the world with limited resources for archival preservation.
- Expanding the capacity for digital preservation around the world and building a culture of open access that can continue after the period of the grant.

AVAILABLE GRANTS

MEAP has two possible grants available. Projects should be well organized before digitization begins. If you require substantial time to

evaluate and survey the archival material, you should consider applying for a planning grant. Additionally, MEAP has a two stage application process. Both available grants require the submission of a preliminary application through the MEAP application system. Select applicants will then be invited to complete a detailed application.

PLANNING GRANTS of up to \$15,000 to evaluate or survey collections for digitization and/or curation. Planning grant projects can be up to one year in length.

PROJECT GRANTS of up to \$50,000 to digitize archival content or curation of already-digital assets. Grant funded projects should address the full lifecycle of digitization, including the imaging as well as content description and digital asset delivery to the UCLA Library. Project grants can be up to two years in length.

PROJECT SCOPE

MEAP will support projects to organize, collect, convert and describe archival material or existing digital assets. Materials must fit within the following scope.

AGE OF MATERIAL: From the early 20th century to the present, preferably with a majority of the material dating from the 1950s or later.

CONTENT: Materials should document history, society, culture, and politics, with an emphasis on social justice, human rights, and under-documented communities.

GEOGRAPHIC FOCUS: Materials from regions outside North America and Europe are preferred. We encourage applications from Africa, the Caribbean and Latin America, the Middle East, Central Asia, South and Southeast Asia, and Oceania. Applications from North America and Europe are eligible to apply if resources are limited for preserving archival material.

FORMAT: Materials may be in a variety of formats, including print, audio and video materials, photographs, ephemera and digital files.

ELIGIBILITY

Projects must have one single **principal applicant** who takes responsibility for the planning and execution of the project. The principal applicant will also be responsible for the financial management of the grant. Individual applicants must be associated with an institution and cannot apply for independent funding. If the grant applicant is not affiliated with the owning repository of the materials, there must be a letter of support from the owning repository

ELIGIBLE APPLICANTS:

- Any accredited member of teaching or research faculty at a university or similar higher education institution
- Archivists and librarians with responsibilities for special collections in archives, a national or research library, or a similar institution

- Administrative leaders of not-for-profit organizations that hold at-risk cultural heritage materials

ELIGIBLE INSTITUTIONS:

- Grants must be administered by not-for-profit organizations in the field of education, research or archival/library management.

EVALUATION CRITERIA

Proposals will be evaluated by an international panel of scholars based on the following criteria.

- Urgency of the project, as reflected by the vulnerability of the materials, due to environmental conditions, political uncertainty, inherently unsustainable media, inappropriate storage, or communal and social change.
- Scholarly significance of the materials proposed
- Viability of online publication based on the grantees' rights and privacy analysis
- Project feasibility according to timeframe and resources requested, including physical space and personnel to conduct the activities proposed
- Expertise and experience of the applicants and project team
- Commitment and planning within the proposed project to create metadata in English and the language of the culture in which the materials were created

MEAP Application Process

MEAP has a two stage application process. All applications are required to submit a Preliminary Application through the MEAP application system. Select applicants will then be invited to complete a Detailed Application. Decisions will be made according MEAP Evaluation Criteria.

CALL OPEN

September 30, 2019

PRELIMINARY APPLICATIONS DUE

Friday, November 8, 2019 (Midnight PST)

PRELIMINARY ROUND DECISIONS COMMUNICATED

December 20, 2019

DETAILED APPLICATIONS DUE

January 30, 2020 (Midnight PST)

Documents and Resources

Documents coming soon.

- Guidelines and Eligible Expenses: MEAP Application Guidelines
- Grant Permission Form
- Archive Partner Form

Applications

Applicants may use the template to assist with writing draft proposals. All applications must be submitted through the official application form by the

deadline in order to be considered. If you are unable to use the online submission form, please contact the MEAP staff at meap@library.ucla.edu

<https://www.library.ucla.edu/partnerships/modern-endangered-archives-program>

*Alena Aissing
Kaliforniya Universitetinin Slavyan, Şərqi Avropa və
Orta Asiya tədqiqatlarının kitabxanaçısı, kuratoru
Charles Young Tədqiqat Kitabxanası*

LOS ANCELES DƏ KALİFORNİYA UNIVERSİTETİNDƏKİ (UCLA) KİTABXANADA RƏQƏMSAL KİTABXANA TƏRƏFDAŞLIĞI

***Xülasə:** UCLA Kitabxanalarının Beynəlxalq Rəqəmsal Efemer Layihəsi (IDEP) öz missiyası və məqsədləri ilə birlikdə təqdim olunur. Bu gün efemerlərin arxivləşdirilməsinə ciddi ehtiyac olduğu bildirilir. Burada dəstəklənən nüanslar qeyd olunur. Arxivləşdirmədən, rəqəmsallaşdırmadan da məlumat verilir.*

***Açar sözlər:** UCLA, IDEP (Beynəlxalq Rəqəmsal Efemera Layihəsi), MEAP (Təhlükədə Olan Müasir Arxivlər Proqramı), kitabxana, proqram sistemi*

*Алена Айссинг
Библиотекарь/куратор отдела славянских, восточно-европейских и
центрально-азиатских исследований Калифорнийского университета
Исследовательская библиотека Чарльза Янга*

СОТРУДНИЧЕСТВО С ЦИФРОВЫМИ БИБЛИОТЕКАМИ В БИБЛИОТЕКЕ КАЛИФОРНСКОГО УНИВЕРСИТЕТА В ЛОС- АНДЖЕЛЕСЕ (UCLA)

***Резюме:** Представлены Международный Библиотечный Цифровой Проект Еphemera (IDEP) Калифорнийского университета в Лос-Анджелесе. Представлена информация о миссии и целях проекта.*

Говорится о серьезной потребности в архивировании эфемеров. Отмечены поддерживаемые проектом нюансы. Предоставляется также информация об архивировании, оцифровке.

***Ключевые слова:** UCLA, IDEP (International Digital Ephemera Project), MEAP (The Modern Endangered Archives Program), библиотека, программная система.*

Şəhla Qəmbərova
*F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının direktoru,
Əməkdar mədəniyyət işçisi
cbs-1968@rambler.ru*

UOT 06:021.3(479.24)
KBT 4739.4(2A)7я4

**UŞAQ VƏ YENİYETMƏLƏRİN MÜTALİƏYƏ CƏLB EDİLMƏSİNDƏ
UŞAQ KİTABXANALARININ ROLU:
ƏNƏNƏ VƏ MÜASİRLİYİN VƏHDƏTİ
(F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının iş təcrübəsi əsasında)**

***Xülasə:** Məqalədə uşaq və yeniyetmələrin mütaliəsinin formalaşmasında uşaq kitabxanalarının yeri və rolu haqqında obyektiv məlumat təqdim edilmiş, uşaq ədəbiyyatının mütaliəsini təşviq etmək üçün ənənəvi və innovativ yanaşmaların qarşılıqlı əlaqəsi və qarşılıqlı təsiri haqqında məlumat verilmiş, qaldırılan problemlə məsələlər üzrə nəticələr çıxarılmışdır.*

***Açar sözlər:** kitabxana, uşaq, yeniyetmə, mütaliə, oxucu, kitab, təhsil, innovasiya.*

Müasir cəmiyyətdə mütaliə mədəniyyətin vacib elementlərindən biri, millətin intellektual potensialının və yaradıcı aktivliyinin yüksəldilməsi vasitədir. Sosial əhəmiyyətli baza bilikləri və təsisatlar cəmiyyətə məhz mütaliə vasitəsilə ötürülür. Mütaliə ölkənin ümummədəni potensialının formalaşmasında, əhəlinin həyat, elmi-mədəni və professional səviyyəsinin yüksəldilməsində əhəmiyyətli yer tutur.

İnsan zəkasının inkişafında müstəsna rol oynayan mütaliə eyni zamanda onun mənəvi inkişafı, digər insanlarla münasibəti, gündəlik hadisələrə baxış tərz, qərarların verilməsi və s. məsələlərdə də mühüm rol oynayan əsas amillərdən biridir [3, S.3]. Bu baxımdan böyüməkdə olan gənc nəslin - uşaq və yeniyetmələrin tərbiyə və təhsilində mütaliəyə olan tələbat və mütaliə ilə ünsiyyət prosesi böyük sosial anlam daşıyır.

Uşaq və yeniyetmələr cəmiyyətin yaxın gələcək üçün formalaşdırdığı sosial ehtiyatıdır. Dünyanın gələcək mənzərəsini məhz onlar müəyyən edir. Onların mütaliəyə, yazılı ədəbiyyata sövq edilməsi müasirliyin bütün çağırışlarına intellektual səviyyədə cavab verə biləcək və ölkənin global rəqabət şəraitində gündən-günə artan nüfuzunu yüksəldəcək yeni nəslin formalaşmasını təmin edir. Məhz buna görə də mütaliə probleminə dövlətin mədəni və təhsil siyasətinin prioritet istiqaməti kimi yanaşmaq lazımdır.

Son illərdə dünya təcrübəsində uşaq və yeniyetmələrin müəliəsi üçün xarakterik olan bir neçə tendensiya formalaşmışdır.

Uşaq və yeniyetmələrin müəliə xarakteri hər gün dəyişir: uşaqlar üçün kitabı müstəqil seçmək heç də həmişə asan olmur, yeni başlayan oxucu çox vaxt özü də nə istədiyini, nə oxuyacağını bilmir. Əgər söhbət məktəb tapşırığından, konkret mövzu və ya artıq formalaşmış maraqlardan gedirsə problem yaranmır, lakin sərbəst oxu zamanı kitab seçimi asan olmur və mütəxəssis köməyinə ehtiyac yaranır [2, S.4]. Bütün bu sadalanan amillər uşaq kitabxalarından oxucuya doğru addım atmağı, bu problemin həlli üçün yeni yollar və vasitələr axtarmağı, müəliənin statusunu yüksəltməyi və müəliə vasitəsilə şəxsiyyətin inkişafı üzrə işin “yeni model”ini qurmağı tələb edir.

Uşaq kitabxanaları uşaq və yeniyetmələrdə kitaba müəliyə maraq oyatmaq, onların yaş və psixoloji xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla müəliə dairəsini formalaşdırmaq, kitabxanadan istifadə və müəliə mədəniyyətinin yeniliklərini aşılamaq, innovativ müəliə proqram və layihələri hazırlamaq, kitabxanalararası əlaqələri genişləndirmək və s. kimi vacib funksiyalar həyata keçirir. Onların başlıca vəzifəsi 14 yaşınadək uşaqların müəliyə cəlb olunması üçün maksimal əlverişli şərait yaratmaq, kitab və müəliənin köməyi ilə asudə vaxtın təşkilinə, tərbiyə və təhsilə kömək göstərməkdir. Ümumiyyətlə, uşaq kitabxanalarında müəliənin sistemli və ardıcıl təşkili uşaq və yeniyetmələrin təfəkkür tərzinin formalaşmasına və inkişafına xidmət edir.

Dünyanın bir çox qabaqcıl ölkələrində istehsalın yeni texnika ilə silahlanması, yeni elmi kəşflərin, böyük elmi nailiyyətlərin meydana gəlməsi, yeni-yeni elm və bilik sahələrinin yaranması, eləcə də dünyada gedən ictimai-siyasi proseslər müəliəni obyektiv sosial zərurətə çevirmişdir [4;7].

Xarici ölkə kitabxanalarının müəliə ilə bağlı iş təcrübəsi onu göstərir ki, onlar bu məsələyə daha ciddi yanaşır və əsasən ənənəvi iş metodlarına söykənən innovasiyalar tətbiq edirlər. Bu baxımdan dünya təcrübəsinin, xüsusilə də ABŞ və Rusiya təcrübəsinin öyrənilməsi və gələcəkdə respublikanın uşaq kitabxanalarına tətbiqiböyük əhəmiyyət kəsb edir.

Bəs hal-hazırda respublikamızda bu sahədə vəziyyət necədir? Ölkədə uşaq və yeniyetmələrə kitabxana-informasiya xidmətinin əsas tendensiyaları hansılardır vəbu tendensiyalar müasir ümumdünya tendensiyalarına uyğun gəlirmi? Uşaq və yeniyetmələrin kitab və müəliyə cəlb olunmasında hansı innovativ texnologiyalardan istifadə olunur?

Bu suala cavab verməzdən əvvəl ilk növbədə onu qeyd etmək lazımdır ki, bu gün ölkəmizdə uşaq və yeniyetmələrə kitabxana-informasiya xidməti bir sıra qanunverici və normativ-hüquqi aktlarla – “Uşaq hüquqları Bəyannaməsi” [10], “Uşaq hüquqları haqqında Konvensiya” [12], “Uşaqların yaşaması, müdafiəsi

və inkişafının təmin edilməsi üzrə Ümumdünya Bəyannaməsi” [13], “Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası” [7], “Uşaq hüquqları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu [11], “Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu [9] və s. tənzimlənir.

Eyni zamanda, Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyev “Uşaqların zərərli informasiyadan qorunması haqqında” Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il 30 oktyabr tarixli 1310-VQ nömrəli Qanununun tətbiqi barədə Fərman imzalanmışdır. Qanun layihəsi uşaqların yaşına uyğun informasiya əldə etmək hüququnun həyata keçirilməsi ilə əlaqədar olaraq onların zərərli informasiyadan qorunması tədbirlərini müəyyən edir və bu sahədə yaranan münasibətləri tənzimləyir.

Qanunun 4-cü maddəsində uşaqlar üçün zərərli olan informasiyaların növləri öz əksini tapıb. Bunlar zorakılığı və qəddarlığı təbliğ edən, cəmiyyət əleyhinə və hüquqa zidd hərəkətləri, o cümlədən cinayətləri təbliğ edən, uşaqların həyat və təhlükəsizliyinə potensial təhlükə yaradan əməlləri təbliğ edən, ailə institutunu nüfuzdan salan, əxlaqdan kənar leksik (söyüş) məzmunlu, pornoqrafik xarakterli, qeyri-məişət leksik (jarqon) məzmunlu, qorxu məzmunlu, erotik məzmunlu informasiyalardır. Uşaqlar arasında dövryyəsi qadağan edilən informasiya məhsullarının uşaqların ola biləcəyi yerlərdə inzibati, texniki proqram və avadanlıq vasitələrinin tətbiq edilmədən yayılmasına yol verilmir. Bu Qanunun icrasına ictimai nəzarət fiziki şəxslər və vətəndaş cəmiyyəti institutları tərəfindən təşkil olunur və həyata keçirilir. Qanunun tələblərinin pozulması qanunla müəyyən edilmiş məsuliyyətə səbəb olur. Qanun 2020-ci il yanvarın 1-dən qüvvəyə minir [14].

Bu gün ölkədə gənc nəslin müaliə imkanlarının genişləndirilməsi və oxucu kimi inkişafı üçün zəngin fonda, maddi-texniki və kadr potensialına malik geniş kitabxana şəbəkəsi mövcuddur. Bunların içərisində F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası xüsusi yer tutur.

Kitabxana respublikada fəaliyyət göstərən bütün uşaq kitabxanaları üçün metodik mərkəz və milli uşaq ədəbiyyatının saxlayıcısı olmaqla yanaşı, uşaq və yeniyetmələrin elmi biliklərinin və dünyagörüşünün zənginləşməsində və kamilləşməsində, müstəqil Azərbaycanımıza layiqli bir şəxsiyyət kimi yetişməsində mühüm rol oynayır.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası 1965-ci il yanvarın 1-də Azərbaycan Respublikası Nazirlər Sovetinin qərarı ilə M.Qorki adına kütləvi kitabxana fondunun bazası əsasında yaradılmışdır. 12 sentyabr 1967-ci ildən kitabxana Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Komitəsinin 25 sayılı (§22) Sərəncamına əsasən uşaq ədəbiyyatının inkişafında mühüm xidmətləri olan, ədəbiyyatşünas, pedaqoq, maarifpərvər və uşaq folklor antologiyasının

banisi Firidun bəy Köçərlinin adını daşıyır [8]. 2010-cu ildən kitabxana müasir tələblərə cavab verən yeni binaya köçürülmüşdür.

Ölkənin ən qabaqcıl mədəniyyət ocaqlarından biri hesab edilən bu kitabxanada gənc nəslin təlim-tərbiyəsinə, dünyagörüşünün formalaşmasına, onların savadlı vətəndaş kimi yetişməsinə istiqamət verən sanballı layihələr həyata keçirilir. Kitabxana uşaq və yeniyetmələrin mütaliyəyə olan marağını artırmaq üçün kütləvi işin müxtəlif metod və formalarından istifadə edir. Bunların içərisində nağıl günləri, söhbətlər, oyunlar, viktorinalar, disput və dissкусиyalar, ədəbi-bədii gecələr, informasiya günləri, maraqlı şəxslərlə görüşlər, dərnək məşğələləri, əlamətdar, bayram və hüzn günləri ilə əlaqədar keçirilən tədbirlər, təqdimatlar, layihələr, müsabiqələr, məsləhətlər, vətənpərvərlik dərsləri, ucadan və sakit oxu günləri və s. xüsusi yer tutur.

Kitabxananın “Nağıl otağı”nda hər gün “Danışan nağıl kitabları”na qulaq asmaq, nağıl qəhrəmanları ilə canlı ünsiyyət yaratmaq mümkündür. Böyük Britaniyanın OXFAM Beynəlxalq humanitar təşkilatı F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının oxu zalında bir çox kitabların, qəzetlərdə dərc olunmuş maraqlı hekayələrin və nağılların audio kasetlərindən ibarət xüsusi fond təşkil etmiş, təşkilat tərəfindən “Danışan Kitablar”ın 120 audio kaseti və audiomaqnitafon, eləcə də yazıçı və şairlərin A3 formatda şəkilləri çərçivəyə salınaraq kitabxanaya hədiyyə edilmişdir [1].

2019-cu ildə kitabxananın mütaliyəyə dəstək proqramı çərçivəsində həyata keçirdiyi tədbirlərdən “Kitabın işıqın olsun”, “Uğurun işığında”, “Nağılların rəng dünyası”, “İlahi nitqin tərcümanı”, Xocalı soyqırımına həsr edilmiş “Yurd dediyim bu torpaq”adlı tədbirləri, Azərbaycan şairi və tərcüməçi Hikmət Ziyanın 90 və rus şairi və yazıçısı İvan Krilovun anadan olmasının 250 illik yubiley tədbirlərini, 14 fevral – “Beynəlxalq kitab bağışlama günü” ilə bağlı tədbiri, Azərbaycan şairi, dahi mütəfəkkir İmadəddin Nəsiminin 650 illik yubileyinə həsr olunmuş “Nəsiminin söz qüdrəti” adlı ədəbi-bədii gecəni, eləcə də son günlərdə keçirilən “Göyərçinik biz-Sülhdür adımız” və b. göstərmək olar [8].

“Mədəni irsimizi yaşadaq: əsrlərin yadigarı – Dədə Qorqud boyları” mövzusunda keçirilmiş rəsm müsabiqəsi, “Məktəblilərin gənc Şerloku” rəsm müsabiqəsi qaliblərinin mükafatlandırma mərasimi, böyük ədib və dramaturq Cəfər Cəbbarlının 120 illik yubileyi ilə bağlı “Ey dan ulduzu...” monoloq müsabiqəsi, “Krılovun təmsilləri” müsabiqəsi, “Sərhəd bilməyən incəsənət” layihəsi çərçivəsində keçirilmiş “Milli geyimlər və folklor” adlı virtual görüş də uşaq və yeniyetmələrin mütaliyəyə həvəsləndirilməsi istiqamətində görülməyən mühüm işlərdəndir. Bundan başqa, hər il kitabxanada 2 aprel Beynəlxalq Uşaq Kitabı günü ilə əlaqədar Milli Uşaq Kitabı Sərgisi də təşkil olunur.

Kitabxanada keçirilən bütün tədbirlər haqqında <https://www.clb.az/> web-saytının “*Xəbərlər*” bölməsində müntəzəm olaraq məlumat verilir. Saytın “*Yeni ədəbiyyat*” bölməsində “Nəşrlərimiz”, “Bizə kitab gəlib” və “Bərpanəşr” layihəsi haqqında ətraflı məlumat almaq mümkündür. “Metodik biblioqrafik xidmət” bölməsində *biblioqrafik göstəricilər* (“Represiya qurbanları günü”, “Narkomaniya”, “Molla Nəsrəddin -110”, “Cabir Novruz-85” və s.), *təmmətnli biblioqrafik göstəricilər* (“Günəş ömürlü insan-Heydər Əliyev”, “Xocalıya qayıdacaq Xocalıda doğulanlar”, “20 yanvar mövzusu bədii ədəbiyyatda”), *slaydlar* (“Ana dilim ölən deyil”, “Azərbaycan tarixi bədii ədəbiyyatda”, “Mübarizə davam edir Mübarizlə”, “Mən sülhə səs verirəm”, “Azərbaycanın milli qəhrəmanları”) və *10-dan çox tövsiyə biblioqrafik vəsaiti, təqvim və metodik vəsait* yerləşdirilmişdir. Multimedia bölməsində *təqdimatlar* (“Nagillərin rəng dünyası”, “Beynəlxalq Uşaq Kitab günü”, “Əsrarəngiz Misir nagilləri”, “Tanış olun, dostum Bəkkar - nağıl tamaşa”, “Türk dünyasının nağıl bağı”, “F.Köçərlinin elektron məlumat bazası”, “Qarabağ bağrımın başında qandır”, “Xocalı dərdimin zirvəsi kimi”, “Xocalı uşaqların gözü ilə”, “Kitabxanamızın uşaq ədəbiyyatı inciləri”, “Bayraq günü”, “Torpaq uğrunda ölən varsa Vətəndir”, “Bilik günü gəlsəniz, kitab olar töhfəmiz” və s.), *3D kitablar* (“Heyvanlar aləminin atlası”, “Kainatın atlası”, “Amansız döyüşçülər”, “Dinozavrlar” və s.), *cizgi filmləri* (“Sağlam dişlər”, “Uşaq və buz”, “Balaca ev”, “Ayna”, “Cəsur təyyarə”, “Xeyirxah kirpi” və s.), *uşaq mahnıları* (O.Zülfüqarovun, C.Quliyevin, R.Şəfqin, N.Quliyevin, M.Əlibəylinin, Cahangir Zülfüqarovun və b. mahnıları), eləcə də müxtəlif mövzularda *elektron daşıyıcılar-CD* (“Aldanmış canavar”, “Açgöz ayı balaları”, “At və canavar”, “Ən böyük var-dövlət”, “Kobud ayı”, “İki tənbel” və s.) yer alır [8].

Kitabxana sosial şəbəkələrdə də aktivdir. Kitabxananın həyata keçirdiyi tədbirlər müntəzəm olaraq ənənəvi və Elektron kütləvi İnformasiya Vasitələrində də işıqlandırılır.

Gördüyümüz kimi, F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası son illər müxtəlif sosial təbəqələrdən olan uşaq və yeniyetmələrin mütaliyəyə cəlb olunması istiqamətində çox mühüm kompleks addımlar atır və kitabxana bu gün artan xətlə inkişaf müstəvisindədir.

Apardığımız araşdırmalar göstərdi ki, kitabxananın həyata keçirdiyi kütləvi işlər arasında təqdimat və layihə tipli tədbirlər üstünlük təşkil edir və digərləri ilə müqayisədə daha böyük səmərə verir. Kitabxana dövlət və cəmiyyət üçün aktual olan problemlərin (mütaliə məhz belə problemlərdəndir) həlli yollarını və metodlarını təklif edən təqdimat və layihələr təqdim etməklə onların tez bir zamanda maliyyələşməsinə nail olur. Belə təqdimat və layihələr

kitabxananın innovasiya fəaliyyətinin inkişafına, yeni ideya və istiqamətlərin mənimsənilməsinə, mütaliənin populyarlaşmasında yeni texnologiyaların irəlilədilməsinə və kitabxana əməkdaşlarının yaradıcı potensialının aşkara çıxarılmasına müsbət təsir göstərir. Eyni zamanda kitabxananın cəmiyyət arasında nüfuzu, sosial statusu və toplumdakı rolu yüksəlir, oxucu aktivliyi və kompetentliyi, mütaliə mədəniyyəti və onun keyfiyyəti artır.

Nəticə olaraq onu qeyd etmək istərdik ki, ölkədə uşaq və yeniyetmələrin əlverişli və təhlükəsiz mühitdə kompleks şəkildə mütaliəyə cəlb olunmasını yubadan bir sıra qlobal problemlər də mövcuddur. Bunların içərisində ənənəvi ailə strukturunun dağılması, böyüməkdə olan nəslin inkişafında ailə mütaliəsinə ayrılan payın azalması, təhsil islahatları, iqtisadi və sosial faktorlar, kitab nəşri və kitab yayımı sistemindəki dəyişikliklər, mövcud informasiyanın uşaq və yeniyetmələr üçün kifayət etməməsi və pərakəndəliliyi xüsusilə aktualdır. Ümid edirik ki, yaxın gələcəkdə bu qlobal məsələlər də öz həllini tapacaq və ölkənin uğurlu gələcəyi üçün etibarlı bir zəmin yaranacaqdır.

Ədəbiyyat

1. F.Köçərli adına Azərbaycan Dövlət Uşaq Kitabxanası müasir tipli yeni binada /K.Aslan //Kitabxanaşünaslıq və informasiya.– 2010.– №3.– S.105-108.
URL:http://anl.az/down/meqale/kıtabxanashunasliq-informasiya/3_2010/105-108.pdf
2. Mütaliə mədəniyyəti, kitabla rəftar və kitabxanadan istifadə qaydalarına dair metodik tövsiyələr /tərt. ed. A.Abdullayeva; red. və burax. məsul K.Tahirov.– Bakı, 2017.– 35s. URL: http://anl.az/down/mutalie_medeniyyeti.pdf
3. Oxu! Yaşamaq üçün: 16 Oktyabr - Mütaliə Bayramı münasibətilə bağlı mərkəzi kitabxanaların uşaq şöbələri, MKS-nin şəhər, qəsəbə, kənd kitabxana filialları üçün hazırlanmış metodik vəsait /tərt.ed. A.Əliyeva; ixt.red. və burax.məsul Ş.Qəmbərova; red. K.Ağazadə; Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi, F.Köçərli ad.Respublika Uşaq Kitabxanası.– Bakı: F.Köçərli ad. Respublika Uşaq Kitabxanası, 2018.– 33s.
URL: <http://www.clb.az/dosyalar/1599.pdf>
4. Библиотечно-информационное обслуживание детей и юношества за рубежом: учеб. пособие для студ. вузов культуры и искусств /Г.А.Иванова, В.П.Чудинова.– Москва: РШБА, 2012.– 375 с.
URL: <https://soc.rgdb.ru/images/documents/7.30.pdf>
5. Детское чтение. Негативные последствия развития медиасреды

/В.П.Чудинова //Дети и культура /отв. ред. Б.Ю.Сорочкин.— Москва: Ком Книга, 2007.— С.133-164.

6. Психология детского чтения от А до Я: метод. словарь-справочник для библиотекарей /И.И.Тихомирова.— Москва: Школьная библиотека, 2004.— 248с. URL: <http://rusla.ru/rsba/reading/aboutbook.pdf>

7. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası.

URL: <http://www.e-qanun.az/framework/897>

8. F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası. URL: <https://www.clb.az/>

9. “Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu.

URL: http://www.e-qanun.az/alpdata/framework/data/5/f_5041.htm

10. Uşaq hüquqları Bəyannaməsi. URL: www.mfa.gov.az

11. «Uşaq hüquqları haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunu.

URL: <http://www.e-qanun.az/framework/3292>

12. Uşaq hüquqları haqqında Konvensiya.

URL:<http://scfwca.gov.az/store/media/Uşaq%20hüquqları%20haqqında%20BMT%20Konvensiyası.pdf>

13. Uşaqların yaşaması, müdafiəsi və inkişafının təmin edilməsi üzrə Ümumdünya Bəyannaməsi.

URL: <http://usaqhuquqlari.com/usaq-huquqlari-haqqinda-qanunla-tanisliq>

14. “Uşaqların zərərli informasiyadan qorunması haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. URL: <http://www.e-qanun.az/framework/40765>

Shahla Gambarova

*Director of the Republican Children's Library named after F.Kocherli,
Honored cultural worker*

**THE ROLE OF CHILDREN'S LIBRARIES IN ATTRACTING
CHILDREN AND ADOLESCENTS TO READING:
UNITY OF TRADITION AND MODERNITY
(based on the work experience of the Republican Children's Library
named after F.Kocherli)**

Abstract: *The article gives objective ideas about the place and role of children's libraries in shaping the reading of children and adolescents. The interconnections and interaction of traditional and innovative approaches to promote reading of children's literature are revealed. Conclusions are drawn on the problematic issues raised in this report.*

Key words: *library, child, teenager, reading, reader, book, education, innovation.*

Шахла Гамбарова
Директор Республиканской детской библиотеки имени Ф.Кочерли,
Заслуженный работник культуры

**РОЛЬ ДЕТСКИХ БИБЛИОТЕК В ПРИВЛЕЧЕНИИ ДЕТЕЙ И
ПОДРОСТКОВ К ЧТЕНИЮ:
ЕДИНСТВО ТРАДИЦИИ И СОВРЕМЕННОСТИ**
(на основе опыта работы Республиканской детской библиотеки им.
Ф.Кочарли)

***Резюме:** В статье представлена объективная информация о месте и роли детских библиотек и работе по формированию навыков чтения у детей и подростков. Раскрываются взаимосвязи и взаимодействие традиционных и инновационных подходов по популяризации чтения детской литературы. Сделаны выводы по проблемным вопросам, затрагиваемым в данной статье.*

***Ключевые слова:** библиотека, ребенок, подросток, чтение, читатель, книга, образование, инновация.*

Дзинтра Мукане
Исполнительный директор Латвийской
Национальной библиотеки
dzintra.mukane@lnb.lv

УДК 06:021.2(474.3)
ББК Ч734(2А)711.13я4

НОВАЯ СТРАТЕГИЯ ЛАТВИЙСКОЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ БИБЛИОТЕКИ 2018-2023. ОБЩЕНИЕ С ЧИТАТЕЛЯМИ В СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЯХ

***Резюме:** Латвийская национальная библиотека является культурным учреждением государственного значения, находящимся в ведении Министерства культуры. Библиотека была основана 29 августа 1919 года, через год после провозглашения Латвийской Республики. Первые 95 лет своего существования национальная библиотека располагалась в разных местах в центре города. Ни одно из этих помещений не подходило для библиотечных нужд.*

В 2008 году началось строительство нового здания библиотеки (архитектор Гуннар Биркертс). 29 августа 2014 года, после шести лет строительства, новая библиотека открыла свои двери для читателей. Новая библиотека является одним из самых сложных современных объектов культуры, построенных в независимой Латвии. Построить библиотеку 21 века было непростой задачей как для строителей, так и для библиотечных специалистов. Многие посетители Латвии видят ее столицу Ригу как представление повседневной жизни и культуры всей страны, а Национальная библиотека Латвии уже стала национальным символом, поскольку каждый латыш знает о «Замке света». Новостройка была отмечена различными наградами, как национальными, так и международными.

Новое здание дает возможность широкой публике посещать культурные и научные мероприятия, организованные библиотекой и ее партнерами. В библиотеке открыт первый и единственный в Латвии музей истории книгопечатания, который называется постоянной экспозицией «Книга в Латвии»; Также на этажах здания расположены три выставочных зала и галереи, где проходят выставки, продвигающие библиотечные фонды, а также в библиотеке проводятся различные выездные выставки. Новое здание Латвийской национальной библиотеки является местом встречи и обмена мнениями. Появляются новые

впечатления от посещения – в библиотеку приходят студенты и школьники, потому что это удобное и приятное место для учебы.

Ключевые слова: библиотека, стратегия, инфраструктура, социальная сеть, коллекция.

Латвийская Национальная библиотека (ЛНБ, латыш. *Latvijas Nacionālā bibliotēka*) – государственное учреждение культуры национального значения, находящееся в ведении Министерства культуры Латвийской Республики (латыш. *Latvijas Republikas Kultūras ministrija*). Библиотека была основана 29 августа 1919 года, через год после основания Латвийской Республики. За первые 95 лет своего существования библиотека размещалась в разных помещениях в центре города. Ни одно из этих помещений не было предусмотрено для выполнения основных функций учреждения [1; 2].

В 2008 году было начато строительство нового здания ЛНБ (архитектор Гуннар Биркертс, латыш. *Gunārs Birkerts*). 29 августа 2014 года новая библиотека открыла свои двери для читателей. Новое здание библиотеки является одним из самых сложных объектов культуры, построенных во времена независимой Латвии. Построить библиотеку 21 века – был вызов, как для строителей, так и для профессионалов библиотечной отрасли. Многие гости столицы Латвии видят Ригу воплощением повседневной жизни и культуры всей страны. Уже сейчас ЛНБ является национальным символом, ведь каждый житель Латвии знает о «Замке света». Новое здание было отмечено разными наградами как национального, так и международного масштаба. В 2017 году библиотека получила международную премию Института американских архитекторов (англ. *The American Institute of Architects*) [3], а также новостной канал Би-би-си (англ. *BBC*) включил «Замок света» в список десяти самых красивых современных библиотек [4]. В 2018 году ЛНБ стала лауреатом международной премии Лондонской книжной ярмарки, получив титул «Библиотека года» [5].

Стратегия ЛНБ 2019-2023

Ценности ЛНБ: **открытость** – библиотека открыта для всех. Все читатели желанны в рамках традиционного или виртуального посещения; **компетентность** – наши знания – основа роста; **честность** – наша работа и профессиональные отношения основаны на уважении и честности.

Видение ЛНБ: библиотека присутствует в образовании людей всех возрастов, стабильно вписывается в научное сообщество и предоставляет вдохновляющий культурный опыт, помогающий вырастить умное, способное и квалифицированное общество.

Приоритет 2023: приоритетом и центральной осью ЛНБ в этом

периоде планирования являются фонды библиотеки. ЛНБ будет целенаправленно работать над всесторонним комплектованием, сохранением и исследованием коллекций, обеспечивая их интеграцию в европейское и мировое культурное пространство и доступность в электронной среде. ЛНБ будет совершенствовать оказываемые услуги, проводить исследования, организовывать выставки и мероприятия, создавая «дружественный» доступ к коллекциям библиотеки. Коллекции ЛНБ являются неотъемлемой частью латвийского и международного культурного наследия, обеспечивая уникальные знания и охват содержания во всех областях Латвии и других областях исследований. Коллекции ЛНБ будут продолжать развиваться как поддержка представительства и международного признания Латвии и чувств принадлежности людей к культурному пространству Латвии.

Реализация идей ЛНБ основана на пяти столпах:

1. Библиотечные фонды в эпоху цифровых технологий;
2. Библиотека как открытая среда для роста;
3. Библиотечные фонды как уникальный и незаменимый исследовательский ресурс;
4. Создание культурного опыта в библиотеке;
5. Библиотека как движущая сила развития отрасли.

ЛНБ – центр информации, науки, культуры, образования и коммуникации

Новое здание даёт широкой общественности возможность посещать культурные и научные мероприятия, организованные как ЛНБ, так и её партнёрами.

В библиотеке открыт первый и единственный в Латвии музей истории книгопечатания – постоянная экспозиция «Книга в Латвии», имеются три выставочных зала, а также галереи практически на всех этажах. ЛНБ проводит выставки, популяризирующие коллекции ЛНБ, а также размещает различные гостевые выставки.

Новое здание ЛНБ стало местом встречи и обмена мнениями. Появилась новая тенденция целевого посещения библиотеки – студенты и школьники приходят в библиотеку, потому что это удобное и приятное место для учебы.

Новая инфраструктура – новые услуги для широкого общества:

- акустический концертный зал на 462 места;
- конференц-центр на 500 мест;
- пространство атриума для объёмных общественных мероприятий 1610 м²;
- 11-12 этаж – помещения с панорамным видом на 100 мест для проведения мероприятий;
- малый зал на 60 мест;

- выставочный центр (3 выставочных зала и выставочные площадки практически на всех этажах здания);

- музей истории книгопечатания «Книга в Латвии» и вспомогательное помещение для практических занятий – класс «Виртака»;

- бистро/кафе;

- автостоянка.

Новая инфраструктура – новые услуги для читателей:

- тихая или динамичная рабочая среда (17 читальных залов);

- комната тишины и медитации;

- 10 помещений для различных групповых занятий;

- 16 кабинки для индивидуальной работы;

- специально оборудованные места для людей с нарушениями зрения (пишущая машинка со шрифтом Брайля/ переводчик/ принтер, стационарные увеличительные устройства, сканеры с программой синтеза речи, программное обеспечение для чтения с экрана);

- зоны отдыха;

- информационные киоски (дисплеи) на каждом этаже;

- современная техника и программное обеспечение для воспроизведения и обработки аудиовизуальных материалов;

- возможность смотреть киноплёнки 35 мм;

- бесплатный беспроводной Интернет во всей библиотеке;

- система самообслуживания для репродуцирования документов.

В 2015 году было открыто новое пространство для молодёжи – «TELPA -15+», которое является культурной, информационной и творческой средой для развития личности при помощи различных мероприятий. Сотрудники библиотеки и приглашённые лекторы проводят:

- экспериментальные семинары для изучения предметов точных наук;

- уроки, дополненные предложением традиционных и электронных ресурсов;

- занятия по написанию романов;

- вечера настольных игр;

- встречи с представителями различных профессий – так называемыми живыми книгами;

- конкурсы и викторины, содержание которых состоит из информации о ресурсах и услугах библиотеки.

Поскольку общество проявляет большой интерес к новому зданию ЛНБ и его содержанию, возможность посетить библиотеку предлагается всем, даже не зарегистрированными читателям. Посещения возможны в индивидуальном порядке или в сопровождении библиотечного гида. В течение 2018 года ЛНБ провела более 2 тысяч организованных экскурсий для более 30 тысяч гостей [7].

Стратегия коммуникации в социальных сетях

С момента открытия нового здания, ЛНБ очень активно поддерживает и создаёт свою собственную виртуальную идентичность. Главным образом это происходит при поддержке социальных сетей. Хотя библиотека (как учреждение) находится в физическом пространстве, возможности технологического развития и способы того, как мы привыкли получать и использовать информацию постоянно совершенствуются. Это предусматривает, что библиотеке необходимо преодолевать физические преграды в связях с общественностью и заботе о виртуальных клиентах.

Для начала один простой вопрос: **что Вы делаете во время завтрака, стоя в очереди в магазине или на почте?** ...Именно – заходите в социальные сети, читаете новости, отвечаете на сообщения электронной почты, смотрите, не появились ли в продаже билеты на какое-нибудь театральное представление. Библиотеке необходимо «пробраться» в это информационное поле, внедрится в жизненный ритм общества. Это рассказ и «борьба» за то, как мы пытаемся присутствовать в жизни людей.

За происходящим в библиотеке ежедневно можно следить главным образом в пяти социальных сетях: *Facebook* [8], *Twitter* [9], *YouTube* [10], *Instagram* [11], *TripAdvisor* [12] и *Soundcloud* [13]. Статистика (см. Таб.1) показывает, что самыми востребованными каналами являются *Facebook* и *Twitter*, что объясняется различными информационными форматами, которые они поддерживают. Если в пространстве Латвийских социальных сетей удалось собрать 20 тысяч последователей, то это уже считается серьёзным влиянием. Фактически, у Вас появляется возможность завести свой полноценный новостной канал.

Социальная сеть	Повествование	Кол-во подписчиков
<i>Facebook</i>	Рассказы, изображения, видео, актуальные прямые трансляции	17 855
<i>Twitter</i>	Короткие и оперативные сообщения и изображения	9 175
<i>Instagram</i>	Истории в картинках – одно изображение может заменить тысячу слов	1 950
<i>YouTube</i>	Видео инструкции, ретроспекция мероприятий	264
<i>Tripadvisor</i>	Общение с посетителями, реакция на отзывы	451 (отзыв)
<i>Soundcloud</i>	Аудиозаписи, подкасты познавательных мероприятий	109

Таб.1. Использование социальных сетей для нужд ЛНБ

За содержание социальных сетей отвечает отдел коммуникации библиотеки. В целом форму и формат общения можно описать тремя основными аспектами – **открытость, разнообразие и качество содержания.**

Необходимо отметить, что самым разноплановым ресурсом является *Facebook*, потому что в общении позволяет использовать текст, изображения, а также аудио и видео формат. В то же время одним из более существенных и популярных приёмов коммуникации в сети *Facebook* является трансляция мероприятий в режиме реального времени. То есть, это возможность здесь и сейчас показывать своё уникальное содержание.

В свою очередь *Twitter* является ценным как самый оперативный канал для передачи коротких сообщений и изображений, например, про изменения рабочего времени или информации о незапланированных событиях.

Работа с *Instagram*, наоборот, для команды отдела коммуникации до сих пор представляет определённый вызов, так как требует создания качественных изображений, когда одним или несколькими картинками нужно рассказать интересный и ёмкий по содержанию рассказ.

Soundcloud – новый канал, в котором размещаются аудиозаписи лекций, докладов научных конференций и так далее. Не всегда возможно и не всегда нужно делать видеозаписи мероприятий. Здесь очень помогает аудио формат. Записи можно слушать, не глядя на экран. Например, по дороге на работу, как фон при выполнении других процессов.

В целом можем выделить шесть главных тематических линий в виртуальном общении ЛНБ:

- Предстоящие мероприятия;
- Участие ЛНБ в различных интересных проектах;
- Популяризация коллекций;
- Новые услуги;
- Изменения часов работы;
- Объявления о вакансиях.

В любых социальных сетях – главное – повествование, поэтому ЛНБ в публичном пространстве часто использует актуальную во всём мире модель повествования, так называемого «рассказывания историй». Эта модель предусматривает, что об одной теме можно интересно рассказать самыми разными способами – текстом, фотографиями, аудио джинглами, в блогах или через видео записи. Здесь большое значение имеют высококачественные навыки автора новостей в области продвижения и рекламы своего учреждения.

Пример повествования - рассказы об акции «Народная книжная полка»

18 января 2014 года при температуре минус 14 градусов по Цельсию 30 тысяч человек дружно передавали книги от старого здания библиотеки в новое. Этот символический момент назывался – «Цепочка друзей книг». Все книги были подарены библиотеке и на титульной странице дарители записали личные сообщения и пожелания. У каждой книги на этой полке есть своя история. Мы продолжаем заполнять народную книжную полку, поэтому стараемся поддерживать общественный интерес.

В 2018 году Латвия отмечала столетие с момента основания государства. ЛНБ была включена в маршрут правительственных делегаций, которые посещали Латвийскую Республику в рамках официальных визитов. Политические деятели и представители иностранных государств преподносили в дар свои особенные книги как подарок к столетию Латвии. На данный момент ЛНБ приняла около 40 правительственных визитов. С подробной информацией можно ознакомиться в специальном разделе электронной страницы «Народной книжной полки» [14].

Популяризация коллекций в социальных сетях

ЛНБ считает, что социальные сети – это замечательный инструмент для популяризации коллекций за пределами библиотеки. Например, каждую неделю в библиотечном профиле *Instagram* публикуем фотографию книги, которую нашим читателям советует кто-нибудь из известных гостей библиотеки. В списке советчиков выступают знаменитые музыканты, спортсмены, писатели, актёры, политики.

В конце всё же надо отметить, что несмотря на тщательные попытки создать свой традиционный и виртуальный образ, а также привлечь максимально большую аудиторию, нужно помнить, что необходимо постоянно развиваться и учиться. Хотя бы тому, как обращаться к нашему читателю. Интернет обширен, но и он не охватывает всех, поэтому необходимо всегда помнить и держать в равновесии традиционных читателей и виртуальных пользователей.

Литература

1. NLL [электронный ресурс]. Рига: Latvijas Nacionālā bibliotēka, [б.д.] [просмотрен 1 августа 2019 года]. Доступен: <https://lnb.lv/en/about-institution/nll>
2. Facts from NLL history [электронный ресурс]. Рига: Latvijas Nacionālā bibliotēka, [б.д.] [просмотрен 1 августа 2019 года]. Доступен: <https://lnb.lv/en/about-institution/facts-nll-history>
3. 2017 AIA/ALA Library Building Awards. National Library of Latvia [электронный ресурс]. Вашингтон ДЦ: AIA, [б.д.] [просмотрен 1 августа

2019 года]. Доступен: <https://www.aia.org/showcases/73786-national-library-of-latvia>

4. Cook, William. Ten of the most beautiful modern libraries in the world [электронный ресурс]. [Б.м.]: BBC, 2017 [просмотрен 1 августа 2019 года]. Доступен: <http://www.bbc.com/culture/story/20170915-ten-of-the-most-beautiful-modern-libraries-in-the-world>

5. The London Book Fair International Excellence Awards 2018: Winners Announced [электронный ресурс]. Лондон: LBF, 2018 [просмотрен 1 августа 2019 года]. Доступен: <https://hub.londonbookfair.co.uk/the-london-book-fair-international-excellence-awards-2018-winners-announced/>

6. Latvijas Nacionālās bibliotēkas attīstības stratēģija 2019.-2023.gadam. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2018. 13 lpp.

7. Latvijas Nacionālās bibliotēkas darbības publiskais pārskats [электронный ресурс]. Рига: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2019 [просмотрен 1 августа 2019 года]. Доступен: <https://lnb.lv/sites/default/files/media/par-lnb/institucija/lnb-darbības-publiskais-parskats-2018.pdf>

8. Latvijas Nacionālā bibliotēka /National Library of Latvia [электронный ресурс]. [Б.м.]: Latvijas Nacionālā bibliotēka, [б.д.] [просмотрен 1 августа 2019 года]. Доступен: <https://www.facebook.com/lnb.lv/>

9. Nacionālā bibliotēka [электронный ресурс]. [Б.м.]: Latvijas Nacionālā bibliotēka, [б.д.] [просмотрен 1 августа 2019 года]. Доступен: https://twitter.com/lnb_lv?lang=en

10. Latvijas Nacionālā bibliotēka [электронный ресурс]. [Б.м.]: Latvijas Nacionālā bibliotēka, [б.д.] [просмотрен 1 августа 2019 года]. Доступен: <https://www.youtube.com/user/LNBlv>

11. Latvijas Nacionālā bibliotēka [электронный ресурс]. [Б.м.]: Latvijas Nacionālā bibliotēka, [б.д.] [просмотрен 1 августа 2019 года]. Доступен: <https://www.instagram.com/lnblv/?igshid=1fo3yg56r5wbp>

12. National Library of Latvia [электронный ресурс]. [Б.м.]: [б.а.], [б.д.] [просмотрен 1 августа 2019 года]. Доступен: https://www.tripadvisor.com/Attraction_Review-g274967-d3245588-Reviews-National_Library_of_Latvia-Riga_Riga_Region.html

13. Latvijas Nacionālā bibliotēka /National Library of Latvia [электронный ресурс]. [Б.м.]: [б.а.], [б.д.] [просмотрен 1 августа 2019 года]. Доступен: <https://soundcloud.com/latvijas-nacionala-biblioteka>

14. Latvia's centenary books [электронный ресурс]. Рига: Latvijas Nacionālā bibliotēka, [б.д.] [просмотрен 1 августа 2019 года]. Доступен: <https://tautasgramatuplaukts.lv/en/latvijas-simtgaides-gramatas/>

Dzintra Mukane
Latviya Milli Kitabxanasının icraçı direktoru

**LATVIYA MİLLİ KİTABXANASININ
YENİ STRATEGİYASI 2018-2023.
SOSIAL ŞƏBƏKƏLƏRDƏ OXUCULARLA ƏLAQƏ**

Xülasə: *Latviya Milli Kitabxanası Mədəniyyət Nazirliyinin tabeliyində olan milli əhəmiyyətli dövlət mədəniyyət müəssisəsidir. Kitabxana 1919-cu il avqustun 29-da, Latviya Respublikasının elan edilməsindən bir il sonra yaradılmışdır. Mövcud olduğu ilk 95 il ərzində Milli Kitabxana şəhərin mərkəzində müxtəlif yerlərdə yerləşirdi. Bu binaların heç biri kitabxana ehtiyaclarına uyğun deyildi.*

2008-ci ildə yeni kitabxana binasının (memar Qunnar Birkerts) tikintisinə başlanılmışdır. Altı illik tikintidən sonra 29 avqust 2014-cü ildə yeni kitabxana öz qapılarını oxucuların üzünə açdı. Yeni kitabxana müstəqil Latviyada tikilmiş ən mürəkkəb müasir mədəniyyət obyektlərindən biridir. 21-ci əsrin kitabxanasını qurmaq həm inşaatçılar, həm də kitabxana mütəxəssisləri üçün çətin idi. Latviyanın bir çox ziyarətçiləri paytaxt Riqanı bütün ölkənin gündəlik həyatının və mədəniyyətinin təmsilçisi kimi görürlər və Latviya Milli Kitabxanası artıq milli simvola çevrilmişdir, çünki hər bir latviyalı “İşıq qalası” haqqında bilir. Yeni bina həm milli, həm də beynəlxalq müxtəlif mükafatlarla yadda qaldı.

Yeni bina geniş ictimaiyyətə kitabxana və onun tərəfdaşları tərəfindən təşkil olunan mədəni və elmi tədbirlərdə iştirak etmək imkanı verir. Kitabxanada Latviyada kitab çapı tarixinin ilk və yeganə muzeyi açılıb və o, “Latviyada kitab” daimi sərgisi adlanır; binanın mərtəbələrində həmçinin üç sərgi zalı və qalereya var ki, burada kitabxana kolleksiyalarını təbliğ edən sərgilər keçirilir, həmçinin kitabxana müxtəlif qonaqların sərgilərinə ev sahibliyi edir. Latviya Milli Kitabxanasının yeni binası görüş və fikir mübadiləsi yeridir. Yeni ziyarət təcrübələri var – tələbələr və məktəblilər kitabxanaya gəlir, çünki bura təhsil almaq üçün əlverişli və xoş yerdir.

Açar sözlər: *kitabxana, strategiya, infrastruktur, sosial şəbəkə, kolleksiya.*

Jintra Mukane
Executive Director of the Latvian National Library

**NEW STRATEGY OF THE NATIONAL LIBRARY
OF LATVIAN 2018-2023.
COMMUNICATION WITH READERS IN SOCIAL NETWORKS**

Abstract: *The National Library of Latvia is a state cultural institution of national importance under supervision of the Ministry of Culture. The library was founded on August 29, 1919, one year after the proclamation of the Republic of Latvia. For the first 95 years of its existence, national library was located in different locations in the city center. None of these premises were suitable for library needs.*

In 2008, the construction of the new library building (architect Gunnar Birkerts) was started. On August 29, 2014, after six years of construction, the new library opened its doors to the readers. The new library is one of the most complex modern cultural objects built in independent Latvia. To build a library of the 21st century was a challenge, both for constructors and library professionals. Many visitors of Latvia see its capital Riga as representation of the everyday life and culture of the whole country, and the National Library of Latvia already became a national symbol, as every Latvian knows about the “Castle of Light”. The new building was marked by the various awards, both national and international.

The new building gives the general public an opportunity to attend cultural and scientific events organized by library and its partners. The first and only museum of the history of book printing in Latvia was opened in the library and is called permanent exhibition “Book in Latvia”; there are also three exhibition halls and galleries on the floors of the building, where exhibitions promoting library collections are held, as well as library hosts various guest exhibitions. The new building of the National Library of Latvia is a meeting and view exchange place. There are new visiting experiences – students and schoolchildren come to the library, because this is a convenient and pleasant place to study.

Keywords: *library, strategy, infrastructure, social network, collection.*

Nadir İsmayilov
BDU-nun Bibliografiyaşünaslıq
kafedrasının müdiri, dosent
kafedra_bibliograf@mail.ru

UOT 01: (510)
KBT Ч753(5ЧИН)

ÇİN XALQ RESPUBLİKASININ MİLLİ BİBLİOQRAFİYASININ İNKİŞAF XÜSUSİYYƏTLƏRİ

***Xülasə:** Çin Xalq Respublikasının milli bibliografiyasının sürətli inkişafı, müxtəlif dövrlərdə bu inkişafa təsir göstərən amillər, həmçinin bu sahə üzrə kitabxana-informasiya resurslarının formalaşması bütövlükdə məqalənin aktuallığını ortaya qoyur. Bütün ölkələrdə olduğu kimi, Çin Xalq Respublikasında da milli bibliografiyanın inkişafı və formalaşması mühüm faktorlardan biri hesab edilir.*

Məqələdə qədim dövrlərdən ilk yazıların kəşfi ilə kitabxanaların formalaşması, dünyada ilk dəfə tibb elminə dair kitabın Çində yaradılması, orta əsrlərdən Çində mövcud olan şəxsi kitabxanalar, sülalə kitabxanaları, imperator kitabxanaları və bir çox ictimai kitabxanaların fəaliyyəti, Çinin ən zəngin kitabxanası olan Tianjin Binhai adlanan bu nəhəng kitabxana haqqında kompleks şəkildə məlumat verilir. Həmçinin burada Çin milli bibliografiyasına mühüm tövhiələr vermiş Çin Milli Kitabxanasının yaradılması tarixi, onun fəaliyyəti, Çində mövcud olan elmi kitabxanalar və onların bibliografik fəaliyyəti haqqında məlumat verilmişdir.

***Açar sözlər:** Çin Xalq Respublikası, milli bibliografiya, bibliografik fəaliyyət, cari bibliografiya, retrospektiv bibliografiya.*

Giriş. Milli bibliografiya termininin özünəməxsus inkişaf perspektivləri və əhəmətləri mövcuddur. Çin Xalq Respublikasında cari milli bibliografiya çap məhsullarının ümumi qeydiyyatını və statistikasını aparan mühüm mənbə hesab edilir ki, ən əsası da cari milli bibliografiya sahəsi bir çox sahələrin inkişafı üçün təkan rolu oynayır. Cari milli bibliografiya Çində bir çox mədəni, iqtisadi, sosial, texniki və. s kimi sahələrdə əldə edilmiş milli uğur və nailiyyətlər barəsində əhəməli nəşrlər halında və ya elektron versiyada, operativ formada, sistemli qaydada məlumatın verilməsidir. Xüsusilə, Çin milli bibliografiyasında cari milli bibliografiya xüsusi bibliografiyanın inkişafına böyük təsir göstərmişdir.

Digər əsas bibliografiya sahəsi isə retrospektiv milli bibliografiya adlanır. Çin Xalq Respublikasında retrospektiv milli bibliografiya müəyyən tarixi

dövlərdə nəşr edilən biblioqrafik vəsaitlər haqqında məlumatları özündə birləşdirir. Ən mühüm faktlardan biri odur ki, Çin Xalq Respublikasında retrospektiv milli biblioqrafiya cari milli biblioqrafiyadan daha öncə yaranmışdır. Çin Xalq Respublikasında milli biblioqrafiya dedikdə, başlıca olaraq milli ənənə və xüsusiyyətlər nəzərdə tutulur. Milli biblioqrafiya sahəsinə həm maddi, həm də mədəni mədəniyyət sahəsi daxildir. Çin Xalq Respublikasının maddi və mədəni nailiyyətləri haqqında materialların toplanması bir növ onun milli biblioqrafiyasını formalaşdırır. Bu baxımdan da hər bir millətin, xalqın milli biblioqrafiyası fərqlidir. Çin milli biblioqrafiyası özənəməxsus xüsusiyyətlərə malik biblioqrafiya sahəsi hesab olunur.

Retrospektiv milli biblioqrafiya dedikdə, əvvəllər nəşr edilmiş materialların və göstəricilərin əhatəliyi yəni xronoloji baxımdan düzülüşü mütləq şəkildə nəzərə alınır. Bununla da aydın məsələdir ki, Çin Xalq Respublikasının milli biblioqrafiyası haqqında geniş məlumat əldə etmək üçün retrospektiv milli biblioqrafiyanı bilmək lazımdır [8, s.6].

Çin milli biblioqrafiyasının və kitabxanalarının inkişafı qədim dövrlərdən ilk yazıların kəşfi ilə əlaqədar olmuşdur. Çin Xalq Respublikasının qədim dövrlərdən məşhurlaşan Çin yazılarından bəhs edərkən məşhur heroqliflərindən söz açmaq lazımdır. Bir çox xalqlar yazı yazmaq üçün bir sıra yazı materialından istifadə etmişlər. Çinlilər isə ipək parçalardan, bambukdan müxtəlif yazı materialları ərsəyə gətirmişlər ki, bu yazı materiallarında 10 minlərlə heroqliflər öz əksini tapmışdır. Çinlilər təxminən eramızın əvvəllərində ağac qabığından istifadə edərək bambuk formasında yazı materialı düzəltmişlər, bunun əsas səbəbi isə kağızın nisbətən ucuz başa gəlməsi olmuşdur. Belə ki, “Fal kitabələri” adlı kitabda Çin dilinin yaranması və formalaşması haqqında mühüm məlumatlar öz əksini tapmışdır. Tarixi qaynaqlardan məlumdur ki, Çin yazısının daha da təkmilləşməsi prosesi Xan sülaləsinin dövrünə təsadüf edir. Çin xalqı yazı mədəniyyətini daha da zənginləşdirmiş və bunun nəticəsində də bugünkü tarixdə Çin xalqı yazını yaradan xalq kimi qeyd olmuşdur. Buna görə də, yaranmış qədim yazı nümunələri öz tarixilik prinsipini qoruyaraq çox dərin tarixi köklərə malik olmuşdur. Təxminən eramızdan əvvəl VI əsrdə Çin əfsanələrinə rast gəlinir ki, bunların bir çoxu dini və mifoloji ədəbiyyatı özündə birləşdirir.

Əsas hissə. Çində kitab mədəniyyətinin dərin tarixi kökləri hələ e. ə IV-III əsrlərdə Çjou və İn sülalələri üçün yazılmış bir sıra kitablardan aydın şəkildə görülür. Çin mədəniyyətinin ayrılmaz parçası olan kitabxanaların formalaşması indiki milli biblioqrafiyanın yaranmasına zəmin yaratmışdır. Çin kitab işi sahəsində ilklərə imza atmış böyük ölkələrdən biridir [7, s.23].

Çin Xalq Respublikasında orta əsrlərdə imperator kitabxanalarında xüsusi bölmələr yaradılırdı ki, bu bölmələr iki cür adlanırdı. Birinci bölmə “Kitab məlumatı”, ikinci bölmə isə “Ədəbiyyat məlumatı” adlanırdı. Bu bölmələri Ban Gu tərtib etmiş, bu kimi bölmələrdə əsasən kitabxananın təsnifat işləri,

prinsipləri, təsvir qaydaları haqqında geniş məlumatlar öz əksini tapmışdır. İmperator kitabxanalarında bu cür bölmələrin məşhur tərtibçilərindən biri də Han Shuda idi. Han Shuda tərəfindən İmperator Kitabxanasında xüsusi bibliografik bölmə yaradılmışdır. Bu bölmədə bibliografik əsərlər, kitab işləri kimi materiallar hazırlanmışdır. Kitabxana təsviri adları üçün əsas termin olaraq sözün əsl mənasında “kanonik və digər kitablar” mənasında işlədilən xüsusi bölmələr yaradılmışdır.

Bir çox alimlər Çin Xalq Respublikasının kitabxana sistemi və bibliografiyası haqqında geniş məlumat vermişlər. Belə ki, böyük rus alimi L.N.Menşikovun fikrincə, imperator kitabxanalarında kononik mətnlərin ipək üzərində, taxta və ya bambuk kimi materiallar vasitəsilə kitabların surəti çıxarılmışdır. İmperator kitabxanalarının sistemli qaydada tərtibi işi məhz İmperator Chengdinin dövründə baş tutmuşdur. Yeni imperator kitab və kitabçılıq işinə mühüm töhfələr vermiş, xüsusilə də ölkənin müxtəlif şəhərlərinə, yəni o dövrdə orta krallıq adlanan bir çox əyalətə məmurları kitab axtarmaq üçün göndərmişdir.

Çin Xalq Respublikasında kitab mədəniyyəti və bibliografiyasının inkişafı barədə bir çox alimlərin müxtəlif fikirləri olmuşdur. Rus alimi olan L.N.Menşikov Çin kitabxanalarını araşdırarkən məşhur Xun Xu kataloqu haqqında məlumat vermişdir. Onun qeydlərinə görə, Xun Xu kataloqunda tarixi əsərlərin üçüncü yerdə olması faktına diqqət çəkmişdir. Bundan əlavə, Çində saray kitabxanalarına nəzər yetirdikdə görmək olar ki, saray məbədlərində əsas kolleksiyalara daxil olmayan Taoist və Buddist əsərlərin kolleksiyaları qorunurdu. Hakimiyyətə gələn Yeni Tan sülaləsinin dövründə kitabxanaların paytaxtı Changa şəhərinə köçürülmüşdür. Çində Changa şəhərinə çox yaxın bir ərazidə gəmi nəqliyyatı vasitəsi ilə qəza baş tutmuş, nəticədə isə kitabxanaların bir çoxunda saxlanılan əlyazmaların xeyli hissəsi məhv olmuşdur. Xüsusilə də kitabxanada qorunub saxlanan Sui kataloqunun məhvi çox böyük bir ziyan hesab olunur. Çünki bu kataloqda Çin tarixi, ədəbiyyatı, siyasəti üçün önəmli ənənələr qorunub saxlanmışdı. Bütün bunlara baxmayaraq sarayda təxminən 620-yə yaxın inventar kitabı qorunub saxlanmış, 89.700-dən çox vərəq isə salamat qalmışdır. Bütün bu kimi tarixi faktlar Çin kitabxana tarixi hesab olunur ki, Çin kitabxanalarının keçdiyi tarixi inkişaf yolu və bu inkişafın öz növbəsində yaratdığı bibliografik fəaliyyət xüsusi diqqət cəlb edir və bütün bu məlumatların fonunda onu demək olar ki, Çində kitab mədəniyyəti və bibliografiya sahəsi geniş inkişaf etmiş, zaman-zaman bir sıra kitabxanalar dağıntılara məruz qalsa da, yenə də öz inkişafını bərpa etməyi bacarmışdır.

Çin Xalq Respublikasında VIII-XI əsr tarixçilərinin məlumatlarına və hesablamalarına əsasən Tan sülaləsinin hakimiyyəti dövründə 28.563 juana yaxın kompozisiya, yəni bütün Çin mətnlərinin yarısından çoxu yaradılmışdı. Verilən bu məlumatın etibarlılığını sübut etmək üçün qeyd edilməlidir ki, bütün poetik istehsalın toplusu 2 cildlik müasir kompakt çapdan ibarət olmuşdur. Dövrün İm-

peratoru bu zamanlarda Li Şimini saray konslerindəki imperiya kitabxanalarına müfəttiş təyin etmişdir. Bu məlumatı Tang dövrünün görkəmli alimləri, o cümlədən Vei Zheng və Yan Shigu kimi biblioqraf alimlər yaymışdır. Kitabxanaya təyin edilən müfəttiş kitabxanaya gələn oxucuların şəxsi kolleksiyalardan kitabları götürməsinə nəzarət edir və itirilən kitablara görə məsuliyyət daşıyırdı. Belə ki, 627-ci ildə hökumət tərəfindən sərəncam verildi. Sərəncama əsasən, zadəgan ailələrinin övladları da kitabxanalara müfəttiş kimi seçilə bilirdi. Bunu isə saray skriptiumunun nümayəndələri təyin edirdi. Bu proseslər həyata keçiriləndə rəhbərliyi imperator iqamətgahının rəhbərliyindən biri həyata keçirirdi. 719-cu ildə isə saray kitabxanasının yenilənməsi ilə bağlı yeni bir fərman imzalanmışdı. Bu fərmana əsasən Luoyang hökumətinin işçiləri üçün kitabxana sərgisi keçirildi. Changda olan kitabxanaların fondunda yerləşən bir çox kitablar isə Şərq sarayındakı xüsusi depoya köçürüldü. Həmçinin 721-ci ildə kitabxananın bir qrup kuratoru Çin ənənələrində geniş formada yayılan dörd hissədən ibarət 200 juan dəyərində yeni bir kataloq yaradılmışdı. Bu kataloqda dublikator olmadan qeydlər 51.856 vərəqdə yazılmışdır.

Çin Xalq Respublikasında ən mühüm kitabxana şəbəkələrindən biri də İmperator əlyazma kitabxanalarının təşkili prosesi olmuşdur. İmperator və məhkəmə kitabxanasının heyəti və təşkilatı tərəfindən verilən məlumatlara əsasən Tan və Sui dövrlərində Çin əlyazmaları və kitabələri haqqında geniş məlumatlar verilmişdir. Yaranan yeni şöbələr isə “Sui Shu” adlanırdı. Bu şöbədə isə “Məmurlar haqqında məlumat” bölməsi yaradılmışdır. Bu dövrdə Çində “Gizli kitabxanalar” Palatanın Aparatı, “Gizli otaq” isə imperatorun şəxsi iqamətgahı adlanırdı. Kitabxanalarda yaranan biblioqrafiya şöbələrinə xüsusi qaydada təyin edilmiş müfəttişlər qrupu rəhbərlik edirdi, onlar şöbədəki bir çox dəyərli kataloq və kartotekaları qoruyur və səliqəyə salırdılar. Minshunshen kitabxanasının biblioqrafiya şöbəsinin mətnlərlə işləmək bölməsi üçün 12 nəfər oxucu və 4 direktor, 4 nəfər isə məmur təyin edilmişdir ki, bu da cəmi 22 nəfərdən ibarət heyəti təşkil edirdi.

Çində orta əsrlərdə kitabxanaların bir çoxunda biblioqrafiya şöbəsində “Altı tanq” adlı xüsusi şöbə yaradılmışdır ki, burada Çin tarixi haqqında mühüm əsərlər saxlanılırdı. Bütün bu faktlar onu göstərirdi ki, Çin Xalq Respublikasının milli biblioqrafik ənənələri hələ çox qədim və orta əsrlərə əsaslanmışdır [7, s.39].

Çin Xalq Respublikasında qədim və orta əsrlərdən formalaşan kitab mədəniyyəti və biblioqrafiya ənənələri qədim xalqın soykökünə əsaslanmış və Çin tarixini, əfsanələrini, rəvayətlərini, siyasi əlaqələrini və münasibətlərini özündə birləşdirərək zəngin milli biblioqrafiya sahəsi yaratmışdır. Çində arxeoloji qazıntılar nəticəsində tapılan kitab qalıqları, mühüm biblioqrafik əsərlər çox qiymətli olmuşdur. Bütün araşdırmalar onu göstərmişdir ki, Çində biblioqrafiya sahəsi qədim zamanlardan formalaşmışdır. Çin xalqı mədəniyyətin bütün sahələri-

nə önəm verdikləri kimi, kitabxana sahəsini də həmişə öndə tutmuş və bu mədəni sahənin inkişafı üçün böyük işlər görmüşdür.

Çin Xalq Respublikasında Xuan Zongun dövründə daimi olaraq yazı sənədləri qorunub saxlanmışdır. Bu sənədlər biblioqrafik üstünlükləri ilə seçilmiş həmçinin dövrün mühüm əsərlərinə çevrilmişdir. Çində ən çox Chang şəhərində kitabxanalarda biblioqrafik resurslar saxlanılmışdır.

Dövrün bütün tələblərinə cavab verən biblioqrafik resurslar və materiallar mühüm mənbə hesab olunur. Çin Xalq Respublikasında orta əsrlərdə əlyazmalar çox mühüm xarakter daşımışdır. Əlyazmalar öz tarixi xarakterləri və quruluşu etibarilə müxtəlifliyini qoruyub saxlamış, bu günə qədər gəlib çatmışdır. Rus alimi M.N.Menşikov Çin kitabxanaları haqqında məlumat verərkən təxminən VII əsrin ortalarında Çində bir çox kitabxanalarda biblioqrafiya şöbəsinin işini həyata keçirən şöbələr olduğunu bildirmişdir. Bu şöbələr adı ilk dövrlər biblioqrafiya şöbəsi adlanmasa da, şöbədə kitablarla görülən işlərin bir çoxu məhz biblioqrafik fəaliyyət hesab olunurdu.

Çin Xalq Respublikasının ən mühüm kitabxanalarından biri də ictimai kitabxanalar olmuşdur. Bu tipli kitabxanalarda mühüm biblioqrafik işlər həyata keçirilir və biblioqrafik fəaliyyətin inkişafında yeni metodlar tətbiq edilir. İmperator kitabxanalarının yarandığı dövrdən formalaşan ictimai kitabxanalar mütləq rolunun ölkədə artırılmasına görə mühüm əhəmiyyət kəsb etmişdir.

Çin Xalq Respublikasının mədəni inkişafının ən səciyyəvi xüsusiyyəti olan kitab mədəniyyəti və biblioqrafiya elmi daim mədəni bir proses hesab olunmuş və xalqın gələcək inkişafında elmin, təhsilin, iqtisadiyyatın, incəsənətin, texniki vasitələrin və texniki yeniliklərin, ixtiraların, kəşflərin yaranması və formalaşmasında müstəsna rolu olmuşdur.

Çin Xalq Respublikasının ən böyük şəhərlərindən biri olan Tianjin şəhərində özünəməxsus memarlıq işi ilə diqqət mərkəzində olan nəhəng kitabxana fəaliyyət göstərmişdir. Təxminən 1,2 milyon kitabı özündə birləşdirən kitabxana mühüm əhəmiyyətə malik olmuş, 3 il ərzində əsas qoyulmuş və formalaşmışdır. Kitabxana təxminən 3 min metrə qədər ərazini əhatə edirdi. 5 mərtəbədən ibarət olmuş, qapalı hissəsi 33 min 700 metr əraziyə malik olmuşdur. Tianjin Binhai adlanan bu nəhəng kitabxananın mərkəzində isə kürəşəkilli auditoriya inşa edilmiş, bu isə 360 dərəcəlik panoramik ölçüyə malik olmuşdur. Bu kitabxananın həmçinin mədəniyyət və sənəd sahələrini özündə əks etdirən mühüm şöbələri mövcud olmuşdur. Maraqlı və önəmli faktlardan biri də odur ki, Binhai əyalətində mövcud olan Tianjin Binhai Kitabxanası “Binhainin gözü” adına layiq görülmüşdür [4].

Çin Milli Kitabxanası ölkədəki mühüm biblioqrafik materialları və kitabxana-informasiya materiallarını təmin edir. Kitabxana öz statusuna uyğun olaraq ilk növbədə mərkəzi qanunverici hakimiyyətə daha sonra isə müxtəlif insitutlara və akademiyalara, təhsil sahələrinə yüksək səviyyədə kitabxana və bibli-

oqrafiya işini həyata keçirir. Bununla da ədəbiyyat fondunda toplanan milli nəşrlər müntəzəm şəkildə milli biblioqrafiyanı formalaşdırır.

Çin Milli Kitabxanasının rəsmi veb saytı vardır ki, bütün oxucular rahatlıqla bu sayta daxil olaraq müxtəlif informasiya resurslarından istifadə edə bilərlər. Bu rəsmi veb səhifə isə aşağıdakıdır: <http://www.nlc.gov.cn>. Bu rəsmi sayt vasitəsilə oxuculara lazım olan bütün informasiya çatdırılır.

Çin Milli Kitabxanasının fəaliyyəti və inkişafından əlavə Çində milli biblioqrafiya prosesini sürətləndirən bir çox kitabxanalar olmuşdur. Çində ictimai, elmi, universitet kitabxanaları vardır ki, bu kitabxanalar da öz növbəsində kitabxana-biblioqrafiya sahəsində uğurlu işlər görmüşdür. Hələ 1912-ci ildə Çində ilk dəfə ictimai kitabxana yaradılmışdır. Çində tarixi inqilablardan sonra, yəni Respublika qurulduqdan sonra isə Pekin Milli İctimai Kitabxanası qurulmuşdur. Bu kitabxananın bazasını yəni əsasını isə ölkədəki digər kitabxanalar əhatə edirdi. Kitabxananın bazasını şəxsi kitab kolleksiyası, Beyxay Kitabxanası, Venyu-anqe İmperator Kitabxanasının və ən əsası da Çin milli kitabxanasının fondu əsasında təşkil edilmişdir. 1933-cü ildə isə Çin kitabxana tarixində daha bir əlamətdar hadisə baş verdi. Belə ki, bu tarixdə Çinin Nankin şəhərində 2-ci milli ictimai kitabxana yaradıldı. Çin Xalq Respublikasında 1949-cu ilədək 5 böyük ictimai kitabxanalar fəaliyyət göstərərək Çin milli biblioqrafiyasının inkişafına tövhlər vermişdi. Belə ki, bu kitabxanalar Pekin, Nankin, Çuntsin, Şenyan, Lançeuou ictimai kitabxanaları idi. Bu kitabxanaların fondu zəngin tərtib edilmiş, müxtəlif növ ədəbiyyatı özündə birləşdirmişdir. Çin Xalq Respublikası yarandıqdan sonra Çində müxtəlif əyalət şəhərlərində kitabxanalar təşkil olunmuşdur. Statistikadan da məlumdur ki, Çində əgər 1950-ci ildə 37 böyük əyalət kitabxanası var idisə, 1952-ci ildə isə onların sayı 59- çatmışdır. Bu statistika onu göstərir ki, Çində ictimai kitabxanalar böyük rol oynayır və mühüm tarixi yol keçmişdir. Çin statistik hesabatlarına görə 1953-1957-ci illər Çin kitabxana tarixində I beşillik planı hesab olunur. Bu beşillik plan əsasında kitabxanalar fondları birləşdirilərək daha da zənginləşmişdir. Çin Xalq Respublikasının ictimai kitabxanalarının yaradılması və illər üzrə daha da artması böyük əhəmiyyətə malik olmuşdur. Kitabxanalar artdıqca təbiidir ki, kitabxananın informasiya resursları da zənginləşir və milli biblioqrafiyası sürətlənir. Çində milli biblioqrafiya hələ qədim tarixi dövrlərdə daha böyük rol oynamış və millilik xüsusiyyətini qoruyub saxlamışdır. Bu gündə Çinin bu dərəcə artan inkişafı məhz kitabxanaları hesabına da baş tutmuşdur [5].

Çin Xalq Respublikasında kitabxana işi sahəsində aparılan ən mühüm islahatlardan və layihələrdən biri də Çin Milli Kitabxanasının rəqəmsal kitabxanasının yaradılması təşəbbüsü olmuşdur. Bu kitabxana əhali arasında informasiyanın daha dolğun və operativ yayılmasına xidmət göstərmişdir. Rəqəmsal kitabxana sayəsində əhali arasında yaranan məlumat bərabərsizliyi sona çatmış və digər kitabxanaların da informasiyalaşması prosesi həyata keçirilmiş-

dir. Rəqəmsal kitabxananın ən mühüm nəliyyəti milli kitab irsinin qorunması olmuşdur.

XXI əsrin əvvəllərində isə “Çinin yeni hökmdarları” adlı biblioqrafik göstərici çapdan çıxmışdır. Vəsait 2002-ci ildə A.J.Nathan tərəfindən çap olunmuşdur. Bundan başqa, XXI əsrin ən mühüm biblioqrafik göstəricilərindən biri isə T.J.Campanella tərəfindən çap edilmiş “Beton əjdaha: Çinin şəhər inqilabı dünya üçün nə deməkdir?” adlı vəsait çap edilmişdir.

Növbəti mühüm biblioqrafik göstərici isə 2008-ci ildə çap edilən “Müasir Çin” adlı vəsait olmuşdur. Vəsaitin müəllifi J.Fenbidir. Bu vəsaitdə 1850-ci ildən 2008-ci ilə kimi Çin tarixi və mədəniyyəti haqqında məlumatlar əks olunmuşdur. Kitabda “1850-ci ildən bu günə qədər böyük bir gücün süqutu və yüksəlişi” adlı mühüm məlumat verilmişdir.

2008-ci ildə müəllifi Y.Huang olan daha mühüm biblioqrafik göstərici çapdan çıxmışdır. Bu vəsaitdə Çinin kapitalist ənənələri və bu cür mühitdə inkişafı böyük maraq doğuran məlumatlar öz əksini tapmışdır. Vəsait “Çin xüsusiyyətləri və kapitalizm” adlanır.

2008-ci ildə daha bir biblioqrafik göstərici P.Pan tərəfindən çap edilir. “Mao kölgəsindən kənarda” adlanan kitab Çin tarixinə əsaslanır.

Qədim, orta əsrləri özündə birləşdirən tarixi biblioqrafik əsərlərdən biri də “Çin bir tarix” adlı vəsait olmuşdur. Bu vəsait J.Keay tərəfindən çap edilmişdir.

Mühüm biblioqrafik proseslərlə zəngin olan bir digər vəsaitin müəllifi isə V.T.Rove olmuşdur. Vəsait “Çinin son imperiyası” adlanır. Adından da məlum olduğu kimi vəsait Çin xalqının inkişafı və tarixi dövrünü canlandırır. Bu vəsaitin ardınca 2009-cu ildə “Qloballaşma əsrində Çin və Hindistan” adlı biblioqrafik göstərici çapdan çıxmışdır. Bu vəsaitdə xüsusi ilə Çin mədəniyyəti və onun qlobal vəziyyəti, həmçinin Çin və Hindistan arasında mühüm siyasi və tarixi əlaqələr, iki dövlətin milli biblioqrafiyasının inkişafı kimi məlumatlar öz əksini tapmışdır.

2010-cu ildə çap edilən “Maonun böyük qıtlığı” əsərinin müəllifi isə F.Dikötter olmuşdur. Əsər tarixi inqilabi şəraiti özündə birləşdirərək Çin xalqının mühüm tarixi ənənələrini ortaya qoyur.

2013-cü ildə isə F.Dikötter tərəfindən “Qurtuluş faicəsi və Çin inqilabının tarixi” adlı əsəri çapdan çıxır. Bu vəsait əsasən 1945-1957-ci illəri əhatə edir.

Bundan başqa, 2010-cu ildə çap edilən “Maonun yeni dünyası və erkən xalq cümhuriyyətindəki siyasi mədəniyyət” adlı vəsait C.Hung tərəfindən çap edilmişdir. Elə həmin ildə məşhur biblioqraf R.Mc.Gregor tərəfindən “Çinin kommunist rəhbərliyinin gizli dünyası” adlı vəsait hazırlanmışdır. Bu vəsait mühüm tarixi prosesləri özündə birləşdirmiş, gizli siyasi ideologiyayı aşkara çıxarmışdır.

2011-ci ildə isə Çində D.A.Palmer və V.Gossart tərəfindən “Müasir Çində dini sual”, C.E.Valter və F.J.T. tərəfindən “Qırmızı Kapitalizm”, Y.J.Lin tərə-

findən isə “Çin iqtisadiyyatının inkişafı”, F.Yanq tərəfindən “Çində kommunist qayda ilə yaşamaq və dirçəliş” adlı mühüm biblioqrafik göstəricilər çap edilmişdir.

Bundan başqa, elə həmin ilin ikinci rübündə X.Yan tərəfindən “Qədim Çin düşüncəsi”, “Müasir Çin gücü” adlı silsilə biblioqrafik göstəricilər çapdan çıxmışdır. Bu silsilə vəsaitlər sırasında 2012-ci ildə R.Hart tərəfindən “Təsvür edilən mədəniyyətlər: Qərbi Çin və onların görüşü” adlı vəsait xüsusi yer tutur.

Bu dövrdə çap edilən ən mühüm vəsaitlərdən biri də “Çin dünya tarixində” adlı göstərici olmuşdur [10].

Çin milli biblioqrafiyasının inkişafı uzun tarixi dövr keçmiş və bu tarixi yolda Çində mühüm biblioqrafik vəsaitlər, göstəricilər çapdan çıxmışdır. Belə ki, 2012-ci ildə çap edilmiş “Böyük Çin aclığı” adlı göstərici 1958-1962-ci illəri özündə əks etdirir. 2013-cü ildə nəşr edilmiş “Çində II dünya müharibəsi” vəsaitdə Çin haqqında, xüsusilə də 1937-1945-ci illərdə Çin tarixində baş verən mühüm hadisələr əks olunur. II dünya müharibəsi ərəfələrində Çinin mədəni həyatı və siyasi inkişafı əsərdə geniş həcmdə göstərilmişdir.

2013-cü ildə çapdan çıxan “Çinin iyirmi birinci əsrə qədər uzun martı” adlı vəsaitin 3 müəllifi olmuşdur: J.Deluri, O.Schell, D.Shambau [10, s.23].

Bu vəsaitlər 1960-cı ildən 2013-cü ilə kimi Çində çapdan çıxmış və Çin milli biblioqrafiyasının inkişafı üçün dəyərli hesab edilən biblioqrafik göstəricilərdir.

Çin milli biblioqrafiyasının inkişafı üçün vacib sayılan mühüm əsərlərdən biri də Harriet T.Zurdorferin “Şərqsünaslıq” adlı elmi kitabıdır. Bu kitab ümumilikdə 20 əsas bölmədən ibarət olmuş və 4 əsas bölməsi isə sırf Çin kitabxanaları və Çin milli biblioqrafiyasından bəhs etmişdir. Bu biblioqrafik vəsaitdə Çin milli biblioqrafiyasının inkişaf mərhələləri aydın şəkildə qeyd edilmişdir.

Çin Xalq Respublikasında bu cür biblioqrafik göstəricilərin intensiv olaraq 1960-cı ildən nəşr edilməsi işi Çin xalqının biblioqrafiya sahəsinə göstərdiyi dəyəri bildirir. XX əsrin ortalarından XXI əsrin əvvəllərinə kimi çıxan bu nəşrlər çox böyük əhəmiyyətə malik olmuş, o dövrün mühüm biblioqrafik ənənələrini ortaya qoymuşdur. Çin milli biblioqrafiyasının inkişafı böyük tarixi mərhələ keçmiş, bu səbəbdən də biblioqrafiya sahəsinə tətqiq edərkən, mütləq şəkildə Çin təcrübəsinə nəzər yetirilir və bu təcrübədən istifadə edilir.

Çin Xalq Respublikasının kitabxana fəaliyyətinin inkişafında müstəsna rolu olan Çin Milli Kitabxanası Çinin paytaxtı Pekin şəhərində fəaliyyət göstərir. XX əsrin əvvəllərində yaranan bu kitabxana Çinin ən böyük kitabxanası olub ən mühüm mədəni mərkəz hesab edilir. Çin Xalq Respublikasının müasir dövrdə kitabxana-biblioqrafiya fəaliyyəti məhz Çin Milli Kitabxanası və onun fəaliyyəti ilə səciyyələnir. Lakin, xüsusilə Çin Milli Kitabxanası qeyd edilsə də, digər kitabxanaların bu sahədə böyük rolu olmuşdur. Biblioqrafiya sahəsinin in-

tensiv sürətdə inkişafı Çində yaradılan kitabxanalar sayəsində baş tutmuşdur. Çin Milli Kitabxanası haqqında və bu kitabxananın müntəzəm inkişafı, günlük olaraq kitabxanaya gələn oxucu sayı, kitabxananın tutduğu yer, sahəsi, inkişaf dinamikliyi, quruluşu və strukturu, oxuculara xidmət sahəsi, şöbələri və bir çox proseslərdən danışmaq mümkündür. Xüsusi olaraq biblioqrafiya şöbəsinin yaranması və fəaliyyəti, həmçinin biblioqrafiya sahəsində görülən işlər barədə danışılmışdır.

Hazırkı vəziyyəti nəzərə alaraq qeyd etmək olar ki, Çin Milli Kitabxanasında kitabxana-biblioqrafiya fəaliyyəti məhz ən yeni texnoloji proseslərlə əlaqələnir. Belə ki, kitabxanada yeni texnoloji vasitələrdən istifadə edərək yerli çap materiallarının və qeyri-ənənəvi məlumat mənbələrinin daha geniş və çox istiqamətli istifadəsi üçün ən tam repertuar yaradılmışdır. Texnologiyanın inkişafı nəticəsində həm ənənəvi, həm də dəzgahda oxunan formada fundamental biblioqrafik vəsaitlər hazırlanmışdır ki, bu biblioqrafik vəsaitlər özündə mühüm məlumatları və biblioqrafik bilikləri birləşdirmişdir.

Çin Milli Kitabxanasının texnologiyalar sahəsində qazandığı ən mühüm nailiyyətlərdən biri də hərtərəfli istehlakçı xidmətlərinin yaradılmasıdır. Ən əsası da həm kitabxanaçılıq sahəsində, həm də informatika və biblioqrafiya sahəsində tətqiqat işlərini müntəzəm şəkildə aparmaq və ölkədəki kitabxanalar şəbəkəsinin inkişafına daha da böyük kömək göstərmək kimi işləri kitabxananın texnoloji proseslərinin tətbiqi ən yüksək səviyyəyə gətirib çıxarmışdır.

Çin Milli Kitabxanasında müasir dövrdə ən mühüm məsələlərdən biri də işçilərin və yeni kadrların ixtisaslarının artırılmasıdır. Kitabxana öz fəaliyyətini və inkişafını daha da genişləndirmək məqsədilə xarici ölkələrin kitabxanaları ilə əlaqə saxlayır. Bununla kifayətlənmir və bir çox məlumat mərkəzləri, həmçinin digər maraqlı qurumlar ilə birgə tərəfdaşlığı möhkəmləndirir ki, bütün bu təşəbbüslər kitabxananın müasir ənənələrə əsaslanaraq inkişaf etməsinə gətirib çıxarır.

Çin Milli Kitabxanası mütəxəssislərin beynəlxalq məlumat banklarına və aparıcı qlobal informasiya şəbəkələrinə müntəzəm şəkildə çıxışını təmin edir. Bütün bu kimi proseslərdən aydın olur ki, Milli Kitabxana başda olmaqla digər bütün sahəvi, ictimai, regional, uşaq və gənclər, vilayət kitabxanaları biblioqrafiya sahəsinin inkişafına böyük kömək göstərmiş və eləcə də kitabxana-informasiya sahəsində ən yeni nailiyyətlərin əldə edilməsinə müvəffəq olmuşdurlar. Təbii ki, bu kitabxanalar milli biblioqrafiyanın inkişafı üçün böyük rol oynamışdır. Lakin milli biblioqrafiyanın inkişaf etməsinə baxmayaraq bu inkişaf proseslərində bir çox problemlər də yaranır. Kitabxana mütəxəssisləri və kitabxanaçılar, həmçinin biblioqraflar milli biblioqrafiya sahəsində yaranan problemləri həll edə bilirlər. Çin Xalq Respublikasında milli biblioqrafiya sahəsində yaranan bütün bu problemlərin həlli işi bu şəkildə həll edilir: belə ki, 1951-ci ildən etibarən ölkənin bütün nəşriyyatları yeni yaradılan Baş Mətbuat Müdirliyinin

Kitabxanasına çapdan çıxan kitabların və dövrü nəşrlərin, yəni qəzetlərin, jurnalların və digər materialların verilməsinin zəruriliyi barədə bildirilmişlər və o vaxtdan mövcud biblioqrafiya inkişaf etmişdir [5, s.30].

Nəticə. Çin Xalq Respublikasında milli biblioqrafiyanın ilkin inkişafı məhz milli çap məhsulları vasitəsilə baş tutmuşdur. Milli çap məhsullarının cari uçotunun aparılması əvvəllər kitab tacirləri tərəfindən həyata keçirilmişdir. Daha sonrakı dövrlərdə isə bu işi daha savadlı və maarifçi şəxslər həyata keçirdi. Milli çap məhsullarının yaradılması bilavasitə dövlətin yaxından köməyi və başçılığı ilə həyata keçirilmişdir. Bütün bu proseslər Çin milli biblioqrafiyasının inkişafı üçün ən mühüm sahəyə çevrilmişdir.

Çinin milli biblioqrafiyası dedikdə, Çində yaranmış olan milli əhəmiyyətə malik sənədlər və nəşrlər nəzərdə tutulmuşdur. Çin milli biblioqrafiyasının uzun tarixi dövr keçməsinin əsas səbəbi Çin xalqının və dövlətinin daim bu sahəyə olan marağı sayəsində baş tutmuşdur. Çin Xalq Respublikasının özünəməxsus inkişaf xüsusiyyətləri tədricən milli biblioqrafiya sahəsinə öz təsirini göstərmişdir. Bu sahənin inkişafı yaranan problemləri də aradan qaldırmışdır. Bu problemlər əsasən kitabxananın inkişafı ilə əlaqədar olmuşdur. Bundan başqa, ən mühüm problemlərdən biri sayılan biblioqrafik informasiya mübadiləsi problemi milli biblioqrafiyanın inkişafı nəticəsində baş tutmuşdur. Milli biblioqrafiya orqanları tərəfindən nəşr sahəsinin avtomatlaşdırılması biblioqrafik fəaliyyətin mühüm problemlərini aradan qaldırmışdır. Nəticə etibarilə, bu cür proseslərin intensiv şəkildə həyata keçirilməsi Çin milli biblioqrafiyasının inkişaf yolunu daha da sürətləndirmişdir.

Ədəbiyyat

1. Barysheva, E.A. Çin Milli Rəqəmsal Kitabxanası: ölkənin vahid mədəni və informasiya məkanının formalaşması yolunda //Kitabxanaçılıq, 2018; 67(2): 189-196. <https://doi.org/10.25281/0869-608x-2018-67-2-189-196>.
2. Chen, Ya. Çin Milli Kitabxanası metodik mərkəz kimi //Elmi və texniki kitabxana, 2019; (10): 77-86. <https://doi.org/10.33186/1027-3689-2019-10-77-86>.
3. Fung, Margaret S. Nadir Çin kitablarının qorunması //Kitabxana Tarixi Jurnalı, 1984; 19(3): 359-72. JSTOR 25541531 Lee, Hwa-Vei (30 iyun 1996).
4. Giles, L. Tunhuangdan gələn Çin əlyazmalarının təsviri kataloqu.– London: Britaniya Muzeyinin Qəyyumları, 1957. – XXV +334s.
5. Hacıyeva, Q. Xarici biblioqrafiya: Dərs vəsaiti.– Bakı: Nurlan, 2008.– 128 s.
6. İsmayılov, N.İ Milli biblioqrafiya biblioqrafik resursun tərkib hissəsi kimi //Kitabxanaşünaslıq və biblioqrafiya: elmi-nəzəri və təcrübi jurnal.- 2000.- №2-8.- 94-103.
7. Jiang, Ji. Qədim Çində biblioqrafiya //Biblioqrafiya.– 1996.- №3.- S.137-142.

8. Lin, Sharon Chien. Mədəni inqilabdan sonra Çində Kitabxanaçılar üçün təhsil //Kitabxanaçılıq jurnalı, 1983; 24(1): 17-29. JSTOR 40322775.
9. Menşikov, L.N Birinci minilliyin Çində əlyazma kitabı A.D. e. //Çin kitabının tarixindən.– SPb.: Ed. Sankt-Peterburq Tarix İnstitutu, Rusiya Elmlər Akademiyası “Nestor-Istoriya”, 2005.- 324s. ISBN5-98187-079-6.
10. Vilkinson, E. Çin tarixi. Bir Təlimat //Kembric və Harvard Universiteti Mətbuatı, 2000.- S.273-277.- 1100 s. (Harvard-Yenching İnstitutu Monoqafiya seriyası, 52). ISBN O-674- 00247-4.
11. Yu, Priskilla S.; Devis, Donald G., Jr. Artur E. Bostvick və Çin Kitabxanalarının inkişafı: Beynəlxalq əməkdaşlıqda bir fəsil //Kitabxanalar və mədəniyyətlər, 1998; 33(4): 389-406. JSTOR 25548664.

Nadir Ismailov

*Head of the Bibliography chair at the BSU,
associate professor*

DEVELOPMENT CHARACTERISTICS OF THE NATIONAL BIBLIOGRAPHY OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA

Abstract: *The rapid development of the national bibliography of the People's Republic of China, the factors affecting this development in different periods, as well as the formation of library-information resources in this field reveal the relevance of the article as a whole. As in all countries, the development and formation of the national bibliography is considered one of the important factors in the People's Republic of China.*

In the article, the formation of libraries with the discovery of the first writings from ancient times, the creation of the world's first book on medical science in China, the activities of private libraries, dynastic libraries, imperial libraries and many public libraries that have existed in China since the Middle Ages, this huge library called Tianjin Binhai, which is the richest library in China. Comprehensive information about the library is provided. Also here is information about the history of the establishment of the National Library of China, which has made important contributions to the Chinese national bibliography, its activities, the existing scientific libraries in China and their bibliographic activities.

Key words: *People's Republic of China, national bibliography, bibliographic activity, current bibliography, retrospective bibliography.*

Надир Исмаилов
Зав. кафедрой библиографоведения БГУ,
доцент

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ БИБЛИОГРАФИИ В КИТАЙСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКЕ

***Резюме:** Актуальность статьи заключается в последовательном отражении стремительных процессов развития, произошедших в национальной библиографии Китайской Народной Республики; аспектов, оказавших влияние на развитие китайской библиографии; особенностей формирования библиотечно-информационных ресурсов. Как и во всех странах, развитие и формирование национальной библиографии в Китайской Народной Республике считается одним из основополагающих культурных факторов.*

В статье комплексно рассматриваются сведения о первых библиотеках на территории страны (на основе исследования древних рукописей), о появившейся в Китае первой в мире книге по медицине, о китайских средневековых частных библиотеках, фамильных и императорских библиотеках. Также представлена информация о ряде общественных библиотек и самой крупной и богатой библиотеке страны Тяньцзинь Биньхай. Также в статье подробно говорится об истории создания и деятельности Национальной Библиотеки Китая, сыгравшей существенную роль в развитии национальной библиографии, о китайских научных библиотеках и их библиографической деятельности.

***Ключевые слова:** Народная Республика Китай, национальная библиография, библиографическая деятельность, текущая библиография, ретроспективная библиография.*

Aygün Koçak

*Azərbaycan Milli Kitabxanasının şöbə müdiri
aygun_haciyeva_87@mail.ru*

UOT 06:021.85(479.24)

KBT Ч736.11(2A)я4

**AZƏRBAYCAN MİLLİ KİTABXANASININ KİTAB MÜBADİLƏSİ
SAHƏSİNDƏKİ FƏALİYYƏTİ:
2010-2021**

***Xülasə:** Məqalədə ölkədaxili və beynəlxalq kitab mübadiləsinin həyata keçirilməsinin təşkili, partnyor ölkələr və kitabxanalar, bu fəaliyyət istiqamətinin metrik təhlil və tədqiqi həyata keçirilmiş, mövcud vəziyyət, problemlər və həlli yolları göstərilmişdir.*

***Açar sözlər:** mübadilə, kitabxana, əməkdaşlıq, kitab, nəşr.*

Beynəlxalq kitab mübadiləsi: 2010-2021

1923-cü ildən Komplektləşdirmə şöbəsinin nəzdində bölmə kimi fəaliyyət göstərmiş Xarici ədəbiyyat və beynəlxalq kitab mübadiləsi şöbəsi 1965-ci ildən müstəqil şöbə kimi fəaliyyət göstərir. Kompleks xarakterli şöbədir.

Şöbəyə ədəbiyyat müxtəlif mənbələr vasitəsilə: BMT, BKM, UNESCO, müxtəlif nəşriyyatlar, səfirliklər, sərgilər, hədiyyələr və respublika kitab mağazalarından alınan kitablar və b. mənbələrdən daxil olur. Xarici ədəbiyyat və beynəlxalq kitab mübadiləsi şöbəsi 1994-cü ildən BMT-nin və ATƏT-in ehtiyat kitabxanası sayılır. Şöbənin nəzdində 1965-ci ildə Beynəlxalq kitab mübadiləsi bölməsi yaradılmışdır. BKM-si aparmaq üçün ölkədaxili kitab mübadiləsi şöbəsinin nəzdində respublikada çap olunan ədəbiyyatın ehtiyat mübadilə fondunu yaradılmışdır.

Fondun komplektləşdirilməsinin mühüm istiqamətlərindən biri beynəlxalq kitab mübadiləsinin həyata keçirilməsidir. Beynəlxalq kitab mübadiləsi müxtəlif dövlətlərin müəssisələri arasında elmi və mədəni əlaqənin vacib növlərindən biridir və Azərbaycan Milli Kitabxanasının işində mühüm yer tutur.

BKM-nə aşağıdakı iş növləri daxildir:

- Partnyorun seçilməsi və onunla müqavilə bağlanması;
- BKM-nin həyata keçirilməsi üçün ölkə nəşrlərinin seçilməsi;

- Kitabxanaya lazım olan xarici nəşrlərin seçilməsi;
- BKM üçün ölkə nəşrlərinin əldə edilməsi;
- Onların xarici partnyora göndərilməsi;
- Göndərişin tamlığının təmin edilməsi;
- Xaricdən daxil olan nəşrlərin tamlığının təmin edilməsi.

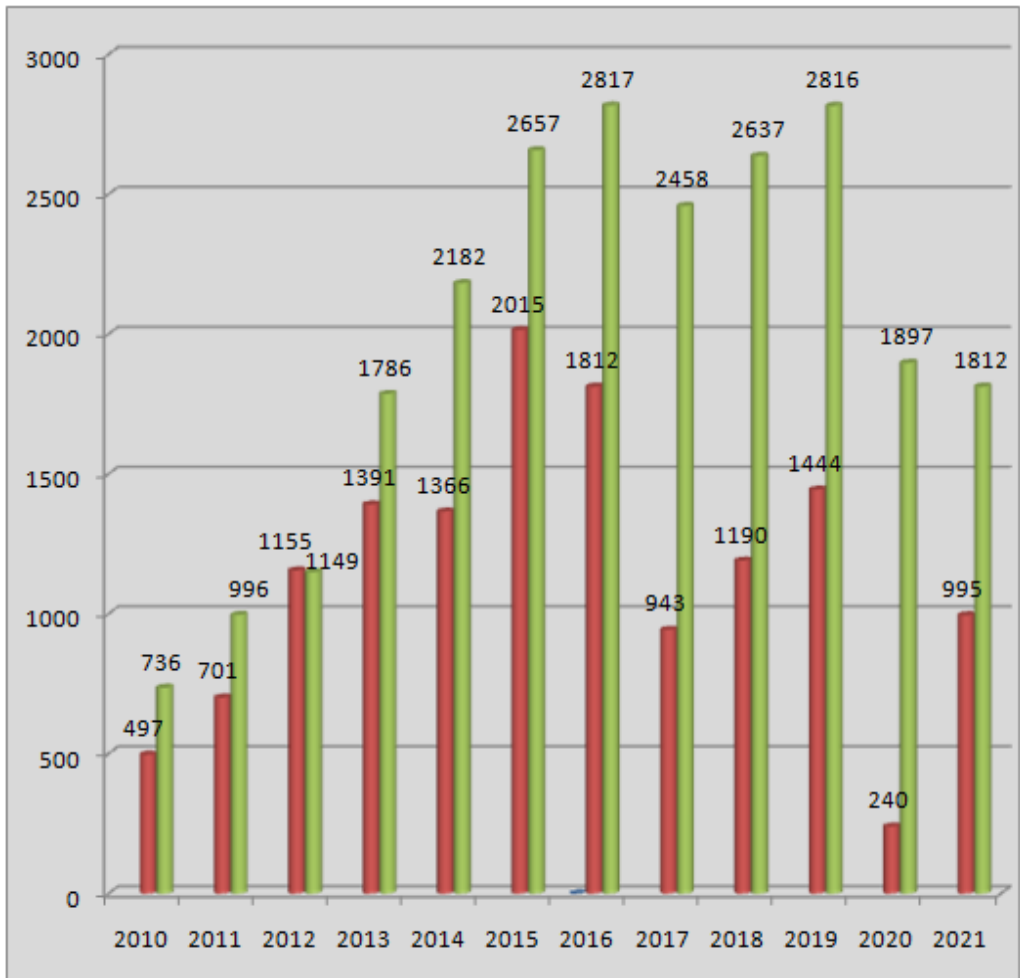
Kitabxananın Xarici ədəbiyyat və beynəlxalq kitab mübadiləsi şöbəsi BKM aparmaq üçün ölkədaxili kitab mübadiləsi şöbəsinin nəzdində respublikada çap olunan ədəbiyyatın ehtiyat mübadilə fondunu yaradır.

Kitabxananın ilk beynəlxalq əlaqəsi 1991-ci ildə Türkiyə Milli Kitabxanası ilə olmuşdur. Lakin sonralar bu istiqamətdə işlər zəifləmişdir. 2005-ci ildə Rusiya Milli Dövlət Kitabxanası ilə qarşılıqlı əməkdaşlığa dair müqavilə imzalanmışdır. Sonrakı illərdə Fransa, Belarus, Qırğızıstan, Tacikistan, İran İslam Respublikası, Avstriya, Niderland, Latviya, Estoniya, İordaniya, Suriya, Slovakiya, Çexiya və digər ölkələrin milli kitabxanaları ilə qarşılıqlı əməkdaşlığa dair memorandumlar imzalanmışdır ki, 2012-ci ilin dekabrında bu ölkələrin sayı 30-a çatmışdır. Ümumilikdə kitabxananın beynəlxalq kitab mübadiləsini həyata keçirdiyi xarici ölkə milli kitabxanalarının sayı 70-dən çoxdur.

Partnyorluq edilmiş ölkələrin sayı:

2010 – 32
 2011 – 33
 2012 – 41
 2013 – 42
 2014 – 44
 2015 – 56
 2016 – 56
 2017 – 51
 2018 – 36
 2019 – 54
 2020 – 50
 2021 – 45

Diagram №1. 2010-2021-ci illər ərzində BKM yolu ilə alınmış və göndərilmiş ümumi ədəbiyyatın dinamikası

Diaqramdan görürük ki, illər artdıqca alınmış və göndərilmiş ədəbiyyatların da sayı artmışdır. Belə ki, 2010-cu il ilə müqayisədə 2016-cı ildə alınmış ədəbiyyatın sayı təxminən 4 dəfə, göndərilmiş ədəbiyyatın sayı isə 3 dəfə artmışdır.

Tədqiq edilən dövr ərzində ümumilikdə göndərilmiş ədəbiyyatın sayı (22263) alınmış ədəbiyyatın sayından (13368) təxminən 2 dəfə çox olmuşdur.

Göründüyü kimi, ən çox göndəriş 2016 və 2019-cu illərdə, ən az isə 2010-12-ci illərdə olmuşdur. Son 2 ildə yenidən nisbətən azalma müşahidə olunur.

Ən çox ədəbiyyat isə 2015-ci ildə alınmışdır. Ən az ədəbiyyat son illərə nəzər yetirsək görürük ki, 2018-ci ildə daxil olmuşdur. Son illərdəki hər iki istiqamətdəki fəaliyyətdə rəqəmlərdəki azalmanı dünyanı bürüyən Covid-19 pandemiyası ilə əlaqələndirmək mümkündür.

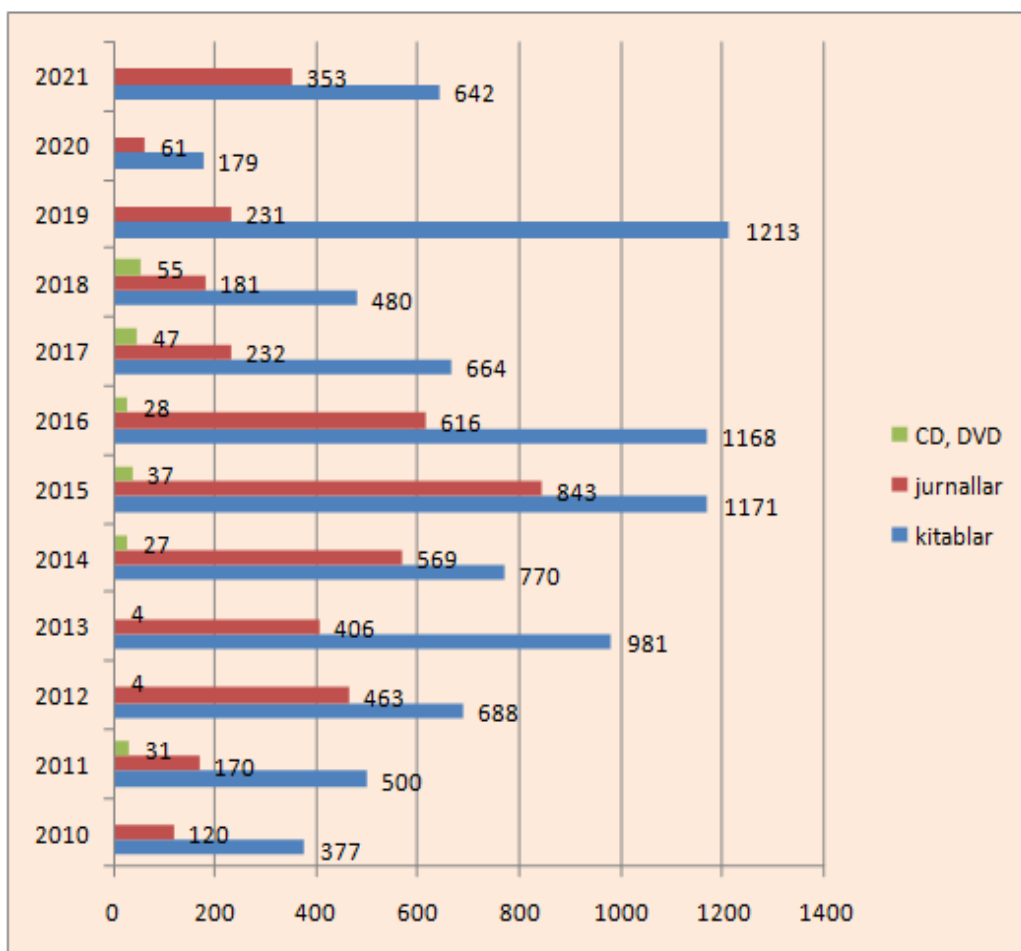
Cədvəl 1. BKM yolu ilə alınmış ədəbiyyatın ümumi statistikasi

İllər	Cəmi
2010	497
2011	701
2012	1155
2013	1391
2014	1366
2015	2051
2016	1812
2017	943
2018	716+474 avtoreferat=1190
2019	1444
2020	240
2021	995

Təbii olaraq ədəbiyyatlar arasında əsas sənəd növü kimi kitablar üstünlük təşkil edir. Yenə də alınmış kitabların sayında 2015 və 2016-cı illərin statistik göstəriciləri yüksəkdir. Ən yüksək isə 2019-cu ilə təsadüf edir.

Cədvəldən məlum olur ki, 2010-cu ildə CD və DVD daxil olmamışdır. 2019-cu ildən etibarən isə kitabxanaya BKM yolu ilə bu nəşrlərin qəbulu yoxdur.

Diagram №2. 2010-2021-ci illər üzrə sənəd növlərinə görə BKM yolu ilə alınmış ədəbiyyatın dinamikası

Sənəd növünə görə daxil olan ədəbiyyatlar arasında II yerdə jurnallar durur. 2010-cu il ilə müqayisədə 2016-cı ildə alınmış kitabların sayı təxminən 3 dəfə, jurnalların sayı isə təxminən 7 dəfə artmışdır.

Cədvəl 2. BKM yolu ilə göndərilmiş ədəbiyyatın ümumi statistikasi

İllər	Cəmi
2010	736
2011	996
2012	1149
2013	1786
2014	2182
2015	2657

2016	2817
2017	2458
2018	2637
2019	2816
2020	1897
2021	1812

Tədqiq edilmiş 12 il ərzində (2010-2021) ən çox kitab və jurnal alınıb:

1636 – Rusiya

1568 – ABŞ

1366 – Türkiyə

701 – Almaniya

507 – Belarus

410 – Çin

359 – Moldova

300 – İngiltərə

195 – Misir

Çin ilə ilk BKM 2015-ci ildə həyata keçirilmiş, 41 kitab Çin Milli Kitabxanasına göndərilmişdir.

Tədqiq edilmiş dövr ərzində ən az ədəbiyyat alınıb:

3 – Qətər (kitab; 2018-də gəlib)

3 – Hindistan (jurnal; 2019-da gəlib)

3 – İsveçrə (2 kitab-2011, 1 kitab-2019-da gəlib)

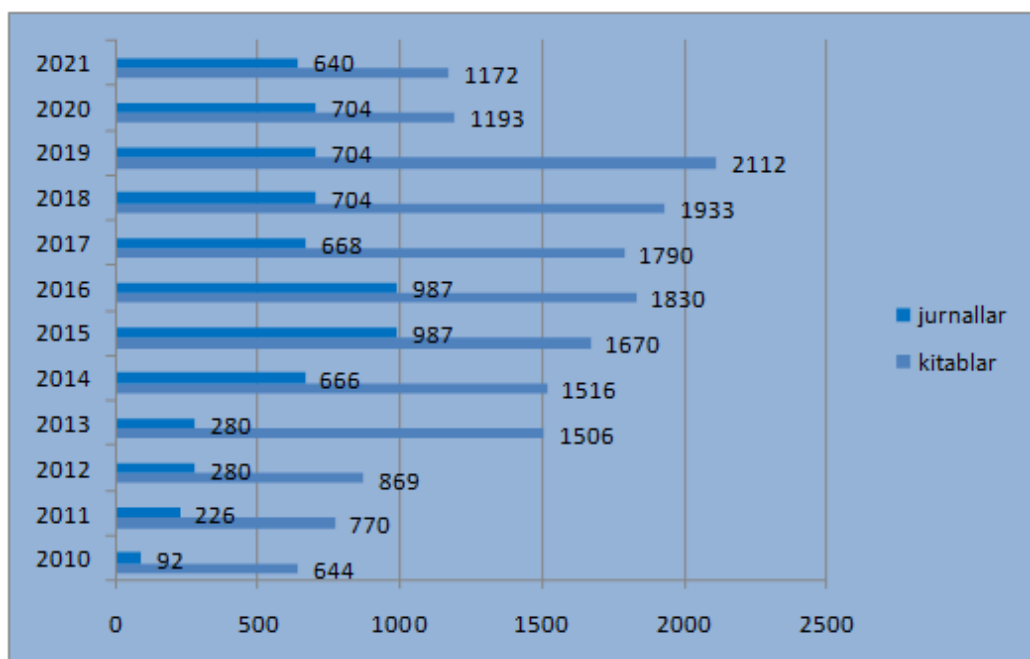
BKM yolu ilə CD və DVD-lər yalnız alınmış, göndərilməmişdir. Ən çox audiovizual material cədvəldən göründüyü kimi Misirdən, ən az isə Gürcüstandan göndərilmişdir.

Cədvəl 3. Daxil olmuş audiovizual materialların ümumi statistikasi

Misir	87
Türkiyə	41
Latviya	36
Almaniya	35
Rusiya	33
Belarus	26
Koreya	17
Özbəkistan	11
ABŞ	8
Litva	8
İngiltərə	7
Çexiya	5

Qazaxıstan	4
Avstriya	2
Ukrayna	2
Makedoniya	2
Gürcüstan	1

Diagram №3. 2010-2021-ci illər üzrə sənəd növlərinə görə BKM yolu ilə göndərilmiş ədəbiyyatın dinamikası

Diagramdan görürük ki, kitabxana tərəfindən xarici ölkə kitabxanalarına yalnız kitab və jurnallar göndərilir. Ən yüksək göstərici isə 2016 və 2019-cu illərə təsadüf edir. 2010-cu il ilə müqayisədə 2017-ci ildə göndərilmiş kitabların sayı təxminən 3 dəfə artmışdır. Jurnalların sayında isə ciddi dəyişiklik hiss edilməmişdir.

Tədqiq edilmiş dövr ərzində ən çox ədəbiyyat göndərilib:

1527 – ABŞ (1032 – Konqres Kitabxanası, 495 – Koliforniya Kitabxanası)

1522 – Rusiya (559 – Rusiya Milli Kitabxanası; 459 – Rusiya Dövlət Kitabxanası; 504 – REA İctimai Elmlər üzrə Elmi İformasiya İnstitutu)

1348 – Qazaxıstan (750 – Qazaxıstan Milli Kitabxanası; 598 – Qazaxıstan Akademik Milli Kitabxanası)

1085 – Gürcüstan (Marneuli Kitabxanası)

827 – Almaniya (502 – Almaniya Milli Kitabxanası; 325 – Humboldt Universiteti Kitabxanası)

745 – İran (481 – Milli Kitabxana; 264 – Təbriz Mərkəzi Kitabxanası)

722 – Belarus (Milli Kitabxana)

Qazaxıstan Akademik Milli Kitabxanası ilə 2013-cü ildən kitab mübadiləsinə başlanılmış və həmin il oraya 228 kitab göndərilmişdir.

M.İ.Rudomino adına Ümumrusiya Dövlət Xarici Ədəbiyyat Kitabxanası ilə əlaqə 2021-ci ildə başlanıb və oradan kitabxanaya 15 kitab göndərilmişdir.

2021-ci ildə İran Milli Kitabxanası ilə mübadilə həyata keçirilməmişdir.

Təbriz Mərkəzi Kitabxanası ilə isə 2015-ci ildən beynəlxalq əlaqələr qurulmuş, həmin il oraya 78 kitab göndərilmişdir.

Ümumiyyətlə tədqiq edilən dövr ərzində heç bir ədəbiyyat alınmamış (bu ölkələrə az da olsa ədəbiyyat göndərilib) ölkələr: İspaniya, İsrail, İsveç, İtaliya, Tunis, Lüksemburq, Qaraçay-Çərkəz, Dağıstan, Pakistan, Suriya, Tunis, Kuba, Danimarka, Küveyt, Kolumbiya, Bosniya-Herseqovina, İnquşetiya, Niderland.

Ən az ədəbiyyat göndərilib:

9 – Kuba

14 – Dağıstan

16 – Liviya

16 – Qaraçay-Çərkəz

36 – Küveyt

45 – Belçika

47 – Danimarka

47 – Pakistan

47 – Niderland

48 – Suriya

50 – Malaziya

51 – Kolumbiya

66 – İnquşetiya

92 – Tunis

124 – İsveç

126 – Bosniya və Herseqovina

143 – Avstriya

146 – Qırğızıstan

151 – İngiltərə

161 – Yunanıstan

178 – İordaniya

183 – İsveçrə

183 – Tacikistan

191 – İspaniya

195 – Mərakeş
210 – Qətər
230 – Tatarıstan
234 – Gürcüstan
249 – Slovakiya
259 – Türkmənistan
297 – Koreya
316 – Tayvan
347 – Serbiya
480 – Macarıstan

Tədqiq edilmiş son ildə Bosniya və Herseqovina, İordaniya, Hindistan, İran, Qətər, Makedoniya, Mərakeş, Misir və Yunanıstan ilə mübadilə həyata keçirilməmişdir.

Bu ölkələrlə isə çox az əməkdaşlıq edilir: İsveçrə, Türkmənistan, İngiltərə, Estoniya, Rumıniya, Macarıstan, Yaponiya, Tatarıstan, Makedoniya, Serbiya, Yunanıstan.

Misir İsgəndəriyyə Kitabxanası ilə ümumiyyətlə əlaqə yoxdur. Tədqiq edilmiş dövr ərzində yalnız 2010-cu ildə 24 kitab (Akt N62, Ölkədaxili mübadilənin ehtiyat fondu) göndərilmişdir.

Statistik təhlildən aydın olur ki, 2010-2021-ci illər ərzində həm daxil olan, həm də göndərilən ədəbiyyatlar illər üzrə artmışdır. Lakin ən məhsuldar 2015-2016-cı illər olmuşdur.

Nəticə olaraq qeyd etmək lazımdır ki, kitabxana üçün daha lazımlı nəşrlərin əldə edilməsi məqsədilə kitab seçiminin düzgün aparılması lazımdır. Kitab mübadiləsi sahəsində elektron nəşrlərin meydana gəlməsi ilə əlaqədar olaraq bu cür informasiya növünün mübadiləsinin gələcək inkişafı vacibdir. Azərbaycan Milli Kitabxanasının fondunun formalaşdırılması, inkişafı və istifadəsi sahəsində, xüsusən fondun komplektləşdirilməsinin vacib mənbəsi kimi BKM sahəsində peşəkar fəaliyyətin həyata keçirilməsi mühüm məsələdir. Azərbaycan Milli Kitabxanasının xarici elmi müəssisələrlə, informasiya mərkəzləri, kitabxanalar ilə peşəkar əlaqələrinin genişləndirilməsi kitabxana işinin inkişafının müasir mərhələsində əsas məsələlərdən biridir.

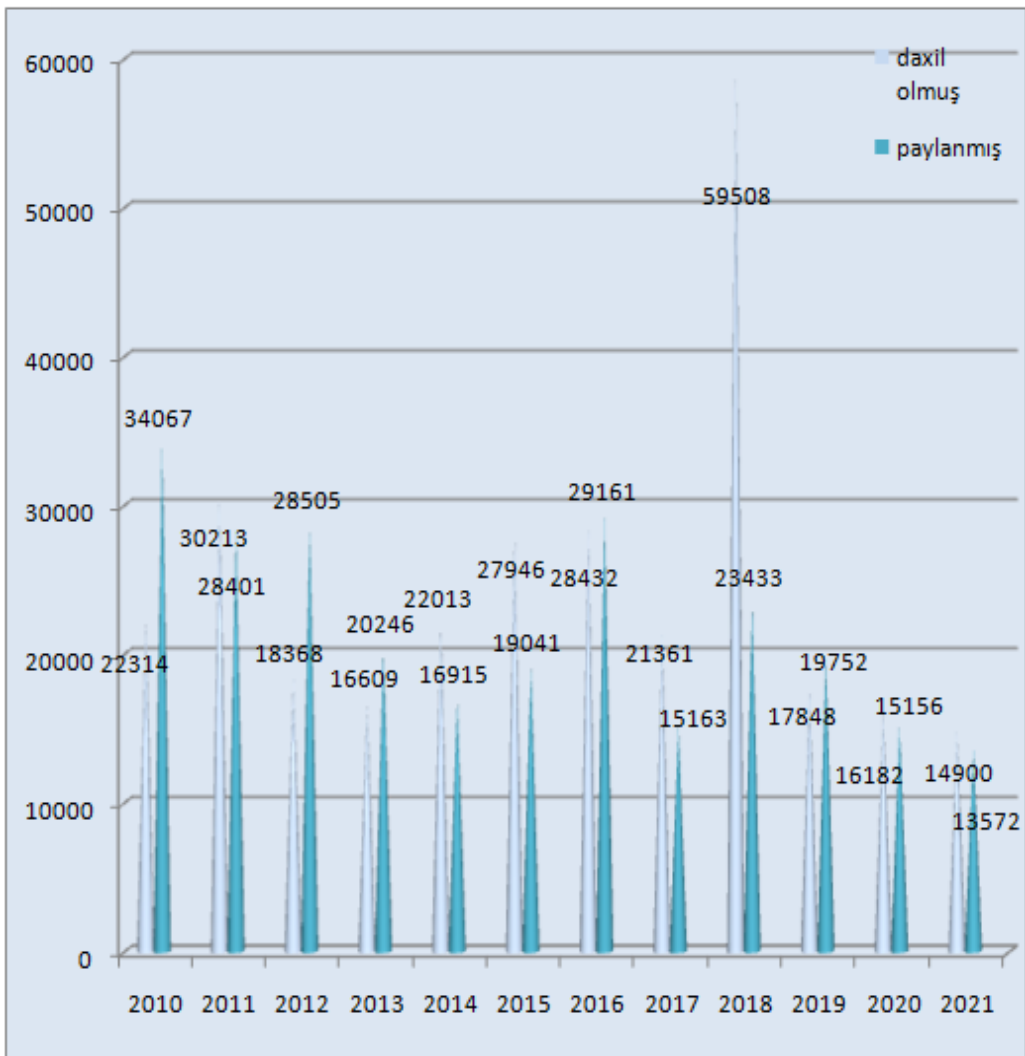
Ölkədaxili kitab mübadiləsi: 2010-2021

Ölkədaxili kitab mübadiləsi bölməsi 1961-ci ildən komplektləşdirmə şöbəsinin tərkibində yaradılmış, 1978-ci ildən isə müstəqil şöbə kimi fəaliyyətə başlamışdır. Kitabxananın büdcəsi hesabına alınmış, Mədəniyyət Nazirliyi xətti

ilə daxil olan, nəşriyyatlar, müəlliflər tərəfindən hədiyyə edilmiş ədəbiyyatı rayon və şəhər kitabxanaları arasında bölüb paylayır.

Milli Kitabxana Mədəniyyət Nazirliyinin vəsaiti hesabına nəşr olunmuş və alınmış kitabların şəhər və kənd kitabxanalarına göndərilməsi ilə məşğul olur. Belə ki, nazirliyin mərkəzləşdirilmiş vəsaiti hesabına tariximiz, mədəniyyətimiz, incəsənətimiz, elmimiz üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edən kitablar sifarişlə çap olunaraq ölkədaxili kitab mübadiləsi şöbəsi vasitəsilə şəhər, rayon və kənd kitabxanalarına göndərilir.

Diagram №4. 2010-2021-ci illər üzrə ölkədaxili kitab mübadiləsi yolu ilə daxil olmuş və göndərilmiş ədəbiyyatın ümumi dinamikası

Respublika kitab mübadiləsi yolu ilə daxil olmuş ədəbiyyatın son 12 ildə ən yüksək 2011 və 2016-cı, ən aşağı göstərici isə 2013-cü ildə olmuşdur. Göndərilmiş ədəbiyyat ən çox 2010 və 2016-cı illərdə, ən az isə 2014 və 2017-ci illərdə olmuşdur.

Bu yol ilə daxil olan ədəbiyyatı əsasən Mədəniyyət Nazirliyinin xətt ilə, müəlliflərdən hədiyyə, büdcə hesabına, ayrı-ayrı təşkilatlardan, Milli Kitabxananın nəşrləri və İnformasiya resurslarının komplektləşdirilməsi şöbəsi tərəfindən daxil olan kitablar təşkil edir.

Cədvəl 4. 2010-2021-ci illər üzrə ölkədaxili kitab mübadiləsi yolu ilə daxil olmuş ədəbiyyatın mənbələr üzrə dinamikası

İllər	Büdcə hesabına	Mədəniyyət Nazirliyi tərəfindən	Ayrı-ayrı təşkilatlardan	Müəlliflər tərəfindən hədiyyə	Kitabxananın şöbələrindən	Prezidentin 2004-cü il sərəncamı ilə nəşr olunan kitablar	Kitabxana kollektorundan
2010	4172	12338	4483	1321			
2011	3773	14478	4853	3286	1023	2800	
2012	5351	9020	1840	1808	349		
2013	4656	1989	3291	2710	363	3600	
2014	3843	6212	4679	2997	286	7960	
2015	4341	18304	1125	1699	2157		
2016	7522	2627	12128	1936	24644		1657
2017	5159	3108	1027	3773	2833	3915	1546
2018	6903	15893	21290	2359	2354		3739
2019	7007	4500	1405	694	511		3731
2020	7733	3028	200	4483	671		67
2021	8583	827	3447	761	530		
Cəmi	69043	92324	59768	27827	35721	18275	10740

Cədvəldən aydın olur ki, hesabatlarda 2016-cı ildən başlayaraq kitabxana kollektorundan daxil olan ədəbiyyatlar ayrıca şəkildə verilməyə başlamışdır. “Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 12 yanvar 2004-cü il 56 nömrəli Sərəncamı ilə nəşr edilmiş kitablar isə 2011-ci ildən daxil olmuşdur. Bu nəşrlər ən çox 2014-cü ildə gəlmişdir.

İlk sırada Nazirlik tərəfindən daxil olmuş ədəbiyyat, II yerdə isə büdcə hesabına alınmış ədəbiyyatlar gəlir. Sonuncu yerdə isə kitabxana kollektorundan gələn ədəbiyyatlar durur.

Büdcə hesabına alınmış ədəbiyyatların ən yüksək rəqəm göstəricisi son ildə olmuş, nazirlik tərəfindən daxil olmuş ədəbiyyat isə son ildə ən az müşahidə edilir.

Cədvəl 5. 2010-2021-ci illər üzrə ölkədaxili kitab mübadiləsi yolu ilə paylanmış ədəbiyyatın mənbələr üzrə dinamikası

İllər	Bakı MKS	Rayon MKS	Digər müəssisə və təşkilatlara	Kitab- xananın şöbələrinə	Mədəniyyət Nazirliyinə	Müəl- liflərə	İncəsənət, musiqi məktəblə-rinə	Prezidentin sərəncamı ilə nəşr olunan
2010	5265	8854	593	2053	1936	6	12509	
2011	4178	10512	1624	2524	3291		2375	
2012	3828	10417	2094	2035	3817			
2013	1724	7716	1760	2185	1184			3210
2014								2160
2015								773
2016	6192	4469	2313	3765	188	8		
2017	2304	4065	2439	2766	46	157		
2018	2966	8134	5360	4535	51	40		
2019	2178	3561	7147	4647	276	20		
2020	793	7093	1251	4870	168	5		
2021	735	2877	3317	5173	118	10		
Cəmi	30163	77698	27898	34553	11075	246	14884	6143

Paylanmış ədəbiyyatların içərisində hesabatlarda həm ayrılıqda, həm də birlikdə Prezidentin sərəncamı ilə nəşr edilmiş kitabların statistikasına rast gəlirik. Bütün illərin hesabatlarında bu say qeyd edilibdir.

2012-ci ildən etibarən musiqi və incəsənət məktəblərinə paylanan ədəbiyyatın say göstəricilərinə ayrılıqda hesabatlarda rast gəlinmir.

2014 və 2015-ci ilin illik hesabatında (yarımillik var) mənbələr göstərilmədiyi üçün ümumi rəqəmi verməklə kifayətlənirik. Bu səbəbdən də ümumi cəmdə təəssüf ki, həmin illəri hesablaya bilmirik və bu alınmış sayda qeyri-dəqiqliyin olmasına şübhə yaratmış olur.

2016-cı ildən başlayaraq şöbənin hesabatlarının daha dəqiq və ətraflı olduğunu söyləmək mümkündür.

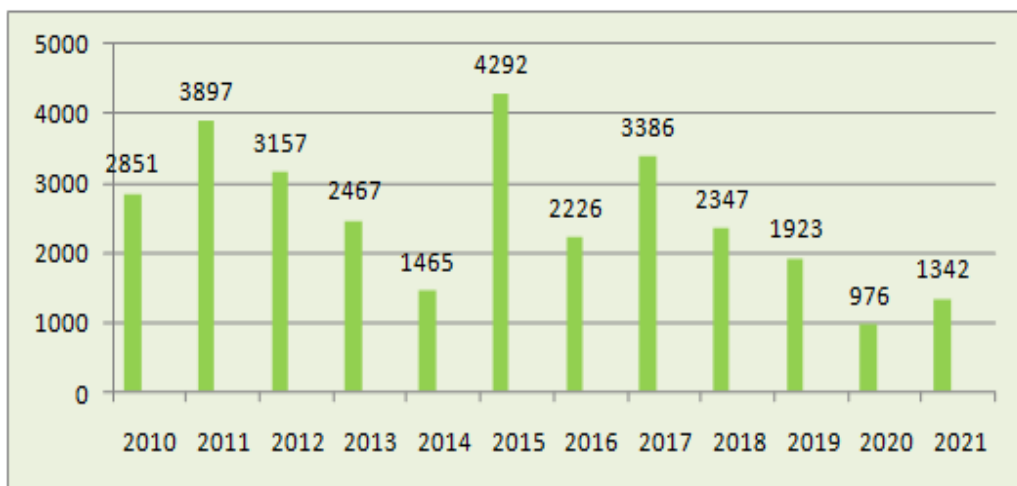
Ümumilikdə, bu illər ərzində ən çox ədəbiyyatın rayon MKS-nə göndərildiyinin şahidi oluruq. Bu, ən yüksək səviyyəsinə 2016-cı ildə çatmışdır. Ən aşağı göstərici isə ötən il müşahidə edilir.

Bakı MKS-nə də ədəbiyyatın paylanılmasında ən yüksək göstəricinin 2016-cı ilə aid olduğunu görürük. Pandemiya ilə əlaqədar olaraq isə son 2 ildə ən aşağı səviyyə müşahidə edilir.

Ən az ədəbiyyat isə təbii olaraq müəlliflərə verilmişdir.

Ölkədaxili kitab mübadiləsi şöbəsinin fondundan həm Xarici ədəbiyyat və beynəlxalq kitab mübadiləsi şöbəsinin xətti ilə, həm də birbaşa şəkildə xarici ölkə səfirliklərinə, beynəlxalq kitab sərgilərinə, dünya milli kitabxanalarına, Azərbaycanın xarici ölkələrdəki səfirliklərinə və b. təşkilatlara da həm kitabxanalarında qorunmaq və istifadə, təbliğat, həm də mədəniyyət günlərinin, Azərbaycan güşələrinin, sərgi-yarmarkaların təşkili məqsədilə kitablar göndərilir. Qeydlərdən məlum olur ki, əksəriyyət Mədəniyyət və Xarici İşlər nazirliklərinin məktubları əsasında həyata keçirilir. Xarici ədəbiyyat və beynəlxalq kitab mübadiləsi şöbəsinin xətti ilə göndərilmiş ədəbiyyatların say göstəriciləri hər iki şöbənin statistik hesabatlarında öz əksini tapır.

Diagram №5. 2010-2021-ci illər üzrə ölkədaxili kitab mübadiləsi yolu ilə xaricə göndərilmiş ədəbiyyatın dinamikası

Diagramdan göründüyü kimi, xaricə göndərilmiş ədəbiyyatın sayında 2015-ci il ilk sıradadır. Ən az ədəbiyyat isə 2020-ci ildə müşahidə edilir. Beynəlxalq mübadilədə də digər şöbədə rəqəmlərdə azalma vardır. Ümumiyyətlə son bir neçə ildir ki, pandemiya şəraiti ilə əlaqədar olaraq bu istiqamətdə göndərişdə azalmanın şahidi oluruq.

Hesabatlarda diqqətəlayiq əsas nüanslardan biri xaricə göndərilmiş ədəbiyyatların akt və məktub nömrəsinin, həmçinin göndərilmiş yer və tarixin qeyd edilməsidir.

Əsas nöqsan kimi isə ölkədaxili paylanmada əvvəlki bəzi illərdə ümumi rəqəm sayında az da olsa nöqsanın olması (2010, 2015) və paylanan yerlərin bölgüsünün (2014, 2015) verilməməsidir.

Nəticə

Azərbaycan Milli Kitabxanasının əsas fəaliyyət istiqamətlərindən biri məhz kitab mübadiləsinin təşkili və həyata keçirilməsidir. Kitabxana bu işi ölkədaxili və beynəlxalq şəkildə, qarşılıqlı könüllü mübadilə müqaviləsi əsasında həyata keçirir.

Tədqiqat işində məqsəd 2010-2021-ci illər ərzində, son 12 ildə mübadilənin rəqəmlər əsasında inkişaf tempini öyrənməkdir. Bu zaman statistik təhlil metodu ilə tədqiq edilən dövr ərzində işin hər iki istiqamətdə vəziyyəti, artıb-azalma səviyyəsi ayrı-ayrılıqda (həm kitabxananın göndərdiyi, həm də kitabxanaya daxil olan) bir neçə parametr üzrə (illər, sənəd növləri, ölkələr, müəssisələr və s.) araşdırılmış, analitik təhlillər aparılmağa çalışılmışdır.

Son illərdəki hər iki istiqamətdəki fəaliyyətdə rəqəmlərdəki azalmanı dünyanı bürüyən Covid-19 pandemiyası ilə əlaqələndirmək mümkündür.

Tədqiqat nəticəsində məlum olmuşdur ki:

Beynəlxalq:

- İllər artdıqca alınmış və göndərilmiş ədəbiyyatların da sayı artmışdır. Belə ki, 2010-cu il ilə müqayisədə 2016-cı ildə alınmış ədəbiyyatın sayı təxminən 4 dəfə, göndərilmiş ədəbiyyatın sayı isə 3 dəfə artmışdır.

- Tədqiq edilən dövr ərzində ümumilikdə göndərilmiş ədəbiyyatın sayı (22263) alınmış ədəbiyyatın sayından (13368) təxminən 2 dəfə çox olmuşdur.

- Ən çox göndəriş 2016 və 2019-cu illərdə, ən az isə 2010-2012-ci illərdə olmuşdur. Son 2 ildə yenidən nisbətən azalma müşahidə olunur.

- Ən çox ədəbiyyat 2015-ci ildə alınmışdır. Ən az ədəbiyyat isə 2018-ci ildə daxil olmuşdur.

- Ədəbiyyatlar arasında əsas sənəd növü kimi kitablar üstünlük təşkil edir. Alınmış kitabların sayında 2015 və 2016-cı illərin statistik göstəriciləri yüksəkdir. Ən yüksək isə 2019-cu ilə təsadüf edir.

- 2010-cu ildə CD və DVD daxil olmamışdır. 2019-cu ildən etibarən isə kitabxanaya BKM yolu ilə bu nəşrlərin qəbulu yoxdur.

- Sənəd növünə görə daxil olan ədəbiyyatlar arasında II yerdə jurnallar durur. 2010-cu il ilə müqayisədə 2016-cı ildə alınmış kitabların sayı təxminən 3 dəfə, jurnalların sayı isə təxminən 7 dəfə artmışdır.

- Tədqiq edilmiş dövr ərzində ən çox kitab və jurnal Rusiya, ABŞ və Türkiyədən, ən az ədəbiyyat isə Qətər, Hindistan və İsveçrədən (ilk üçlük) alınmışdır.

- BKM yolu ilə CD və DVD-lər yalnız alınmış, göndərilməmişdir. Ən çox audiovizual material Misirdən, ən az isə Gürcüstandan göndərilmişdir.

- Kitabxana tərəfindən xarici ölkə kitabxanalarına yalnız kitab və jurnallar

göndərilir. Ən yüksək göstərici isə 2016 və 2019-cu illərə təsadüf edir. 2010-cu il ilə müqayisədə 2017-ci ildə göndərilmiş kitabların sayı təxminən 3 dəfə artmışdır. Jurnalların sayında isə ciddi dəyişiklik hiss edilməmişdir.

- Tədqiq edilmiş dövr ərzində ən çox ədəbiyyat ABŞ, Rusiya və Qazaxıstana (ilk üçlük) göndərilmişdir.

- Ümumiyyətlə tədqiq edilən dövr ərzində heç bir ədəbiyyat alınmamış (bu ölkələrə az da olsa ədəbiyyat göndərilib) ölkələr: İspaniya, İsrail, İsveç, İtaliya, Tunis, Lüksemburq, Qaraçay-Çərkəz, Dağıstan, Pakistan, Suriya, Tunis, Kuba, Danimarka, Küveyt, Kolumbiya, Bosniya-Herseqovina, İnqşetiya, Niderland.

- Ən az ədəbiyyat göndərilmiş ölkələr: Kuba, Dağıstan, Liviya, Qaraçay-Çərkəz, Küveyt, Belçika, Danimarka, Pakistan, Niderland, Suriya, Malaziya, Kolumbiya, İnqşetiya, Tunis, İsveç, Bosniya və Herseqovina, Avstriya, Qırğızıstan, İngiltərə, Yunanıstan, İordaniya, İsveçrə, Tacikistan, İspaniya, Mərakeş, Qətər, Tatarıstan və s. (ilk sıralar).

- Tədqiq edilmiş son ildə Bosniya və Herseqovina, İordaniya, Hindistan, İran, Qətər, Makedoniya, Mərakeş, Misir və Yunanıstan ilə mübadilə həyata keçirilməmişdir.

- Bu ölkələrlə isə çox az əməkdaşlıq edilir: İsveçrə, Türkmənistan, İngiltərə, Estoniya, Rumıniya, Macarıstan, Yaponiya, Tatarıstan, Makedoniya, Serbiya, Yunanıstan.

- Misir İsgəndəriyyə Kitabxanası ilə ümumiyyətlə əlaqə yoxdur. Tədqiq edilmiş dövr ərzində yalnız 2010-cu ildə 24 kitab (Akt N62, Ölkədaxili mübadilənin ehtiyat fondu) və 2020-ci ildə 3 kitab göndərilmişdir.

- Statistik təhlildən aydın olur ki, 2010-2021-ci illər ərzində həm daxil olan, həm də göndərilən ədəbiyyatlar illər üzrə artmışdır. Lakin ən məhsuldar 2015-2016-cı illər olmuşdur.

- Nəticə olaraq qeyd etmək lazımdır ki, kitabxana üçün daha lazımlı nəşrlərin əldə edilməsi məqsədilə, həmçinin xarici dövlətlərdə ən lazımlı ədəbiyyatların olması üçün kitab seçiminin düzgün aparılması lazımdır.

Ölkədaxili:

- Respublika kitab mübadiləsi yolu ilə daxil olmuş ədəbiyyatın son 12 ildə ən yüksək 2011 və 2016-cı, ən aşağı göstərici isə 2013-cü ildə olmuşdur. Göndərilmiş ədəbiyyat ən çox 2010 və 2016-cı illərdə, ən az isə 2014 və 2017-ci illərdə olmuşdur.

- 2016-cı ildən başlayaraq kitabxana kollektorundan daxil olan ədəbiyyatlar ayrıca şəkildə verilməyə başlamışdır.

- Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 12 yanvar 2004-cü il 56

nömrəli Sərəncamı ilə nəşr edilmiş kitablar isə 2011-ci ildən daxil olmuşdur. Bu nəşrlər ən çox 2014-cü ildə gəlmişdir.

- İlk sırada Nazirlik tərəfindən daxil olmuş ədəbiyyat, II yerdə isə büdcə hesabına alınmış ədəbiyyatlar gəlir. Sonuncu yerdə isə kitabxana kollektorundan gələn ədəbiyyatlar durur.

- Büdcə hesabına alınmış ədəbiyyatların ən yüksək rəqəm göstəricisi son ildə olmuş, nazirlik tərəfindən daxil olmuş ədəbiyyat isə son ildə ən az müşahidə edilir.

- Paylanmış ədəbiyyatların içərisində hesabatlarda həm ayrılıqda, həm də birlikdə Prezidentin sərəncamı ilə nəşr edilmiş kitabların statistikasına rast gəlirik. Bütün illərin hesabatlarında bu say qeyd edilibdir.

- 2012-ci ildən etibarən musiqi və incəsənət məktəblərinə paylanan ədəbiyyatın say göstəricilərinə ayrılıqda hesabatlarda rast gəlinmir.

- 2014 və 2015-ci ilin illik hesabatında (yarımillik var) mənbələr göstərilmədiyi üçün ümumi rəqəmi verməklə kifayətlənirik. Bu səbəbdən də ümumi cəmdə təəssüf ki, həmin illəri hesablaya bilmirik və bu alınmış sayda qeyri-dəqiqliyin olmasına şübhə yaratmış olur.

- 2016-cı ildən başlayaraq şöbənin hesabatlarının daha dəqiq və ətraflı olduğunu söyləmək mümkündür.

- Ümumilikdə, bu illər ərzində ən çox ədəbiyyatın rayon MKS-nə göndərildiyinin şahidi oluruq. Bu, ən yüksək səviyyəsinə 2016-cı ildə çatmışdır. Ən aşağı göstərici isə ötən il müşahidə edilir.

- Bakı MKS-nə də ədəbiyyatın paylanılmasında ən yüksək göstəricinin 2016-cı ilə aid olduğunu görürük. Pandemiya ilə əlaqədar olaraq isə son 2 ildə ən aşağı səviyyə müşahidə edilir.

- Ən az ədəbiyyat isə təbii olaraq müəlliflərə verilmişdir.

- Hesabatlardakı qeydlərdən məlum olur ki, əksəriyyət Mədəniyyət və Xarici İşlər nazirliklərinin məktubları əsasında həyata keçirilir. Xarici ədəbiyyat və beynəlxalq kitab mübadiləsi şöbəsinin xətti ilə göndərilmiş ədəbiyyatların say göstəriciləri hər iki şöbənin statistik hesabatlarında öz əksini tapır. Xaricə göndərilmiş ədəbiyyatın sayında 2015-ci il ilk sıradadır. Ən az ədəbiyyat isə 2020-ci ildə müşahidə edilir.

- Hesabatlarda diqqətəlayiq əsas nüanslardan biri xaricə göndərilmiş ədəbiyyatların akt və məktub nömrəsinin, həmçinin göndərilmiş yer və tarixin qeyd edilməsidir.

- Əsas nöqsan isə ölkədaxili paylanmada əvvəlki bəzi illərdə ümumi rəqəm sayında az da olsa nöqsanın olması (2010, 2015) və paylanan yerlərin bölgüsünün (2014, 2015) verilməməsidir.

Perspektivdə:

1. Hər 2 istiqamətdə statistik göstəriciləri daha ətraflı və dəqiq işləmək. Təhlil zamanı ayrı-ayrı illərdə müəyyən bölgələr ya var, ya da yoxdur. Bu isə ümumi cəmdə qeyri-dəqiq rəqəmlərin alınmasına səbəb olur.

2. Ümumilikdə hər iki istiqamətdə göndəriş və paylanmanın sayının bütün illərdə yüksək olması təqdirəlayiqdir.

3. Heç bir ədəbiyyat alınmamış *İspaniya, İsrail, İsveç, İtaliya, Tunis, Lüksemburq, Qaraçay-Çərkəz, Dağıstan, Pakistan, Suriya, Tunis, Kuba, Danimarka, Küveyt, Kolumbiya, Bosniya-Herseqovina, İnquşetiya, Niderland* (bu ölkələrə az da olsa ədəbiyyat göndərilib) kimi ölkələrlə, həmçinin az sayda ədəbiyyat göndərilmiş *Kuba, Dağıstan, Liviya, Qaraçay-Çərkəz, Küveyt, Belçika, Danimarka, Pakistan, Niderland, Suriya, Malaziya, Kolumbiya, İnquşetiya, Tunis, İsveç, Bosniya və Herseqovina, Avstriya, Qırğızıstan, İngiltərə, Yunanıstan, İordaniya, İsveçrə, Tacikistan, İspaniya, Mərakeş, Qətər, Tatarıstan* və s. (ilk sıralar) kimi ölkələrlə, son ildə mübadilə həyata keçirilməmiş olan *Bosniya və Herseqovina, İordaniya, Hindistan, İran, Qətər, Makedoniya, Mərakeş, Misir və Yunanıstan* ilə, ümumiyyətlə çox az əməkdaşlıq edilən *İsveçrə, Türkmənistan, İngiltərə, Estoniya, Rumıniya, Macarıstan, Yaponiya, Tatarıstan, Makedoniya, Serbiya, Yunanıstan* ilə mübadilə əlaqələrinin dərinləşdirilməsi və əsaslı inkişafı mütləqdir.

4. Göndərilən ədəbiyyatın seçimi və alınan ədəbiyyatların istiqaməti haqqında ayrıca tədqiqat işinin həyata keçirilməsi mümkündür.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Milli Kitabxanasının 2010-2021-ci il hesabatları.

Aygun Kochak

Head of the department of the Azerbaijan National Library

THE ACTIVITY OF THE NATIONAL LIBRARY OF AZERBAIJAN IN THE FIELD OF BOOK EXCHANGE: 2010-2021

Abstract: *In the article, the organization of domestic and international book exchange, partner countries and libraries, metric analysis and research of this direction of activity were carried out, the current situation, problems and solutions were shown.*

Key words: *exchange, library, collaboration, book, publication.*

Айгюн Коджак
Заведующий отделом Национальной
библиотеки Азербайджана

**ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ БИБЛИОТЕКИ
АЗЕРБАЙДЖАНА В ОБЛАСТИ КНИГООБМЕНА:
2010-2021**

***Резюме:** В статье представлена информация об организации отечественного и международного книгообмена, о странах-партнерах и библиотеках, осуществлен метрический анализ и исследование данного направления деятельности, обрисовывается текущая ситуация в библиографоведении, насущные проблемы и пути их решений.*

***Ключевые слова:** обмен, библиотека, сотрудничество, книга, издание.*

Бакытжамал Оспанова
Директор Национальной
библиотеки Республики Казахстан
bospanova@mail.ru

УДК 06:021.2(574)
ББК Ч734(2Газ)711.13я4

НАЦИОНАЛЬНАЯ БИБЛИОТЕКА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН КАК МНОГОФУНКЦИОНАЛЬНЫЙ, МНОГОУРОВНЕВЫЙ СОЦИОКУЛЬТУРНЫЙ ЦЕНТР ОБЩЕСТВА

Резюме: В статье рассматривается направление деятельности Национальной библиотеки РК по повышению социально-культурной роли казахстанских библиотек в современном обществе, о трансформации библиотек в цифровую эпоху.

Ключевые слова: Республика Казахстан, Национальная библиотека, многофункциональный, многоуровневый, социально-культурный, человеческий капитал.

Меняется общество, появляются новые задачи и потребности, новые источники информации — а значит, и библиотеки модернизируются, отвечая вызовам времени. Современная библиотека - это не только традиционное библиотечно-информационное учреждение, но и центр общественной жизни, ориентирующийся на личность пользователя и его потребности. Библиотеки постепенно превращаются в современные центры знаний, образования и досуга.

Уже несколько лет мировое библиотечное сообщество не только обсуждает, но и ищет пути развития библиотек в условиях растущей глобализации и цифровой трансформации, как вы знаете, основная тема ИФЛА (Международная Федерация библиотечных ассоциаций и учреждений) 2018 года – «Трансформация библиотек, трансформация общества». Модифицирование библиотек, это изменение не только функциональной роли библиотеки в социуме, но и самой профессии библиотекаря. Наряду с традиционными качествами, такими как: профессионализм, компетентность, необходимо приобретение и других навыков и качеств: умение пользоваться компьютерными технологиями, креативность, способность работать в команде, стремление к инновациям.

Казахстанские библиотеки всё активнее осуществляют модернизацию существующих библиотечных технологий, сервисов и услуг,

направленных на расширение удобства и комфорта пользователей, трансформируются в центры поддержки непрерывного образования, обеспечивают возможности творческого развития, самореализации и общения пользователей.

На сегодняшний день во многих библиотеках Казахстана традиционные функции сочетаются с дополнительными, осуществляется функциональное зонирование внутрибиблиотечного пространства: зоны групповой и индивидуальной работы, зоны для творчества, общения, проведения различных культурных мероприятий, выставок. Также для пользователей предоставляется возможность удаленного доступа к ресурсам библиотеки и глобальной виртуальной сети. Одними из новых форм работы общедоступных библиотек Казахстана являются популярные во всем мире коворкинг-центры, объединяющие пользователей библиотеки в группы по интересам, где имеются доступ к интернету, комфортные условия для работы и отдыха, конференц-залы и помещения для семинаров.

Таким образом, традиционные функции библиотеки сегодня преобразовываются, все более востребованными оказываются социально-адаптивные функции библиотеки, т.к. библиотека единственное учреждение, доступное для всех, где можно бесплатно получить необходимую информацию, почитать литературу в соответствии со своими потребностями и провести свой досуг. Выход казахстанских библиотек за рамки своих привычных функций предоставления традиционных услуг сообществу к непосредственной работе с сообществом позволяет библиотекам продвигать знания и участвовать в решении общественных проблем.

Хочу подробнее остановиться на примере Национальной библиотеки Республики Казахстан, крупнейшего библиотечно-информационного центра страны, по поиску новых форм работы и новой значимости для общества и социума.

Национальная библиотека РК с изменением требований времени и ситуации в обществе работает над формированием образа современного многофункционального, многоуровневого социально-культурного института общества с сохранением всех традиционных библиотечных форм. Деятельность библиотеки направлена на сохранение и приумножение информационных ресурсов, обеспечение свободного и неограниченного доступа пользователей к информации, на содействие в повышении качественного человеческого капитала.

Отмечу, что в 2018 году по инициативе Национальной библиотеки, в рамках празднования 20-летия столицы Казахстана г.Астана состоялся Всеказахстанский съезд библиотекарей «Библиотека – как многофункциональный, многоуровневый социокультурный институт общества». Основная тема съезда была посвящена преобразованию библиотек в

многофункциональные, многоуровневые социокультурные институты общества. На съезде были подняты актуальные вопросы и определены основные приоритеты стратегии дальнейшего развития библиотечной отрасли республики.

Одним из приоритетных направлений деятельности Национальной библиотеки является улучшение качества сервиса обслуживания читателей, создание востребованного пользователями комфортного библиотечного пространства, значимого для читателей.

Также для расширения круга читателей привлечены различные литературные и социально-ориентированные клубы по интересам: «Инжумаржан» (для популяризации творчества известных деятелей культуры и искусства), Центр «Мир литературы», Клуб «Иманигуль» (изучение и пропаганда творчества известных казахских личностей), Центр выбора профессий (для старшеклассников), Киноклуб Еркека Турсунова, известного кинорежиссера, председателя правления Союза кинематографистов РК, который ведет работу по популяризации казахского и мирового кино.

В сотрудничестве с ведущими вузами страны и для выполнения государственных программ проводится большая работа по организации дуального образования в сфере библиотечного дела. Национальная библиотека Казахстана, как крупный работодатель для выпускников библиотечных факультетов, стала учебно-практическим центром дуального образования для высших и средних специальных учебных заведений. С целью укрепления связи «вуз – работодатель» в Национальной библиотеке создана кафедра «Библиотековедение и библиография» Казахского Национального университета имени аль-Фараби и Женского государственного педагогического университета. Преподавателями на кафедре являются ведущие специалисты Национальной библиотеки РК.

Казахстан является местом пересечения многих цивилизаций и культур, имеет богатое культурное наследие в виде памятников истории, культуры и литературы. Культурное наследие является важнейшим признаком цивилизованного общества, включает в себя духовно-нравственные и материальные ценности, которые передаются от одного поколения к другому. И очевидной является задача сохранения и пропаганды историко-культурного наследия.

650-летний юбилей великого азербайджанского поэта и классика восточной поэзии Имадеддина Насими яркое событие в культурной жизни всех народов планеты. И настоящее празднование привлекает к его творчеству всеобщее внимание поэтов, ученых-исследователей. С чувством искренней гордости за человека произносили в течение веков и произносим ныне мы имя Имадеддина Насими, который вошел в историю и как непревзойденный поэт-гуманист, и как борец за счастье человека,

один из великих представителей тюркоязычной и, в частности, азербайджанской классической поэзии. Поэтический талант Насими совершенствовался на основе культурного наследия, имеющего древние традиции, в первую очередь благодаря устным эпическим памятникам всего тюркского мира, как «Деде-Коркуд». Поэтизация красоты и могущества человека занимает основное место в творчестве поэта. Его привлекают в людях такие прекрасные качества, как способность любить, верность, искренность и правдивость. Темы, поднятые Насими в его творчестве, продолжали развиваться в лирике тюркоязычных, в том числе казахских поэтов более позднего времени, таких как Абай Кунанбайулы и Шакарим Кудайбердыулы.

Светлое гуманистическое содержание, воплощенное в совершенную художественную форму, высокая образность и метафоричность языка обеспечили наследию Насими вечную жизнь. Воодушевится творчеством великого азербайджанского мыслителя *Имадеддина Насими* можно и в Национальной библиотеке Республики Казахстан, особое место в фонде редких книг и рукописей занимает книга «Диван-и Несими» на османском (старом турецком) языке арабской графикой, издание 1298 хиджры=1881 года, выпущенная в Стамбуле издательством Ахтер и напечатанная методом литографической печати.

В общей сложности в фонде редких книг и рукописей хранятся около 30 тыс. документов национального и мирового письменного наследия. Из рукописей, хранящихся в фонде, наибольшую ценность представляют «Коран» куфического письма (XII в.), «Шахнаме» Фирдоуси на чагатайском языке (1721-1723 гг.), письменное наследие Х.А.Яссауи и С.Бақыргани, включенное в Международный реестр программы ЮНЕСКО «Память мира» и др. Общий библиотечный фонд составляет около 7 млн. экземпляров всех видов изданий на различных материальных носителях на 122 языках народов мира.

Современное состояние системы общедоступных библиотек Казахстана свидетельствует о том, что в последние годы активизировалась работа по внедрению инновационных форм и методов библиотечно-информационной деятельности, обеспечению условий доступа пользователей к социально-значимой информации путем создания мобильных информационных центров и систем. Происходит формирование новой социокультурной и пространственной модели библиотеки, расширение ее функциональности в соответствии с влечением времени.

Bakıtjamal Ospanova
Qazaxıstan Respublikası Milli Kitabxanasının direktoru

**QAZAĞISTAN RESPUBLİKASININ MİLLİ KİTABXANASI
CƏMİYYƏTİN ÇOXFUNKSIYALI, ÇOXSƏVİYYƏLİ SOSIAL-
MƏDƏNİ MƏRKƏZİ KİMİ**

***Xülasə:** Məqalədə müasir cəmiyyətdə Qazaxıstan kitabxanalarının sosial-mədəni rolunun artırılmasında Qazaxıstan Respublikası Milli Kitabxanasının fəaliyyət istiqamətlərindən, kitabxanaların rəqəmsal əsrə transformasiyasından bəhs edilir.*

***Açar sözlər:** Qazaxıstan Respublikası, Milli Kitabxana, çoxfunksiyalı, çox-səviyyəli, sosial-mədəni, insan kapitalı*

Bakıtzhamal Ospanova
Director of the National Library of the Republic of Kazakhstan

**NATIONAL LIBRARY OF THE REPUBLIC
OF KAZAKHSTAN AS MULTIPURPOSE, MULTILEVEL
SOCIO-CULTURAL CENTER OF THE SOCIETY**

***Abstract:** There in the report is considered the trend of activity of the National library of the RK for the heightening of the socio-cultural role of the Kazakhstani libraries in modern society, about the transformation of the libraries in the digital epoch.*

***Key words:** Republic of Kazakhstan, National library, multi-functional, multilevel, socio-cultural, human capital.*

Татьяна Добко
Доктор наук по социальным коммуникациям,
заведующая отделом научно-библиографической информации
Национальной библиотеки Украины имени В.И.Вернадского
dobko@bigmir.net

УДК 06:024.5(477)
ББК Ч735.273(2Ук)я4

ПРИОРИТЕТНОСТЬ РАЗВИТИЯ СПРАВОЧНО- БИБЛИОГРАФИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В НАЦИОНАЛЬНОЙ БИБЛИОТЕКЕ УКРАИНЫ ИМЕНИ В.И.ВЕРНАДСКОГО

Резюме: Рассмотрены формы и направления справочно-библиографического обслуживания, развитие его как составляющей научно-информационной деятельности в системе информационных коммуникаций. Освещены преемственность традиций и внедрение инноваций в деятельность библиотек в период трансформации информационного общества в общество знаний. Показано, что эволюция информационной сферы общества закономерно влияет и на библиотеки, определяет приоритетное развитие справочно-библиографической деятельности в современной электронной коммуникативной среде. Обосновывается развитие навигационной функции в деятельности справочно-библиографических служб, их перспективы в период информационной глобализации.

Ключевые слова: социальные коммуникации, справочно-библиографическая деятельность; справочно-библиографическое обслуживание, Национальная библиотека Украины имени В.И.Вернадского, справочно-библиографические службы, библиотечные кадры, научно-информационная деятельность, библиотековедение, библиографоведение, Украина.

Создание колоссальных электронных ресурсов, информационная перегрузка, рост информационных потребностей во всех сферах жизни общества обострили проблему возможности эффективного управления и оперативного поиска необходимой информации в библиотеках и сетевых ресурсах, актуализировало вопросы интеграции и кооперации деятельности в сфере создания и использования информации.

Важным элементом системы социальных коммуникаций, совершенствования информационного доступа, целенаправленного обеспечения пользователей адресной информацией является справочно-библиографическое обслуживание (СБО), которое сегодня является наиболее

сложной и перспективной сферой библиографической деятельности, от которой в значительной степени зависит эффективность использования библиотечно-информационных ресурсов. Проблема усовершенствования СБО в научных библиотеках как системы и механизма доступа к информации и знаниям приобретает особую актуальность, в частности в современной коммуникационной среде, включающей информационные ресурсы, инструментарий обработки информации и средства коммуникации. Справочно-библиографическая деятельность (СБД) осуществляется в новой «гибридной» технологической среде с использованием различных каналов передачи и обмена информацией.

Появление новых возможностей и разнообразных средств создания, хранения и передачи информации побуждают к пересмотру методов СБО в научной библиотеке, выработки методологических и организационных основ современной деятельности справочно-библиографических служб (СБС).

Библиотеки НАН Украины призваны развивать библиотековедение и другие смежные области науки, поддерживать традиции по формированию справочно-библиографических фондов и организации СБО. Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского (НБУВ) является научным центром в области библиотековедения, библиографоведения, книговедения, накопила значительный практический опыт справочно-библиографического обслуживания ученых и специалистов, широкого круга читателей в различных социально-коммуникативных условиях.

Стремительная трансформация общества в конце XX – начале XXI в. вызвала спонтанный процесс развития содержания СБД и СБО и соответственно – понятийного аппарата и возникновение новой терминологии (связанной с аналитико-синтетической переработкой информации, созданием веб-сайтов, дистанционным обслуживанием, электронными ресурсами и технологиями, привлечением различных профессиональных кадров и т.д.), которая использовалась параллельно с устаревшей, что привело к смешиванию и подмены понятий и т.п. За методологическую основу уточнения содержания и объема основных современных понятий в этой сфере была выбрана система терминов и понятий сферы СБО, которые вошли в национальные, межгосударственные и международные стандарты библиотечно-информационной отрасли, отражают ее основные элементы, формы и виды деятельности, которые на сегодня сложились и реально существуют в библиотечной практике.

Методы классификации основных современных элементов СБО – библиографических справок, позволили уточнить их типологию (тематическая, уточняющая, адресная, фактографическая), обосновать выделение

нового типа «библиометрические справка» – как результата системного анализа статистических данных публикаций.

СБД определяется как область научно-информационной сферы, направленная на создание справочно-библиографических информационных продуктов и оказание библиографических услуг внутренним и внешним пользователям библиотеки в соответствии с их запросами или в опережающем режиме путем формирования справочно-поискового аппарата, осуществления навигации, организации доступа к информационным ресурсам. СБД рассматривается как динамическая система, составляющими которой являются: объекты и субъекты, текущие запросы, справочно-библиографическая служба, справочно-библиографические ресурсы, технология, средства управления и результаты.

Внедрение компьютерных технологий в процессы создания, обработки, хранения и предоставления доступа к библиотечным фондам, обусловило разработку вопросов формирования и использования научными библиотеками справочно-библиографических ресурсов на новой технологической и аппаратной основе. Увеличение объемов информации и создания ее излишков усилили роль вторичного информационного ресурса – библиографических, реферативных, проблемно-ориентированных баз данных (БД), информационно-аналитических продуктов, которые являются средством доступа к первоисточникам информации.

С конца 1990-х гг. библиотеки системы НАН Украины создают электронные каталоги, реферативные, политематические БД в соответствии с тематикой научных исследований учреждений, направляют внимание на организации знаний, их кумуляции, создании конкурентоспособных национальных информационных ресурсов и интеграции их в национальную систему электронных библиотек.

Новая информационно-коммуникационная среда конца XX – начала XXI века, когда наблюдается переход от локального к открытому информационного пространству, одновременно неконтролируемому, обусловило кардинальные изменения в формировании и использовании информационных ресурсов, определило новый этап развития СБД, где на первое место выходит проблема комплексного решения задач использования национальных и мировых информационных ресурсов.

Техническое переоснащение библиотек оказало значительное качественное влияние на развитие СБО, кардинально расширив ресурсные возможности, вызвало рост количественных показателей предоставленных справочно-библиографических услуг. Научная организация доступа к библиографической и справочной информации, прежде всего электронной, локально и в онлайн-режиме создают новую базу для обеспечения информационных запросов читателей.

Мы рассматриваем справочно-библиографический аппарат (СБА) как документальную комплексную информационно-поисковую систему, предоставляющую возможность многоаспектного раскрытия содержания библиотечно-информационных фондов, эффективного использования локальных и удаленных электронных информационных ресурсов, служащую оптимальной организации, поиску и выдаче библиографической, фактографической и полнотекстовой информации. Современный СБА состоит из системы рукописных, печатных, карточных, электронных каталогов и картотек, справочно-библиографического фонда, фонда неопубликованных библиографических пособий, баз данных (библиографических, реферативных, фактографических и полнотекстовых, включающие библиографические элементы), локальных и доступных средствами информационно-коммуникационных технологий (ИКТ).

Организация систематической подписки онлайн-новых зарубежных электронных информационных ресурсов для библиотек учреждений НАН Украины ознаменовала новый качественный этап СБО. Значительными преимуществами коммерческих информационно-поисковых, реферативно-библиографических БД является интегрирование значительных по объему научных ресурсов, большая хронология поиска, использования предметно-специализированных рубрикаторов, тезаурусов и других аналитических средств информационного поиска, обеспечения выхода на полный текст релевантного запросу документа. Меняется сущность работы библиографа, который превращается в навигатора системы знаний в глобальных библиографических ресурсах.

Однако, организация доступа ученых и специалистов к научно-информационным ресурсам попадает во все большую зависимость от информационных технологий и стабильного финансового обеспечения. Монополизация производителей и распространителей периодических изданий, их электронных аналогов или просто электронных журналов, рост цен на информацию на мировом рынке приводит к избирательности и непоследовательности в комплектовании информационных ресурсов, изменения политики подписки зарубежных БД, негативно влияют на качество СБО в академических библиотеках НАН Украины.

Появление новых технологических возможностей и изменение контингента пользователей информации и тематики их запросов вызвало появление новых форм СБД, в том числе дистанционных. Расширяется организация справочно-библиографического обеспечения информационных запросов властных структур, изучения их тематики, отрабатываются особенности и технология выполнения, усложняются формы предоставления информации. Типичность многих запросов со стороны властных, государственных управляющих и предпринимательских

структур, учреждений науки и образования обусловили создание проблемно-ориентированных библиографических БД, в частности, по вопросам экономики, политики, социальной жизни, правового обеспечения, украинской науки, культуры, библиографического репертуара, вызвали необходимость оперативно отражать новые поступления книг, авторефератов диссертаций, раскрывать содержание периодических изданий, сборников на украинском, русском и других языках.

Организация СБД научной библиотеки в новой информационно-коммуникационной ситуации предполагает постоянное изучение информационно-коммуникационной среды, исследования ресурсов глобальных компьютерных сетей, возможностей использования удаленных информационных ресурсов, обеспечения доступа к коммерческим БД. Современными тенденциями СБД являются доминирующее появление новых информационных продуктов преимущественно в электронной форме, развитие интерактивных форм общения, онлайн-справочных услуг, консультативная помощь широкому кругу удаленных пользователей, навигация по ресурсам интернета, широкое распространение мобильных приложений.

Ресурсную базу современного СБО составляют библиотечные порталы, электронные репозитории и библиотеки, сводные электронные каталоги библиотек определенных регионов, стран, ведомственных сетей, отдельных библиотек Украины и зарубежных стран, реферативно-библиографические, проблемно-ориентированные и отраслевые БД собственной генерации, зарубежные электронные базы данных ведущих мировых производителей, коллекции справочно-библиографических электронных ресурсов, отдельные тематические библиографические указатели и списки литературы, доступные пользователям как онлайн-публикации, поисковые средства Интернета и программно-технологические средства интегрированного поиска.

Важной особенностью СБД является ориентация значительным образом на потенциального пользователя и содействие его самообслуживанию при поиске информации. Информационные технологии существенно влияют на видовую структуру как информационной продукции, так и услуг библиотек, обязывают их перейти на более высокий аналитический уровень информационного обслуживания.

Отчетливо проявляется тенденция к комплексности обслуживания, интеграции СБО и библиотечно-информационного обслуживания. Распространенной практикой стало предоставление по запросу не только библиографических или аналитических описаний документов, но и их полных текстов. В библиотеках активно внедряются и развивающихся онлайн-справочно-библиографические услуги, возникают корпо-

ративные региональные и всеукраинские объединения в этой сфере. Более разнообразными становятся виды цифровых справочно-информационных услуг.

Можно обобщить принципы работы современных украинских справочных служб, действующих в электронной среде: общедоступность и бесплатность; оперативность выполнения запросов; обязательность предоставления ответов пользователям; конфиденциальность личной информации, предоставленной пользователями при регистрации, предоставление объективной и достоверной информации со ссылкой на авторитетные источники и соблюдением требований Кодекса этики украинского библиотекаря, соблюдение положений Закона Украины «Об авторском праве и смежных правах». Обязательными требованиями для справочных служб в электронной среде являются: предоставление справок о наличии изданий и уточнения выходных данных документов, хранящихся в фондах библиотеки, консультации по тематическому поиску; навигация по сайту библиотеки, а также в ресурсах интернета, формирование электронных коллекций справочно-библиографических изданий, доступных в онлайн-режиме; рекомендация электронных источников (сайтов библиотек, электронных каталогов, библиографических, реферативных, проблемно-тематических БД, репозитариев открытого доступ, электронных библиотек и подписных электронных коммерческих БД).

Внедряются когнитивные подходы к построению знаниевых систем, создания онлайн-баз знаний справочной информации и обеспечения навигации по справочно-библиографическим ресурсам. Происходит формирование справочно-библиографических БД как многоуровневой информационно-поисковой системы, интегрированной гиперссылками с поисковыми средствами интернета, преобразования онлайн-каталогов отдельных библиотек НАН Украины в комплексный универсальный взаимодействующий информационный ресурс.

Появление новых форм СБО (онлайн-обслуживание, «виртуальные справочные службы», веб-ориентированные базы данных справочной информации; БД частых вопросов), развитие электронных информационных услуг дополняют традиционные услуги, влияют на частичное перераспределение аудитории пользователей, с перспективой доминирования электронных технологий. СБО в электронной среде сохраняет требования проверенного временем традиционного СБО, в частности, соблюдения стандартов качества: доступность, оперативность; квалифицированный поиск информации; ориентирования пользователя в мировых научно-информационных, общественно-значимых ресурсах; релевантность, полнота и достоверность; высокая общечеловеческая и библиографическая

культура обслуживания; взаимное уважение. Для академических библиотек является важным приоритетность выполнения запросов научного, производственного и образовательного характера, которые не могут быть выполнены пользователями на базе доступных ресурсов местных, региональных библиотек и информационных центров.

Специалисты справочных служб расширяют свою роль в области формирования новых библиографических, метабиблиографических, аналитических продуктов, раскрывающих ресурсы локальных и глобальной сетей, предоставляют возможности формирования интегрированного научно-поискового аппарата и взаимоиспользования библиографических, реферативных и полнотекстовых сетевых ресурсов национальной инфраструктуры знаний. Усиливается тенденция трансформации библиографа в информационного специалиста, работающего в широком информационном пространстве не только своей библиотеки или отрасли, но и в национальных и мировых ресурсах. На первый план выходит навигационная функция, что требует от библиографа не только расширения его профессиональных обязанностей, но и развития прогностического и аналитического мышления. Навигационная функция требует анализа информационных ресурсов, совершенствования инструментария обработки информации и развитие средств библиотечно-библиографической коммуникации, а соответственно и новых профессиональных знаний. Специализация библиографа справочной службы функционально трансформируется в информационного менеджера, консультанта, сетевого библиотекаря. Библиографы выступают для пользователей в роли посредников в коммуникационных процессах обработки, организации и передачи знаний, профессиональных навигаторов в информационных ресурсах.

Однако, качественное обеспечение запросов пользователей становится все более зависимым от материального обеспечения, развития технологической базы, умения ориентироваться в информационных ресурсах уже не только конкретных библиотек и их объединений, а от экономического развития государства и осознание обществом роли и значения библиотек в прогрессе нации. СБД, организация доступа ученых к мировым коммерческим информационным ресурсам, бесспорно, являются социально значимыми библиотечными услугами, предоставление которых должно обеспечиваться при условии надлежащей финансовой поддержки государства. Преобладающими видами деятельности в сфере общественного производства становятся продуцирование, сбор, обработка, хранения, передачи и использования информации. Итак, от уровня

развития СБД как информационно-коммуникативной составляющей зависит эффективное использование информационных ресурсов, доступ к знаниям и, соответственно, влияние на культуру, подъем интеллектуального и духовного потенциала украинского общества.

Ускоренное развитие информационных технологий и индустрии телекоммуникаций требует от библиотек постоянного совершенствования технического и технологического обеспечения доступа к информационным ресурсам, коренного изменения технологий СБД и СБО, перехода от пассивных форм предоставления информации к инициативным и диалоговым формам обслуживания, активному включению содержательного компонента анализа ресурсов, перехода к обслуживанию знанием. Поэтому научно-информационная функция библиотек НАН Украины дополняется навигационной функцией в мировой научной электронной среде. Это путь повышения роли академических библиотек в информационном обеспечении научно-исследовательских работ и организации интеллектуального доступа к ресурсной базе научных исследований.

В новой общественной реальности, когда информация становится важнейшим стратегическим фактором развития науки и различных форм общественной деятельности человечества, библиотеки как документально-информационные структуры становятся основными накопителями, хранителями и распространителями знаний, зафиксированных в библиотечных фондах и электронных ресурсах, навигаторами в глобальных электронных сетях, формируются отраслевые системы знания. Именно им принадлежит значительная роль в информационно-коммуникационных процессах общества.

Развитие информационно-коммуникационной функции национальной библиотеки как национального ресурсного центра, одного из основных компонентов национальной инфраструктуры знания предопределяет необходимость обеспечения гармоничного и комплексного хранения и использования традиционных печатных и электронных документов. Функция обслуживания изменяется и пополняется навигационной функцией, которая должна динамично развиваться в соответствии с содержательным наполнением электронных ресурсов отечественных и мировых сетей.

Поскольку СБД является одной из базовых функций библиотеки и средством организации доступа к информации и знаниям, она должна удовлетворять современные информационные запросы пользователей, предполагать информационные потребности общества и потенциальных потребителей, опережать их, совершенствовать индивидуальные формы обслуживания, привлекать методы анализа и синтеза совокупности

источников поиска (традиционных и электронных) для избрания оптимальных путей поиска информации и выдачи результатов релевантных запросу конкретных пользователей. В основе новых реальностей электронной информационной среды XXI в. сохраняются традиционные виды, методы и процессы библиографической работы, подготовки библиографических источников, однако они пополняются новыми методами, формами, видами, связанными с использованием ИКТ, что требует организации деятельности специальных справочно-библиографических служб в библиотеках, призванных инновационно обеспечивать эти процессы в их комплексности.

Особого внимания требует необходимость постоянной адаптации средств интегрированности библиотек в структуру международного информационного взаимодействия. Это вызывает поиск новых форм и развитие онлайн-доступа к информационным ресурсам национальных и государственных специализированных библиотек и ведущих мировых производителей. Обеспечивая навигацию по справочно-библиографическим ресурсам, целесообразным является активизация межведомственного взаимодействия главных академических библиотек и библиотек научных учреждений НАН Украины, координация и кооперация с национальными отраслевыми библиотеками и научно-информационными учреждениями по созданию на корпоративных началах национального интегрированного справочно-библиографического ресурса Украины.

Литература

1. Добко, Т. Довідково-бібліографічна діяльність наукових бібліотек Національної академії наук України: становлення та розвиток (XX ст. – перше десятиліття XXI ст.) /Тетяна Добко; відп. ред. О.С.Онищенко; НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І.Вернадського.– Київ, 2013.– 376 с.
2. Добко, Т. В. Вплив Інтернету на довідково-бібліографічну діяльність: зарубіжний досвід і українська перспектива /Т.В.Добко //Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського.– Київ, 2013.– Вип. 35.– С. 24–38.
3. Добко, Т. Справочно-библиографическая деятельность в библиотеках НАН Украины: тенденции и перспективы развития /Т.Добко //Вестник Библиотечной Ассамблеи Евразии.– Москва, 2014.– №3.– С. 65–71: фот.
4. Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства /авт. кол.: О.С.Онищенко, Л.А.Дубровіна, В.М.Горовий, В.І.Попик, К.В.Лобузін,

Н.Ф.Самохіна, Н.Ю.Каліберда, Т.В.Добко, Г.І.Солоіденко, Т.Л.Кулаковська, Л.А.Чуприна, А.В.Матвійчук, М.О.Кудінов, Л.М.Яременко; НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І.Вернадського.– Київ, 2011.– 332 с.

5. Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек в умовах розвитку суспільства знань /Нац. б-ка України ім. В.І.Вернадського; О.М.Василенко, Т.В.Добко, Н.Я.Зайченко, Н.Ю.Каліберда, О.Г.Кириленко, О.З.Клименко, Т.М.Коваль, Л.А.Литвинова, К.В.Лобузін, Н.Ф.Самохіна. – Київ, 2016.– 458 с.

Tatyana Dobko

*Sosial kommunikasiyalar üzrə elmlər doktoru,
V.I.Vernadski adına Ukrayna Milli Kitabxanasının
Elmi-bibliografik informasiya şöbəsinin müdiri*

V.İ.VERNADSKİ ADINDA UKRAYNA MİLLİ KİTABXANASINDA SORĞU-BİBLİOQRAFİK FƏALİYYƏTİN İNKİŞAF PRİORİTETLİYİ

Xülasə: *İnformasiya kommunikasiyaları sistemində sorğu-bibliografiya xidmətinin forma və istiqamətləri, onun elmi-informasiya fəaliyyətinin tərkib hissəsi kimi inkişafı nəzərdən keçirilir.*

İnformasiya cəmiyyətinin biliklər cəmiyyətinə çevrilməsi zamanı ənənələrin davamlılığı, kitabxanaların fəaliyyətində yeniliklərin tətbiqi işıqlandırılır. Göstərilir ki, cəmiyyətin informasiya sferasının təkamülü təbii olaraq kitabxanalara da təsir edir, müasir elektron kommunikativ mühitdə sorğu-bibliografiya fəaliyyətinin prioritet inkişafını müəyyən edir. Məlumat-bibliografiya xidmətlərinin fəaliyyətində istiqamətverici funksiyanın inkişafı, informasiyanın qlobalaşması dövründə onların perspektivləri əsaslandırılır.

Açar sözlər: *sosial kommunikasiyalar, sorğu-bibliografik fəaliyyət; sorğu-bibliografik xidmət, V.I.Vernadski adına Ukrayna Milli Kitabxanası, sorğu-bibliografik xidmətlər, kitabxanaçı kadrlar, elmi-informasiya fəaliyyəti, kitabxanaşünaslıq, bibliografiyaşünaslıq, Ukrayna.*

Tatiana Dobko
*Doctor of Science in Social Communications,
Head of the Department of Scientific and Bibliographic Information
National Library of Ukraine named after V.I.Vernadsky*

**PRIORITY OF THE DEVELOPMENT OF REFERENCE-
BIBLIOGRAPHIC ACTIVITIES IN THE NATIONAL LIBRARY OF
UKRAINE NAMED AFTER V.I.VERNADSKY**

Abstract: *Variety of forms and directions of information and reference services, development of this kind of library services as constituent part of scientific and information communication system are considered. Continuity of library science traditions and introduction of innovations into libraries activity during a period of transformation of information society into society of knowledge are elucidated. It is indicated that evolution in information sphere of a society is regularly affected upon libraries and determined the priority development of reference and information activities in a modern electronic communicative environment. Development of navigational function in activities of reference and information services, perspectives and their new tasks in a period of informational globalization are grounded.*

Key words: *social communication, information and reference work, information and reference services, V.I.Vernadsky National Library of Ukraine, information and reference service departments, library personnel, research and information work, library and information science, Ukraine.*

Əliyusif Məmmədov
BDU Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin
Bibliografiyaşünaslıq kafedrasının baş müəllimi
yusif5@hotmail.com

UOT: 016:502+021.2(479.24)

KBT: Я19:Б1я1+Ч735.27(2А)

AZƏRBAYCAN MİLLİ KİTABXANASININ ELEKTRON BİBLİOQRAFİK RESURLARINDA TƏBİƏT ELMLƏRİ

***Xülasə:** Məqalədə Azərbaycan Milli Kitabxanası ilə bağlı qəbul edilən qərarlar, həmçinin Milli Kitabxanada tətbiq olunan yeni informasiya texnologiyaları haqqında məlumat verilir. Müəllif, bundan əlavə, Avtomatlaşdırılmış İnformasiya Sistemi olan VİRTUA sisteminin kitaxanada tətbiqi və elektron kataloq haqqında, elektron kataloqda yaradılan axtarış imkanları, kitabxana proseslərinin informasiyalaşdırılmasına yönələn kitabxananın struktur vahidləri, elektron sənədlərin yaradılması istiqamətləri, kitabxananın fondunda mövcud olan təbiət elmlərinə dair sənədləri təhlil edir.*

***Açar sözlər:** Milli Kitabxana, elektron kataloq, elektron sənəd, təbiət elmləri, sənəd resursları.*

M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası Azərbaycanda kitabxana işi sahəsində dövlət siyasətini həyata keçirən, milli nəşrləri, xarici ölkələrdə Azərbaycan dilində nəşr olunmuş çap məhsullarını və Azərbaycan müəlliflərinin əsərlərini, eləcə də ölkəmizin oxucuları üçün əhəmiyyət kəsb edən xarici nəşrləri toplayan və bu sərvətin mütəxəssislər, kütləvi oxucular tərəfindən istifadəsini təmin edən, ölkəmizin intellektual sərvətini qoruyub mühafizə edən, bu sərvətin istifadəsini təşkil edən informasiya və mədəniyyət müəssisəsidir.

Növbəti ildə 100 illiyini qeyd edəcəyimiz ölkənin başlıca kitabxanası olan bu Milli Kitabxana respublikamızda həmişə kitabxana nəzəriyyə və praktikasının ön cəbhəsində olmuş, ən yeni metod və texnologiyaları uğurla tətbiq etmiş, bu sahədə nəinki kütləvi kitabxanalara, eləcə də inzibati aidiyyatından asılı olmayaraq bütün digər kitabxanalara nüsxə olmuşdur. Bu fikri mütəxəssislərin informasiya texnologiyaları erası adlandırdıqları yeni dövrə keçid məsələsinə də aid etmək olar.

Məlumdur ki, müstəqillik qazandıqdan sonra Azərbaycan Respublikasının sosial-iqtisadi inkişaf istiqamətdə həyata keçirdiyi dövlət strategiyasının əsas prioritetlərindən biri ictimai fəaliyyətin bütün sahələrinin informasiya-

laşdırılması, burada yeni texnologiyaların tətbiqi olmuşdu. Bu prioritet işlərin həyata keçirilməsi məqsədi ilə ölkədə bir sıra vacib direktiv sənədlər - qanunlar, Prezidentin sərəncamları və fərmanları, dövlət proqramları, strategiyalar və digər rəhbər sənədlər qəbul edilmişdir. Onlara misal olaraq “İnformasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi haqqında”, “İnformasiya azadlığı haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunlarını, “Azərbaycan Respublikasının inkişafı naminə informasiya-kommunikasiya texnologiyaları üzrə Milli Strategiya (2003-2012-ci illər)”-ni, “Azərbaycan Respublikasında rabitə və informasiya texnologiyalarının müasir tələblərə uyğun inkişafı haqqında Dövlət Proqramını (2004–2012-ci illər)”-ni, “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”-ni və digər sənədləri qeyd etmək olar. Bu rəhbər sənədlər içərisində xüsusilə də sonuncunu - “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı” müstəsna əhəmiyyətə malikdir, ki, orada xüsusi bölmə Milli Kitabxana qarşısında duran vəzifələrini əhatə edirdi. Bütün bu direktiv sənədlər Milli Kitabxanada yeni informasiya texnologiyalarının, yeni metodların tətbiqinin hüquqi bazasını təşkil etmişdir.

Milli Kitabxanada yeni informasiya texnologiyalarının tətbiqinin xeyli tarixi vardır. Bu işin ilkin mərhələsi keçən əsrin 90-cı illərinin sonundan başlamışdır. Belə ki, 1998-ci ildə Soros və Avrasiya fondlarının qrantları əsasında respublikada ilk kitabxana İnternet zalı məhz Milli Kitabxanada açılmışdır. 2000-ci ildə isə yenə də həmin ictimai təşkilatların qrant vəsaiti hesabına Milli Kitabxanada ilk Tədris Mərkəzi təşkil olunmuşdur. Bu mərkəzdə Milli Kitabxananın və respublikamızın kitabxanalarının işçiləri üçün ilk dəfə olaraq kompüter təlimi və İnternetdə axtarış aparmaq vərdislərinin aşılması üzrə təlimlər təşkil olunmuşdur. Yenə 2000-ci ildə ABŞ Səfirliyinin, Soros və Avrasiya fondlarının maliyyə dəstəyi ilə avtomatlaşdırılmış sistemlər üçün proqram təminatı yaradılması üzrə tanınmış şirkət olan VTLS korporasiyası tərəfindən kitabxana-biblioqrafik proseslərinin avtomatlaşdırılması üçün yaradılmış VIRTUA sisteminin tətbiqinə başlanılmışdır. Üç illik hazırlıq işləri aparıldıqdan sonra, 2003-cü ildə kitabxanada sistemin əsas modulu olan elektron kataloqun tətbiqinə başlanılmışdır. 2004-cü ilin martından Milli Kitabxanada digər kitabxana-biblioqrafiya proseslərinin avtomatlaşdırılması işlərinə start verilmişdir. Daha sonra müəyyən təşkilati-maliyyə məsələlərinə görə bu işlərə fasilə verilsə də, sonradan həmin işlər yenidən bərpa edildi və bununla yanaşı, 2006-cı ilin mayında Milli Kitabxananın veb-saytı və elektron kataloqu ictimaiyyətə təqdim edildi. Bu dövrdə informasiyalaşdırma prosesinin tələblərinə uyğun olaraq Milli Kitabxananın strukturunun təkmilləşdirilməsi də həyata keçirilirdi. Bu zaman kitabxanada Elektron resursların yaradılması, Kitabxana-biblioqrafiya proseslərinin avtomatlaşdırılması şöbələri yaradılmış,

burada informasiyalaşdırmaya yönələn təşkilati islahatlar, texnoloji-metodiki təkmilləşdirmə ardıcıl olaraq davam etdirilmişdi. Bütün bu tədbirlərin nəticəsində kitabxanada elektron informasiya resursları sürətlə zənginləşirdi.

Qeyd edək ki, Milli Kitabxanada yaradılan elektron informasiya resursları iki istiqamətdə inkişaf etdirilir. Bunlardan birincisi elektron biblioqrafik resurslardır ki, onun da əsas növü elektron kataloqdur. Hal-hazırda Milli Kitabxananın elektron kataloqu respublikada ən zəngin elektron biblioqrafik resursdur və burada ümumilikdə 691.158 biblioqrafik təsvir toplanmışdır (Milli Kitabxananın elektron kataloquna əsasən, 28.09.2019-cu il tarixinə olan məlumat). Bu zəngin resursda tətbiq edilmiş axtarış imkanları kataloqda sənədlərin ən müxtəlif aspektlərinə, parametrlərə görə axtarış aparmağa imkan verir. Burada yaradılmış axtarış imkanları elektron kataloqda əks edilən sənəd kütləsini həm də təhlil etməyə imkan verir. Məsələn, biblioqrafik təsvirlərin növ əlamətini nəzərə alsaq, elektron kataloqun tərkibi aşağıdakı kimidir:

***Cədvəl 1.** Milli Kitabxananın elektron kataloqunun biblioqrafik resurslarında təsvirlərin növ əlamətinə görə bölgüsü*

	Biblioqrafik yazıları tərtib edilmiş sənədlərin növü	Miqdar (ad hesabı ilə)
1.	Məqalələr	395 693
2.	Monoqrafiya	252 351
3.	Dövri mətbuat	2 194
4.	Kitab məqaləsi	919
5.	Kolleksiya	1
	Cəmi	691 158 adda

Milli Kitabxananın elektron kataloqu onun tərkibində əks edilmiş sənədləri həm də kitabxana “format” kimi təqdim olunan əlamətinə görə (məqalə, kitab, not, elektron resurs, dövri mətbuat, kitab məqaləsi, əlyazma not, səs yazısı, CD, kartoqrafik material, albom, audio kitab, film, albom və audio kaset), məzmun, dil, topoqrafik (nəşr yeri, sənədin kitabxananın hansı fondunda saxlanması) predmet əlaməti kimi xüsusiyyətlərinə görə də həm axtarmağa, həm də təhlil etməyə imkan verir.

Burada belə bir vacib məsələni nəzərə almaq lazımdır: istifadəçilərin fondnda olan sənədləri axtarmaları üçün istənilən biblioqrafik vasitənin (axtarış sisteminin), o cümlədən müasir elektron kataloqun yaratdığı ən müxtəlif aspektlərdə axtarış imkanları içərisində sistemli, elmlər təsnifatı üzrə axtarışın böyük əhəmiyyəti vardır. Çünki elmi kitabxanaların istifadəçilərinin əksər hissəsi kataloqda konkret mövzuya, elm və fəaliyyət sahəsinə dair sənədlər

axtarır. Bunu isə kitabxananın bibliografik axtarış vasitələri içərisində ilk növbədə sistemli təsnifatın və ya predmet təsnifatının müvafiq indekslərindən və ya predmet rubrikatorunun rubrikalarından istifadə etməklə həyata keçirmək mümkündür. Bu məsələ ilə əlaqədar araşdırma apararkən məlum oldu ki, Milli Kitabxanada fonda daxil olan ədəbiyyatın kataloqlaşdırılması ilə məşğul olan mütəxəssislər həmişə olduğu kimi, sənədləri həm də yüksək keyfiyyətdə sistemləşdirərək onlara təsnifat indeksi verirlər. Bu indekslər üzrə bibliografik axtarış kitabxananın avtomatlaşdırma sisteminin xidməti hissəsində (yəni, kitabxanaçılar üçün nəzərdə tutulmuş avtomatlaşdırılmış iş yerinin menyusunda) asanlıqla mümkündür. Lakin mütəxəssis olaraq yaxşı bilirik ki, Milli Kitabxananın mütəxəssislər komandası yaradıcı bir kollektiv olaraq qarşıya çıxan vəzifələrin öhdəsindən bacarıqla gəlməyə qabildir. Buna görə də, ümid edirik ki, Milli Kitabxananın avtomatlaşdırma sisteminin üzərində sonrakı təkmilləşdirmə işləri zamanı elektron kataloqun istifadəçilər üçün nəzərdə tutulmuş menyusunda həm lokal, həm də internet üzərindən bibliografik yazıları bu əlamət üzrə axtarmaq mümkün olacaqdır ki, bu da bibliografik axtarışının keyfiyyətini xeyli yüksəltməyə imkan verəcəkdir.

Təhlil nəticəsində aşkara çıxarmaq mümkün olmuşdur ki, elektron kataloqda təbiət elmləri üzrə sənədlər aşağıdakı kimi təmsil olunmuşdur:

Cədvəl 2. Milli Kitabxananın elektron kataloqunun bibliografik resurslarında təbiət elmlərinin təmsil olunması

	Elm sahəsi	Təsvirləri tapılmış sənədlərin miqdarı (ad üzrə)
1.	Astronomiya	106
2.	Fizika	4799
3.	Kimya	6800
4.	Biologiya	3283
5.	Genetika	328
6.	Geologiya	2030
7.	Seysmologiya	140
8.	Coğrafiya	3511
9.	Hidrometeorologiya	42
	Cəmi	21039 adda

Bu rəqəmlərdən görünür ki, kitabxananın elektron kataloqunda əks edilən sənədlərin təqribən 3%-i təbiət elmlərinə aiddir. Nəzərə alsaq ki, tarixən Azərbaycanda mövcud olan elmi-tədqiqat istiqamətləri içərisində təbiət elmlərinin xüsusi çəkisi xeyli yüksəkdir, bu sahədə çox sayda elmi-tədqiqat

institutları mövcuddur, ali məktəblərdəki fakültələrdə bu ixtisaslarda on minlərlə tələbə təhsil alır, onlarla kafedralar fəaliyyət göstərir, bu rəqəmi və faizi o qədər də böyük hesab etmək olmaz.

Kitabxanada yaradılan elektron resursların əhəmiyyətli bir hissəsini isə tammətənli sənəd resursları təşkil edir. Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, kitabxanada həyata keçirilən və kitabxana proseslərinin informasiyalaşdırmasına yönələn struktur islahatlarının aparılmasından sonra bu işlə kitabxananın ayrıca struktur vahidləri məşğul olur. Bu zaman işin ayrı-ayrı istiqamətləri struktur vahidləri tərəfindən aşağıdakı şəkildə həyata keçirilir:

1. Kitabxananın fondunda olan kağızda nəşr edilmiş kitabların tammətənli elektron versiyalarının hazırlanması

Məşğul olan struktur vahidləri

- 1.1.Elektron resursların yaradılması şöbəsi
- 1.2.Mətnlərin rəqəmsallaşdırılması bölməsi
- 1.3.Kitabların və dövri nəşrlərin elektron bazasının yaradılması bölməsi

2. Kitabxananın fondunda olan dövri nəşrlərdə dərc edilmiş məqalələrin tammətənli elektron versiyalarının hazırlanması

Məşğul olan struktur vahidi

- 1.Diyarşünaslıq və analitik bibliografik resursların yaradılması şöbəsi
- 2.Tammətənli analitik resursların web portalda yerləşdirilməsi bölməsi

3. Kitabxananın fondunda olan dövri nəşrlərin nömrə və komplektlərinin tammətənli elektron versiyalarının hazırlanması

Məşğul olan struktur vahidi

- 3.1.Elektron Resursların yaradılması şöbəsi
- 3.2.Mətnlərin rəqəmsallaşdırılması bölməsi
- 3.3.Kitabların və dövri nəşrlərin elektron bazasının yaradılması bölməsi.

4. Kitabxananın fondunda olan dissertasiyaların və dissertasiyaların avtoreferatlarının tammətənli elektron versiyalarının hazırlanması

Məşğul olan struktur vahidi

Elektron dissertasiya fondunun təşkili və ondan istifadə şöbəsi

5.Kitabxananın fondunda olan qrammofon vallarının elektron versiyalarının hazırlanması

Məşğul olan struktur vahidi

- 5.1Not nəşrləri və səs yazmaları şöbəsi
- 5.2.Fonoteka bölməsi

6. Kitabxananın fondunda olan qeyri-kağız formasında (mikrofilm, adi kadrli film, audio və video kaset) sənədlərin elektron versiyalarının hazırlanması

Məşğul olan struktur vahidi

- 6.1.Elektron resursların yaradılması şöbəsi
- 6.2.Mətnlərin rəqəmsallaşdırılması bölməsi

6.3..Kitabların və dövri nəşrlərin elektron bazasının yaradılması bölməsi.

7. Müəlliflərin, nəşr edən qurumların təqdim etdiyi elektron sənədlərin qəbul edilərək, lazım gəldikdə formatının dəyişdirilərək istifadəsinin təşkili

Məşğul olan struktur vahidi

7.1.Elektron Resursların yaradılması şöbəsi

7.2.Mətnlərin rəqəmsallaşdırılması bölməsi

7.3.Kitabların və dövri nəşrlərin elektron bazasının yaradılması bölməsi

8. Tematik elektron topluların (ayrı-ayrı hadisə və mövzulara dair, görkəmli şəxslərin əsərlərinin, onların həyat və yaradıcılığını əks etdirən nəşrlərin, audio və vizual materialların elektron versiyalarının hazırlanması və toplanması, tərtibi, axtarış sistemi qurulması yolu ilə hasil edilən tematik elektron resursların) və sayt informasiya resurslarının yaradılması

Məşğul olan struktur vahidi

8.1.Elektron resursların yaradılması şöbəsi

8.2 Mətnlərin rəqəmsallaşdırılması bölməsi

8.3.Kitabların və dövri nəşrlərin elektron bazasının yaradılması bölməsi

Sənədin elektron versiyasının yaradılması zamanı oxucu marağı, nəşrin aktuallığı əsas götürülür. Material əsasən web sənəd formasında hazırlanaraq kitabxananın saytındakı “Elektron kitabxana” bölməsində yerləşdirilir. Bu zaman müəlliflik hüququnun şərtləri nəzərə alınır ki, sənəd sanksiyasız nüsxələnməsin. İndiyə kimi kitabxananın fondunda olan, əsasən kitablardan ibarət olmaqla, 50 min nüsxədən çox kitabın elektron versiyası hazırlanaraq verilənlər bazasına daxil edilmişdir. Onların əksəriyyəti Azərbaycan dilində, qalanları isə rus, ingilis, alman, fransız və Şərq dillərindədir.

Təmmətnli elektron sənədlərin yaradılmasının ikinci istiqaməti dövri nəşrlərin səhifələrində dərc edilmiş ayrı-ayrı materialların elektron versiyalarının hazırlanaraq istifadəyə təqdim edilməsidir. Kitabxanada bu istiqamətdə də çox böyük həcmdə iş aparılmışdır. 2006-cı ildən indiyədək 300 mindən çox məqalənin tam mətni hazırlanaraq istifadəyə təqdim edilmişdir. Dövri nəşrlərin bütöv nömrələrinin elektron versiyalarının hazırlanaraq istifadəyə təqdim edilməsinə gəldikdə isə, indiyədək 500 addan çox dövri nəşrin 40 minə yaxın nömrəsi elektronlaşdırılaraq istifadəyə verilmişdir.

Kitabxananın təmmətnli resurslarda təbiət elmlərinə dair sənədlər də kifayət qədər təmsil edilmişdir. Kitabxananın saytında təmmətnli nəşrlər sistemli olaraq bilik, elm sahələrinə görə qruplaşdırılmışdır. Burada ayrıca olaraq “Təbiət elmləri bütövlükdə” üzrə 85 adda, Fizika, riyaziyyat elmləri üzrə 557 adda, Kimya elmləri üzrə 193 adda, Yer haqqında elmlər üzrə 317 adda, Biologiya elmləri üzrə 340 adda kitabın tam mətni toplanmışdır.

Təqdim olunan faktlar göstərir ki, Azərbaycan Milli Kitabxanasının elektron biblioqrafik resurslarında təbiət elmləri kifayət qədər geniş əks

olunmuşdur və burada təbiət elmlərinin demək olar ki, bütün sahələrinə dair bibliografik informasiya əks olunur. Fikrimizcə, belə tamlığın əsas səbəbi ilk növbədə kitabxananın tipoloji baxımdan universal elmi kitabxana olmasıdır ki, bunun nəticəsində onun fonduna eyni zamanda təbiət elmlərinə dair sənədlər də daxil olur. Bu sənədlərin içərisində kitablar əsas yer tutur. Bunların içərisində vətən kitablarının xüsusi mövqeyi vardır ki, bu da həm sovet dövründə qüvvədə olan məcburi nüsxə təqdim edilməsi tələbi, həm də müstəqillik dövründə Azərbaycan Respublikasının “Kitabxana işi haqqında Qanun”a müvafiq olaraq Kitabxananın ölkədə nəşr olunan bütün nəşriyyat məhsulunun məcburi nüsxələrinin Kitabxana tərəfindən alınması ilə bağlıdır. Kitabxana həm də ölkəmizdə nəşr edilən dövrü mətbuatın, eləcə də təbiət elmlərinə dair dövrü və ardı davam edən nəşrlərin məcburi nüsxələrini alır ki, onlarda dərc edilən materialların müəyyən bir qismi Kitabxananın kartoteka sisteminə, həm də bibliografik verilənlər baxasına (elektron kartotekaya) daxil edilir.

Azərbaycan Milli Kitabxanasının elektron bibliografik resurslarında təbiət elmləri üzrə xarici ədəbiyyata dair bibliografik informasiyanın mövcud olmasına gəldikdə isə, bu ona görə mümkün olmuşdur ki, Sovet dövründə uzun zaman ərzində fonda ittifaqın müxtəlif respublikalarında nəşr edilmiş böyük miqdarda kitab və dövrü nəşrlər daxil olurdu. Müstəqillik dövründə bu sənəd axını zəifləsə də, Kitabxana komplektləşdirmə üçün ayrılan vəsait hesabına əsasən MDB məkanında nəşr edilən ədəbiyyatı alır. Bundan əlavə, kitabxana mübadilələr də həyata keçirir ki, bunun sayəsində fonda bir çox xarici ölkələrdə nəşr edilən ədəbiyyat, o cümlədən, təbiət elmlərinə dair ədəbiyyat da daxil olur ki, bütün bu nəşrlər kitabxananın bibliografik informasiya resurslarını zənginləşdirir.

Yekun olaraq söyləmək mümkünüdür ki, Azərbaycan Milli Kitabxanasının elektron bibliografik resurslarında təbiət elmləri kifayət qədər dolğun təmsil edilmişdir və ümid etmək olar ki, gələcəkdə də həmin resursların davamlı olaraq zənginləşdirilməsi kitabxananın fəaliyyətinin prioritet istiqamətlərindən biri olacaqdır.

Qeyd: Əsas mənbə kimi Azərbaycan Milli Kitabxanasının onlayn bibliografik resurslarından istifadə edilmişdir.

Aliyusif Memmedov
Head teacher of the Department of Bibliography
of BSU Library and Information Faculty

NATURAL SCIENCES IN THE ELECTRONIC BIBLIOGRAPHIC RESOURCES OF THE NATIONAL LIBRARY OF AZERBAIJAN

Summary: *The article provides information about the decisions made regarding the National Library of Azerbaijan, as well as new information technologies applied in the National Library. In addition, the author analyzes the application of the Automated Information System VIRTUA system in the library and the electronic catalog, the search capabilities created in the electronic catalog, the structural units of the library aimed at the informationization of library processes, the directions for creating electronic documents, and the natural sciences documents available in the library fund.*

Key words: *National Library, electronic catalog, electronic document, natural sciences, document resources.*

Алиюсиф Мамедов
Старший преподаватель кафедры библиографоведения
библиотечно-информационного факультета БГУ

ЕСТЕСТВЕННЫЕ НАУКИ В БИБЛИОГРАФИЧЕСКИХ ЭЛЕКТРОННЫХ РЕСУРСАХ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ БИБЛИОТЕКИ

Резюме: *В статье рассказывается о новых информационных технологиях, внедряемых в Национальной Библиотеке, а также о решениях, принятых в связи с деятельностью Азербайджанской Национальной Библиотеки. Помимо этого, в статье представлена подробная аналитическая информация о применяемой в библиотеке автоматизированной информационной системе VIRTUA и электронном каталоге, о поисковых возможностях электронного каталога, о структурных единицах, направленных на информатизацию библиотечных процессов, о путях создания электронных документов, о хранящихся в библиотеке материалах по естественным наукам..*

Ключевые слова: *Национальная Библиотека, электронный каталог, электронный документ, естественные науки, документальные ресурсы.*

Виктория Бондаренко

Кандидат наук по социальным коммуникациям,
старший научный сотрудник Национальной
библиотеки Украины имени В.И.Вернадского
vikanbuv@ukr.net

УДК 06:025.52(1-87)

ББК Ч738.3(0)я4

МОБИЛЬНЫЕ ПРИЛОЖЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ БИБЛИОТЕК: ВИДЫ И ПРЕИМУЩЕСТВА

Резюме: Рассматриваются библиотечные мобильные приложения как инструмент удовлетворения информационных потребностей пользователей, анализируются виды мобильных приложений библиотек, а также их специфика. Обосновывается перспективность развития библиотечного мобильного сервиса, ряд преимуществ, как для библиотек, так и для пользователей, основанных на применении мобильных технологий библиотечных продуктов и услуг.

Анализируются подходы зарубежных библиотек к созданию и организации функционирования мобильных приложений. Обосновано значение мобильных приложений как новой формы предоставления библиотеками доступа к собственным электронным ресурсам и коллекциям, популяризации таким образом ценных национальных информационных ресурсов, культурного наследия, привлечения пользователей к активному включению в национальный культурный дискурс.

Ключевые слова: библиотека, мобильные приложения, инновационные мобильные технологии, Интернет, мобильный библиотечный сервис.

По данным Международной аналитической компании IDC за первый квартал 2019 года в мире было продано 310 800 000 смартфонов [1]. Такая тенденция к увеличению количества пользователей смартфонами, планшетами и мобильными телефонами существенно расширяет возможности работы с информацией и, в свою очередь, ставит перед библиотеками задачу активного освоения инновационных мобильных технологий с целью привлечения новых пользователей и расширения спектра библиотечных услуг, повышения эффективности реализации библиотекой как многофункциональным информационным и культурным центром своего социального предназначения.

Специалисты библиотечного дела, со своей стороны, акцентируют внимание на актуальности доступа к библиотечным ресурсам с помощью

мобильных приложений. В библиотечной профессиональной среде исследуются перспективы развития мобильных приложений, адаптация к ним библиотечных каталогов, активно обсуждается расширение номенклатуры библиотечно-информационных услуг, которые могут предоставляться с помощью мобильных технологий.

Вопросы, связанные с предоставлением библиотечных услуг с помощью мобильных технологий, комплексно представлены в сборнике «Мобильные библиотеки. Мобильные библиотечные онлайн-услуги» (2012) [2], содержащем тщательно подобранные статьи по проблемам использования возможностей мобильных библиотек в обслуживании пользователей. Авторы подробно и всесторонне рассматривают изменения, произошедшие в библиотеках с распространением мобильных технологий, исследуют использование мобильных коммуникаций для развития библиотечных услуг, изучают технические возможности и результаты, рассматривают зарубежный опыт интеграции мобильных сервисов в библиотечную систему обслуживания.

Вопрос использования мобильных технологий в библиотечной деятельности исследуют также А.Волохин [3], И.Терещенко [4], Д.Самуйлик [5], В.Тлюстен, Ф.Тлюстен [6], Н.Редькина [7], В.Бондаренко [8] и др.

Изучение мирового опыта показало, что сегодня зарубежные библиотеки создают приложения двух видов:

- общебиблиотечные приложения, которые позволяют получить общую информацию о библиотеке, а также воспользоваться поиском в электронном каталоге и услугами личного кабинета;
- тематические (коллекционные) приложения, которые посвящаются важным памятным датам, историческим событиям, выдающимся личностям, ценным национальным ресурсам и создаются с целью популяризации национального культурного достояния, они являются составной системы реализации политики памяти, тем самым формируя маркеры национальной идентичности.

Национальные и государственные библиотеки создают как общебиблиотечные, так и тематические (коллекционные) приложения.

Собственные мобильные приложения имеют национальные библиотеки США, Германии, Франции, Испании, Австралии, Швейцарии, Южной Кореи, Сингапура, Колумбии и др.

Так, приложение онлайн-библиотеки «Gallica» предоставляет доступ к цифровым коллекциям Национальной библиотеки Франции. Бесплатно доступны несколько миллионов документов: книги, буклеты, журналы, рукописи, фотографии, гравюры, плакаты, карты, ноты. Приложение позволяет производить поиск во всех оцифрованных коллекциях. Каждый документ можно рассматривать во всей его полноте, добавлять в список

избранных, скачивать, передавать по электронной почте или распространять через Facebook и Twitter.

Национальная библиотека Австралии создала мобильное приложение для своего электронного каталога, обеспечив таким образом своих пользователей быстрым и простым доступом к коллекциям и ресурсам в любое удобное для них время. Мобильный каталог позволяет произвести быстрый поиск по коллекциям, ознакомиться с деталями, заметками, описанием и т.п. Зарегистрированные пользователи имеют доступ к дополнительным функциям в приложении, среди которых: запрос информации о наличии интересующих ресурсов в библиотеке, отслеживание состояния запросов и т.п.

Национальная библиотека Швейцарии создала мобильное приложение «Schweiz. National bibliothek», которое предоставляет доступ к цифровым коллекциям книг, газет, журналов, сайтов, плакатов и открыток, а также рукописей, писем и фотографий швейцарских авторов. Также приложение информирует пользователей о новых библиотечных событиях и выставках.

Библиотекой Конгресса (США) создано пять мобильных приложений, среди которых одно общебиблиотечного вида – для категории пользователей с ограниченными возможностями, и четыре – тематического. Так, мобильное приложение «BARDMobile» общебиблиотечного вида, разработанное Библиотекой Конгресса совместно со Службой национального библиотечного обслуживания слепых и инвалидов (NLS), обеспечивает доступ к более 65 тыс. аудиокниг, журналов и нот.

Среди тематических приложений, созданных Библиотекой Конгресса:

- «National Book Festival», предоставляющее возможность ознакомиться с полным списком всех событий в рамках фестиваля и местами их проведения, расписанием, картами, рейтингами и презентациями, с впечатлениями и фото посетителей фестиваля;

- «U. S. Constitution: Analysis and Interpretation», представляющее собой мобильную версию комплексного аналитического юридического трактата «Конституция Соединенных Штатов Америки: анализ и интерпретация», подготовленного специалистами Исследовательской службы Конгресса США по поручению Сената Соединенных Штатов;

- «Congressional Record» (ежедневное издание отчетов Конгресса Congressional Record, доступное на IPAD, iPhone или iPodTouch);

- «Aesop for Children» – мобильное приложение интерактивной книги для детей, содержащее более 140 иллюстрированных классических басен, которые сопровождаются интерактивной анимацией.

Национальная библиотека Испании создала два тематических

приложения: «BNE 300 Acos» (Национальной библиотеке Испании 300 лет) и «Quijote interactivo» (Интерактивный Кихот).

Приложение «BNE 300 Acos» предоставляет пользователям возможность ознакомиться с информацией о событиях, которые происходили в библиотеке: конференции, презентации публикаций, концерты, театральные представления, встречи с испанскими учеными и писателями, историческим данным о библиотеке и т.д.

Приложение «Quijote interactivo» дает пользователям возможность ознакомиться с первым изданием «Дон Кихота», которое хранится в Национальной библиотеке Испании, в сопровождении соответствующего контента (карты, галерея с изображениями и различными образами Дон Кихота и другой сопроводительной информацией) в виде интерактивных журналов.

Приложение общепубличного вида Национальной библиотеки Колумбии «Ediciones Biblioteca Nacional» содержит интерактивные книги колумбийской литературы. Приложение создано с целью изучения новых форматов публикации, поощрения чтения, интеграции библиотечных коллекций, а также распространения и популяризации колумбийской культуры во всем мире.

Тематическое приложение «Eduardo Carranza» Национальной библиотеки Колумбии, разработанное при содействии Министерства культуры Колумбии, было создано по случаю проведения в стране года Эдуардо Каррансы и 100-летия со дня рождения колумбийского поэта.

Приложение, которое состоит из шести рубрик (антология поэзии, библиотека Каррансы, его жизнь, его работа, «Камень и небо», временная шкала), дает возможность ознакомиться с фотографиями, письмами, газетными вырезками и рукописями автора (представлены в хронологии профессора Оскара Торреса), а также с подборкой его стихов.

Среди государственных библиотек стоит отметить приложение Баварской государственной библиотеки (Германия) «Schätze der Bayerischen Staatsbibliothek» (Знаменитые книги – Сокровища Баварской государственной библиотеки), в котором представлена коллекция известных книг, включая 52 рукописи, уникальные инкунабулы, полные цифровые копии которых оптимизированы для просмотра на iPad, iPhone и iPod.

Стоит отметить, что приложение «Знаменитые книги» в 2010 году вошло в лидеры рейтинга самых успешных бесплатных приложений в Apple iPad App Store и теперь рассматривается как одно из самых парадигматических мобильных культурных приложений [9].

Другое приложение Баварской государственной библиотеки «Oriental Books. Oriental Treasures of the Bavarian State Library»

(Восточные книги. Сокровища Востока Баварской государственной библиотеки), в котором собраны ценные и очень редкие рукописи Корана, «Чудеса творения», знаменитая «Книга королей», написанная в Ширазе между 1550 и 1600 гг., арабская иллюстрированная рукопись, датирована 1280 годом, турецкая и арабская рукописи 1845 года, а также еще 20 книг, можно бесплатно загрузить в магазине Apple App Store и просматривать с первой до последней страницы [10].

Итак, сегодня можно констатировать, что мобильные приложения стали новой формой предоставления библиотеками доступа к собственным электронным ресурсам и коллекциям, популяризации таким образом ценных национальных информационных ресурсов, культурного наследия, привлекая пользователей к активному включению в национальный культурный дискурс.

В рамках реализации проекта Европейской цифровой библиотеки Europeana, в контексте выполнения ею миссии по обеспечению доступа к оцифрованным книгам, отражающим различные аспекты европейской культуры, доступны несколько мобильных приложений, в том числе «Europeana», «Europeana Open Culture», «Eagle Flagship Mobile App».

Приложение «Europeana» построено по принципу общебиблиотечного приложения и предлагает пользователям исследовать 52,978,133 произведений искусства, предметов материальной культуры, книг, видео- и звукозаписей со всей Европы. Приложение предоставляет пользователям доступ к тематическим коллекциям, выставкам, новостям и блогам, настройки приложения доступны на 20 языках.

Приложение «Europeana Open Culture» предоставляет пользователям возможность исследовать коллекции изображений из лучших учреждений культуры в Европе. Пользователь может просматривать, обмениваться и загружать бесплатно более 350 тыс. изображений с высокой разрешающей способностью по четырем темам: карты и планы, образы прошлого, сокровища искусства и сокровища природы.

Приложение также позволяет комментировать изображения и ознакомиться с впечатлениями других пользователей; добавить изображение в избранное, поделиться им на Facebook, Twitter и Pinterest или создать свой собственный виртуальный музей на темы, представляющие интерес.

Мобильное приложение «Eagle Flagship Mobile App» создано под сетевой проект EAGLE (The Europeana network of Ancient Greek and Latin Epigraphy), финансирование которого осуществляется при участии Европейской комиссии в рамках реализации Программы поддержки политики в сфере информационно-коммуникационных технологий (Communication Technologies Policy Support Programme). EAGLE

поддерживает функционирование единого удобного портала, посвященного древним надписям, который представляет собой мощный ресурс, полезный как для ученых, так и для тех, кто просто интересуется этой тематикой.

Таким образом, проведенное исследование мобильных библиотечных приложений дает основания говорить о ряде преимуществ в предоставлении такого вида услуг, как для библиотеки, так и для пользователя.

Так, в отличие от мобильных сайтов приложения быстро загружаются на мобильное устройство, поскольку они не «выкачивают» из сети картинки и другие «тяжелые» элементы. Также к преимуществам мобильных приложений можно отнести возможность работать с ними в режиме оффлайн. Это огромное преимущество, поскольку оно позволяет библиотеке оставаться «на связи» со своими пользователями, даже когда те не имеют доступа к Интернету. Все обновления будут автоматически загружены в приложение, как только пользователь подключится к сети. Приложения могут интегрироваться с навигаторами, которые чаще всего встроены в смартфоны, что позволяет в любое время на странице контактов показывать путь в библиотеку от конкретного местонахождения пользователя.

Мобильные приложения интегрируются с сайтом, что позволяет загружать все обновления, информацию актуальных библиотечных новостей и событий. Мобильное приложение направлено на широкую, активную аудиторию, которая в последнее время достаточно динамично растет.

Таким образом, изучение зарубежного опыта подтверждает актуальность и востребованность такого вида библиотечного сервиса, как мобильные библиотечные приложения, а скорость распространения новых мобильных устройств с легким доступом к Интернету дает возможность с уверенностью говорить о перспективности этого вида библиотечных услуг.

Литература

1. Подволоцкий В. Apple в минусе, Huawei в плюсе: мировая статистика по продажам смартфонов //Лайфхакер: веб-сайт.– Электрон. данные и программы.– 2019.– 2.05. URL: <https://lifehacker.ru/idc-q1-2019/>. – Загл. с экрана.
2. Мобильные библиотеки. Мобильные библиотечные онлайн-услуги : сб. публ. /под ред. Дж.Нидхем, М.Элли; науч. ред. д-р техн. наук, проф. Я.Л.Шрайберг; пер. Е.В.Малаявская, В.В.Зверевич, Т.О.Зверевич.– Санкт-Петербург: Профессия, 2012.– 368 с.– С. 43-45.

3. Волохин О. М. Мобильные технологии современной библиотеки: новый сервис, практический опыт, перспективы /О.М.Волохин //Научн. и техн. б-ки.– 2006.– № 1.– С. 79-87
4. Терещенко, І.Ю. Використання мобільних технологій в інформаційно-аналітичній діяльності бібліотек /І.Ю.Терещенко //Бібліотека. Наука. Комунікація: матеріали міжнародної наукової конференції (Київ, 6-8 жовтня 2015 р.): в 2-х частинах. Ч. 1 /Національна Академія Наук України, Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського, Асоціація бібліотек України, Рада директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академій наук - членів МААН; ред. В.І.Попик [и др.].– Київ: [б. и.], 2015.– 356 с.– С.317-320.
5. Самуйлик, Д.А. Мобильные технологии в библиотеке: бренд или реальность? /Д.А.Самуйлик //Библиотека как феномен культуры: материалы Междунар. конгресса, Минск, 23–24 окт. 2013 г.– Минск, 2013.– С. 284–289.
6. Тлюстен В.Ш. Применение мобильных сервисов в системе библиотечно-библиографического обслуживания пользователей вузовских библиотек /В.Ш.Тлюстен, Ф.К.Тлюстен //Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 4: Естественно-математические и технические науки.– 2010.– №2.– С. 294-301.
7. Редькина Н. С. «Библиотека в облаках», или возможности использования перспективных информационных технологий //Науч. и техн. б-ки.– 2011.– № 8.– С. 44–54.
8. Бондаренко В. Мобільні застосунки як інструмент у соціокультурних комунікаціях: можливості адаптації в діяльності наукових бібліотек /В.Бондаренко //Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського.– 2017.– Вип. 46.– С. 426-444. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2017_46_28.
9. Klaus Ceynowa, Mobile Applications, Augmented Reality, Gesture-Based Computing and more – Innovative Information Services for the Internet of the Future: the Case of the Bavarian State Library //World Library and Information Congress: 77th IFLA General Conference and Assembly (13-18 August 2011, San Juan, Puerto Rico). URL: <https://www.ifla.org/past-wlic/2011/122-ceynowa-en.pdf>
10. Anaïs Salamon, The App “Oriental Books. Oriental treasures of the Bavarian State Library” //McGill Library Blogs 2011 May 17. URL: <https://blogs.library.mcgill.ca/islamicstudieslibrary/the-app-oriental-books-oriental-treasures-of-the-bavarian-state-library/>

Viktoriya Bondarenko

*Sosial kommunikasiyalar üzrə elmlər namizədi,
V.İ.Vernadski adına Ukrayna Milli Kitabxanasının böyük elmi işçisi*

MİLLİ KİTABXANALARIN MOBİL TƏTBİQLƏRİ: NÖVLƏRİ VƏ FAYDALARI

Xülasə: *Kitabxananın mobil tətbiqləri istifadəçilərin informasiya tələbatının ödənilməsi vasitəsi kimi nəzərdən keçirilir, kitabxananın mobil tətbiqlərinin növləri, həmçinin onların spesifikliyi təhlil edilir. Kitabxana mobil xidmətinin inkişaf perspektivləri, kitabxana məhsul və xidmətlərinin mobil texnologiyalarından istifadə əsasında həm kitabxanalar, həm də istifadəçilər üçün bir sıra üstünlükləri əsaslandırılır.*

Xarici kitabxanaların mobil proqramların yaradılması və fəaliyyətinin təşkilinə yanaşmaları təhlil edilir. Mobil proqramların kitabxanalar tərəfindən öz elektron resurslarına və kolleksiyalarına çıxışının təmin edilməsinin, beləliklə, dəyərli milli informasiya ehtiyatlarının, mədəni irsin təbliğinin, istifadəçilərin milli mədəni diskursda fəal iştirakına cəlb edilməsinin yeni forması kimi əhəmiyyəti əsaslandırılır.

Açar sözlər: *kitabxana, mobil tətbiqlər, innovativ mobil texnologiyalar, Internet, mobil kitabxana xidməti.*

Victoria Bondarenko

*PhD in Social Communications,
senior researcher at the National Library
of Ukraine named after V.I.Vernadsky*

MOBILE APPS OF NATIONAL LIBRARIES: TYPES AND BENEFITS

Abstract: *The author analyzes the types of library mobile applications, as well as their specificity and features as a tool for meeting the users informational needs. Opportunities to expand library services with their help, as well as a number of advantages in the provision of such services for the library and for the user are identified. The author gives an analysis of foreign experience of creation and functioning of library mobile applications and their relevance to users.*

It proved the value of mobile applications as new forms of access to libraries digital resources and collections, which led to popularization of national information resources, cultural heritage, attracting users to actively participate in national and cultural discourse.

Key words: *library, mobile applications, innovative mobile technology, internet, mobile library service.*

Müəlliflərin nəzərinə!

Redaksiya əvvəllər heç bir yerdə nəşr edilməyən kitabxanasünaşlıq, bibliografiasünaşlıq və kitabşünaşlıq istiqamətləri üzrə məqalələri qəbul edir.

Jurnalda dərc olunan məqalələrin tərtibatına dair tələblər:

- Məqalə Azərbaycan, rus və ingilis dillərindən birində hazırlanmalı
- Məqalə Microsoft Word mətn redaktorunda A4 formatında (soldan, yuxarıdan, aşağıdan və sağdan – 2,0 sm.), Times New Roman şrifti ilə 12 pt. ölçüdə, vahid sətirlərarası intervalla və mətndaxili yazıda 1 sm. abzas buraxmaqla hazırlanmalı və 15 səhifədən artıq olmamalıdır
- Məqalənin sərlövhəsi, xülasə və açar sözlər, istifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısı Azərbaycan, rus və ingilis dillərində olmalıdır
- Müəllif haqqında məlumatın (soyad, ad, elmi dərəcə, elmi rütbə, iş yeri, vəzifə, e-mail ünvan) olması vacibdir
- Məqaləyə UOT (Universal Onluq Təsnifat) və KBT (Kitabxana Bibliografiya Təsnifatı) indeksi verilməlidir
- Məqalədə cədvəl və şəkillər nömrələnir
- Elmi məqalənin sonunda elm sahəsinin və məqalənin xarakterinə uyğun olaraq, müəllif(lər)in gəldiyi elmi nəticə, işin elmi yeniliyi, tətbiqi əhəmiyyəti, iqtisadi səmərəsi və s. aydın şəkildə verilməlidir.
- Məqalənin mövzusu ilə bağlı elmi mənbələrə istinadlar olmalıdır. Məqalənin sonunda verilən ədəbiyyat siyahısı ya istinad olunan ədəbiyyatların mətnində rast gəlinədiyi ardıcılıqla (məsələn, [1] və ya [1, s.119] kimi işarə olunmalı) ya da əlifba ardıcılığı ilə nömrələnməlidir. Eyni ədəbiyyata mətnə başqa bir yerdə təkrar istinad olunarsa, onda istinad olunan həmin ədəbiyyat əvvəlki nömrə ilə göstərilməlidir.
- Məqalənin sonundakı ədəbiyyat siyahısında son 5-10 ilin elmi məqalələrinə, monoqrafiyalarına və digər etibarlı mənbələrinə üstünlük verilməlidir.
- Məqalədə göstərilən məlumat və faktlara görə müəllif məsuliyyət daşıyır
- Redaksiyaya daxil olan məqalələr rəyə təqdim olunur və müsbət rəy almış məqalələr çapa tövsiyə olunur

Redaksiyanın ünvanı: Azərbaycan Respublikası, AZ 1000 Bakı şəhəri, Xaqani küçəsi, 57

Tel: (+994 12) 4934003

Fax: (+994 12) 4980822

E-mail: anl.metodikixidmet@yandex.ru

To the authors's attention!

The editorial office accepts articles that have been published nowhere previously, about bibliography studies, library studies, and bibliology.

The requirements for the design of the articles published in the journal:

- Article must be in Azerbaijani, Russian, or in English
- The article must be written on Microsoft Word, A4 format (from left, from top, bottom, and right - 2.0 cm.), Times New Roman font, 12 pt size, a unit interval between the lines, 1cm. paragraph, and must not exceed 15 pages
- The article's title, summary and key words, used literature list must be in Azerbaijani, Russian and English languages
- It is important to be written some information about the author (his or her surname, first name, father's name, academic degree, academic rank, work, position, phone number, e-mail address)
- The article should be given UDC (Universal Decimal Classification) and LBC (Library Bibliographic Classification) code
- In the Article tables and pictures are numbered
- At the end of scientific article must be clearly stated the author's conclusion, the scientific novelty of the work. And economic benefits of the author, must be clearly defined in accordance with the character of science field and article.
- It must be refer to scientific sources related to the subject matter. The list of literature given at the end of article (for example, [1] or [1, p.119]) must be alphabetically sequenced. If the same literature is mentioned elsewhere in the text, it must be indicated by the previous number.
- The list of literature in the end of the article must be preferred to monographs and other reliable sources for the last 5 – 10 years.
- The author himself is responsible for information and facts in the article
- The articles in the editorial office are presented for reference and the articles that received positive opinions are recommended for publication Editorial Office

Address: Azerbaijan Republic, AZ 1000 Baku city, Khagani street, 57

Tel: (+994 12) 4934003

Fax: (+994 12) 4980822

E-mail: anl.metodikixidmet@yandex.ru

К сведению авторов!

Редакция принимает статьи по библиографоведению, библиотековедению и книговедению, ранее нигде не опубликованные.

Основные требования к разработке публикуемых в журнале статей:

- Статья должна быть на одном из трех языков - азербайджанском, русском или английском
- Статья должна объемом не более 15 страниц, напечатана в текстовом редакторе Microsoft Word в формате А4 (слева, сверху, внизу и справа – 2,0 см.), шрифтом Times New Roman-12, с межстрочным интервалом – 1 см., с соблюдением всех абзацев
- Статья должна иметь заглавие, резюме и ключевые слова. Список использованной литературы должен быть на азербайджанском, русском и английском языках
- Непременно должны указываться сведения об авторе (фамилия, имя, отчество, научная степень, звание, место работы, должность, номер телефона и адрес эл. почты)
- Статье должен быть присвоен индекс УДК (Универсальная десятичная классификация) и ББК (Библиотечно-библиографическая классификация)
- Рисунки и таблицы в статье должны быть пронумерованы
- В конце научной статьи, соответственно характеру статьи и области науки, к которой она относится, в ясной форме излагаются научные результаты, полученные автором (авторами), научная новизна работы, значимость ее внедрения, экономическая эффективность и т.д.
- Необходимы ссылки на научные источники по теме статьи. Список использованной литературы дается в конце статьи в той последовательности, в которой источники встречаются в тексте, (например, [1] или [1, с.119]), или же они должны быть пронумерованы последовательно в алфавитном порядке. В случае, если на какой-либо источник ссылка повторяется в другой части текста, то она указывается под предыдущим номером.
- В списке использованной литературы необходимо отдавать предпочтение монографиям, научным статьям и другим источникам за последние 5-10 лет.
- Автор несет ответственность за информацию и факты, приведенные в статье
- Поступающие в редакцию статьи подвергаются оценке экспертов и после вынесения положительной оценки, публикуются

Адрес редакции: Азербайджанская Республика, AZ 1000 Баку, ул. Хагани, 57

Тел.: (+994 12) 4934003

Fax: (+994 12) 4980822

E-mail: anl.metodikixidmet@yandex.ru

MÜNDƏRİCAT

Kərim TAHİROV

Böyük Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri Nizami Gəncəvinin ədəbi irsinin təbliği sahəsində Azərbaycan Milli Kitabxanasının fəaliyyətinin prioritetləri (2021-ci “Nizami Gəncəvi İli” çərçivəsində) 8

Ədibə İSMAYILOVA

Milli Kitabxananın Şuşanın tarixi-mədəni irsinin təbliği istiqamətində gördüyü işlər 18

İsmet OVČINA

Implementation of Mobile Information Services through COBISS.BH..... 27

Alena AISSING

Digital library partnerships at the University of California in Los Angeles (UCLA) Library 34

Şəhla QƏMBƏROVA

Uşaq və yeniyetmələrin mütaliəyə cəlb edilməsində uşaq kitabxanalarının rolu: ənənə və müasirliyin vəhdəti (F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının iş təcrübəsi əsasında) 40

Дзинтра МУКАНЕ

Новая стратегия Латвийской Национальной библиотеки 2018-2023. Общение с читателями в социальных сетях..... 48

Nadir İSMAYILOV

Çin Xalq Respublikasının milli biblioqrafiyasının inkişaf xüsusiyyətləri..... 58

Aygün KOÇAK

Azərbaycan Milli Kitabxanasının kitab mübadiləsi sahəsindəki fəaliyyəti: 2010-2021 70

Бакытжамал ОСПАНОВА

Национальная библиотека Республики Казахстан как многофункциональный, многоуровневый социокультурный центр общества 88

Татьяна ДОБКО

Приоритетность развития справочно-библиографической
деятельности в Национальной библиотеке Украины имени
В.И.Вернадского 93

Əliyusif MƏMMƏDOV

Azərbaycan Milli Kitabxanasının elektron bibliografik resurslarında təbiət
elmləri 104

Виктория БОНДАРЕНКО

Мобильные приложения национальных библиотек: виды и
преимущества 112

Qeyd üçün

Qeyd üçün

Azərbaycan Milli Kitabxanası
Elmi Əsərlər
Buraxılış 11

Sifariş № 70
Çapa imzalanmışdır: 29.12.2022.
Tiraj: 100
Azərbaycan Milli Kitabxanası
Bakı ş., Xaqani küç. 57
Tel: (+994 12) 4934003
Fax: (+994 12) 4980822
Web: www.anl.az
E-mail: contact@anl.az

Dizayner:

Mətanət Əliyızı

«Zərdabi-Nəşr» MMC Nəşriyyat Poliqrafiya müəssisəsi

Formatı 70x100 1/16. Həcmi 8 ç.v. Sifariş № 61.

 iş (012) 498-79-62, mob. (050; 070) 344 76 01

e-mail: zerdabi_em@mail.ru